

965

ERITYISOPPILAS LIKUNNAN OPETUSRYHMÄSSÄ

Sami Varstala

**Liikuntapedagogiikan
pro gradu -tutkielma
Kevät 1998
Jyväskylän yliopisto**

TIIVISTELMÄ

Sami Varstala. Erityisoppilas liikunnan opetusryhmässä. Jyväskylän yliopisto. Liikuntapedagogiikan pro gradu -tutkielma 1998, 117 s.

Tämän työn tarkoituksena oli kartoittaa opettajien kokemuksia ja ongelmia erityisoppilaiden opettamisesta. Työ on tehty haastattelemalla liikunnanopettajia (4), luokanopettajia (2), erityisopettajia (2) ja erityisliikunnanopettajaa (1).

Haastatteluiden avulla on pyritty tutkimaan erityisoppilaiden integrointia opetusryhmään erityisesti liikunnanopetuksen osalta. Kun erityisoppilaisiksi käsitetään vammaiset, käytöshäiriöiset, kiusaaja, passiiviset, kömpelöt, pitkäaikaissairaat ym. vastaavat oppilaat, niin lähes jokaisessa opetusryhmässä on erityisoppilaita.

Integroinnin onnistumisen edellytyksenä pidettiin positiivista asennetta integraatioon. Lisäksi opettajat kokivat luokan suhtautumisen erityisoppilaaseen tärkeäksi ja integroinnin kannalta merkittäväksi asiaksi. Erityisoppilaiden opettaminen vaatii opettajalta normaalia laajempaa tietotaitoa. Opettajien vastauksissa korostettiin koulutuksen merkitystä opettajan ammattitaitoon. Liikunnan- ja luokanopettajat kokivat koulutuksensa riittämättömyyden erityisoppilaiden opettamiseen, joten erityisoppilaat aiheuttivat heille opetusongelmia. Erityisoppilaan sijoittamisesta opetusryhmään päättää normaalikoulussa koulun rehtori, erityiskoulussa ja -opetuksessa sijoitusta valmistelee oppilashuoltoryhmä. Opettajista vain erityisopettajilla oli mahdollisuus vaikuttaa erityisoppilaan sijoitukseen. Erityisoppilaiden opettamisen vaikeudet liittyivät oppilaiden ohjaukseen. Käytöshäiriöiset erityisoppilaat aiheuttivat eniten vaikeuksia opettajille. Yleisenä ratkaisuna käytöshäiriöisten ongelmiin käytettiin keskustelua. Yhdessä vastauksessa oppilaat toivoivat saavansa rangaistuksen, sen sijaan että asiasta keskusteltaisiin. Erittäin tärkeäksi koettiin ongelmien ratkaisemisessa ennaltaehkäisevä tieto ja edellisten opettajien kokemukset erityisoppilaasta. Aikaansa seuraava opettaja kouluttaa itseään jatkuvasti. Vain erityisopettajat kokivat saaneensa riittävästi koulutusta erityisoppilaiden opettamiseen. Erityisopettajat kaipasivat henkisiin resursseihin liittyvää koulutusta. Liikunnan- ja luokanopettajat kaipasivat selkeitä konkreettisia esimerkkejä erityisoppilaiden opettamisesta. Opettajainkoulutuksen suuntaaminen erityisryhmäpainotteisemmaksi antaisi opettajille paremmat lähtökohdat erityisoppilaiden opettamiseen.

Tiedon jakaminen integroinnin yhteydessä estää monien ongelmien syntymisen etukäteen. Erityisliikunnan asiantuntijan eli ELIAS:n viran perustaminen olisi ratkaisu opettajien kokemuksiin ongelmiin. Vastaavaa mallia hyödynnetään varhaiskasvatuksen, erityisopetuksen ja kunnan organisaatioissa. Miksi asiantuntijoita ei käytetä normaalissa opetuksessa? Erityisryhmien asiantuntijarekisterin tiedot, eli aiempien erityisoppilasta opettaneiden opettajien yhteystiedot olisivat varmasti hyödyllisiä, niin opettajille kuin integroitavalle oppilaalle.

Avainsanoja: soveltava liikunnanopetus, erityisoppilas, integraatio, asenne, opetusongelma

SISÄLLYSLUETTELO

1. JOHDANTO	1
2. ERITYISLIIKUNNANOPETUS ERI KOULUTUSOHJELMISSA	2
2.1. Opettajainkoulutus	2
2.2. Varhaiskasvattajakoulutus	3
3. ERITYISPEDAGOGIIKAN ASIANTUNTIJOIDEN TOIMINTAMALLEJA ..	4
3.1. Yhteistoimintaan perustuva konsultointimalli	4
3.2. KELTO-malli	6
3.3. Erityisliikunnanopettajan työtehtävät	7
4. ERITYISLIIKUNNAN ASIANTUNTIJAN OMINAISUUDET	9
5. OPETTAJIEN ASENNE INTEGRAATIOON	11
6. INTEGRAATIO OPETUKSELLISENA VAIHTOEHTONA	13
7. ERILAISIA ERITYISOPPILAITA OPETUSRYHMÄSSÄ	17
7.1. Aistivammainen erityisoppilaana	20
7.1.1. Näkövammainen erityisoppilaana	20
7.1.2. Kuulovammainen erityisoppilaana	21
7.2. CP-vammainen erityisoppilaana	22
7.3. Kehitysvammainen erityisoppilaana	23
7.4. Pitkäaikaissairas erityisoppilaana	25
7.4.1. Diabeetikko erityisoppilaana	26
7.4.2. Reumaatikko erityisoppilaana	27
7.4.3. Aineenvaihduntahäiriöinen erityisoppilaana	28
7.4.4. Astmaatikko erityisoppilaana	29
7.4.5. Epileptikko erityisoppilaana	30
7.4.6. Motorisesta kehityshäiriöstä kärsivä erityisoppilaana	31
7.5. Lahjakas erityisoppilaana	32

7.6. Käytöshäiriöinen erityisoppilaana	33
7.7. Kiusaaja ja kiusattu erityisoppilaana	35
8. TUTKIMUKSEN VIITEKEHYS	38
9. TUTKIMUKSEN ONGELMAT	39
10. TUTKIMUSMENETELMÄT	40
10.1. Tutkimuksen suorittaminen	40
10.2. Haastatellut opettajat	41
10.3. Tutkimuksen luotettavuus	42
11. TULOKSET	44
11.1. Opettajien suhtautuminen integraatioon	44
11.1.1. Erityisopettajat	44
11.1.2. Erityisliikunnanopettaja	46
11.1.3. Liikunnanopettajat	47
11.1.4. Luokanopettajat	49
11.2. Erityisoppilasta koskeva tieto	51
11.2.1. Erityisopettajien tiedontarve oppilaistaan	51
11.2.2. Erityisliikunnanopettajan tiedontarve oppilaistaan	56
11.2.3. Liikunnanopettajien tiedontarve erityisoppilaista	58
11.2.4. Luokanopettajien tiedontarve erityisoppilaasta	64
11.3. Erityisoppilaan sijoittaminen opetusryhmään	68
11.3.1. Erityisopettajien opetusryhmät	68
11.3.2. Erityisliikunnanopettajan opetusryhmä	69
11.3.3. Liikunnanopettajien opetusryhmät	70
11.3.4. Luokanopettajien opetusryhmät	71
11.4. Erityisoppilas opetusryhmässä	72
11.4.1. Erityisopettajien oppilaat	72
11.4.2. Erityisliikunnanopettajan oppilaat	73
11.4.3. Liikunnanopettajien oppilaat	73
11.4.4. Luokanopettajien oppilaat	75

11.5. Erityisoppilaiden vaikutus luokan opiskeluun	76
11.6. Opettajan työ ja erityisoppilaiden opettaminen	79
11.6.1. Erityisopettajien työ	79
11.6.2. Erityisliikunnanopettajan työ	83
11.6.3. Liikunnanopettajien työ	85
11.6.4. Luokanopettajien työ	89
11.7. Opettajien onnistuneita oivalluksia	92
11.8. Täydennyskoulutustarve	97
12. TULOSTEN TARKASTELUA JA POHDINTA	99
12.1. Opettajien suhtautuminen integrointiin	99
12.2. Tietoa erityisoppilaista	101
12.3. Erityisoppilaiden sijoittaminen opetusryhmään	103
12.4. Opettajien kokemuksia erityisoppilaiden opettamisesta	104
12.5. Erityisoppilaiden opettaminen	105
12.6. Erityisoppilaiden opetuksen tulevaisuus	106
12.7. ELIAS -erityisoppilaan parhaaksi	106
LÄHTEET	110
LIITE 1: Haastattelurunko	115

1. JOHDANTO

Vammaisten ja muiden erityisoppilaiden liikunnan opetus on tullut ajankohtaiseksi, koska nykyään erityisoppilaita integroidaan normaaleihin kouluihin. Integroinnista saattaa huonosti toteutettuna aiheutua ongelmia sekä opettajille että oppilaille. Tutkimuksen tarkoituksena oli kartoittaa liikuntaa opettavien työssään kokemia ongelmia. Ongelmissa keskityttiin erityisesti erityisoppilaiden opetusryhmän haasteellisuuteen. Integroinnin kannalta on hyvin tärkeää tietää, mitä ongelmia liittyy erityisoppilaisiin ja heidän opettamiseen liikuntatunnilla. Ensisijaisen tärkeää integroinnin onnistumisen kannalta on opettajien suhtautuminen integrointiin.

Etukäteisinformaatiolla ja informaation välittämisellä on tärkeä asema erityisoppilaiden opetusongelmien esiintymisessä ja ennaltaehkäisemisessä. Tämän työn tarkoituksena on löytää ratkaisuja tarvittavan etukäteisinformaation sisältöön ja sen välittämiseen. Aiempien opettajien sekä eri alojen ammattilaisten tiedot ja kokemukset erityisoppilaasta ovat tärkeitä informaation lähteitä. Tämän tutkimuksen yhtenä osana oli asiantuntijarekisterin kerääminen, jotta etukäteisinformaatiota voitaisiin välittää eri asiantuntijoilta sitä tarvitseville opettajille.

Työn loppuosassa esitellään muutamia yleisesti käytettyjä ja käytännössä hyväksi havaittuja opetusmenetelmiä. Niiden tarkoituksena on auttaa opettajia ja antaa heille pohjaa ongelmallisten tilanteiden ratkaisemiseen. Hyvänä apuna ratkaisujen löytämisessä ovat olleet haastatellut erityisopettajat, joiden koulutustausta on vahva ja kokemus erityisoppilaiden opettamisesta jokapäiväistä.

Onnistunut opetus pohjautuu ennen kaikkea opettajan ja oppilaiden väliseen yhteistyöhön. Saatujen tulosten pohjalta opettajille pyrittiin kokoamaan tiivis tietopaketti erityisryhmien opettamisesta sekä malleja ongelmien ratkaisemiseksi. Työssä on esitelty myös yleisimmin koulumaailmassa esiintyvät erityisryhmät sekä konkreettisia ohjeita heidän liikunnanopetuksensa tueksi. Työn tarkoituksena oli tarkastella opettajan ja oppilaan kannalta integrointiin vaikuttavia asioita.

2. ERITYISLIIKUNNANOPETUS ERI KOULUTUSOHJELMISSA

Vasta viime vuosina on Suomessa eri oppilaitoksissa huomattu erityisopetuksen tärkeys, koska oppilaita integroidaan normaalikouluihin. Opettajainkoulutusten opetusohjelmissa erityispedagogiikan opinnot ovat pienet ja erityisliikunnanopetuksen opiskelu lähes olematonta. Erityisopettajien koulutusohjelmassa pääpaino on erityisoppilaiden opetuksessa, mutta tässäkin opetusohjelmassa erityisliikuntaa on vähän.

2.1. Opettajainkoulutus

Erityisopettajakoulutuksessa harjaantumisopetukseen erikoistuneet opiskelijat suorittavat erityisryhmien liikuntaa koskevan kurssin, joka sisältää 20 tuntia käytännön harjoituksia. Erityisopettajaksi opiskeleva voi ottaa myös vapaavalintaisen erityisliikunnan kurssin, joka on laajuudeltaan kaksi opintoviikkoa. Harjoittelujen yhteydessä on mahdollista tutustua erityisliikunnan opetukseen. Lisäksi erityisopettajat suorittavat liikunnassa orientoivat opinnot kolme opintoviikkoa. (Kasvatustieteiden tiedekunnan opinto-opas 1997-1999, 37-40, 59-61)

Kaikkien liikuntatieteen opiskelijoiden perusopintoihin kuuluu pakollisena kahden opintoviikon kokonaisuus erityisliikunnasta. "Erityisryhmien liikuntakasvatus" opintojakson tavoitteena on oppia ymmärtämään vammaisten ja pitkäaikaissairaiden liikunnallisia rajoituksia ja mahdollisuuksia sekä soveltamaan liikuntaa erityisryhmille sopiviksi. Tavoitteisiin pyritään luentojen ja käytännön harjoitusten avulla erityisliikuntaan. Käytännön harjoitukset sisältävät demoharjoituksia ja kaupungin erityisliikuntaryhmissä avustavana ohjaajana toimimista. Lisäksi kurssilla tutustutaan alan kirjallisuuteen. (Liikuntatieteellisen tiedekunnan opinto - opas 1996-1997, 28-33)

Jyväskylän yliopiston liikuntatieteellisessä tiedekunnassa on vuodesta 1991 alkaen ollut mahdollista erikoistua erityisliikuntaan suorittamalla 20 ov:n laajuiset opinnot. Vaikka Suomessa ei ole vielä vakiintunut erityisliikunnanopettaja käsite, voidaan todeta, että nämä erityisliikuntaan erikoistuneet opettajat ovat päteviä erityisliikunnanopettajia. Erityisliikunnanopettaja-koulutuksen tavoitteena on antaa syventävää tietoa erityisryhmi-

en liikunnanopetuksesta. Kurssit sisältävät perehtymistä erityisryhmien liikuntaan, opetusharjoittelua erityiskouluissa ja tutustumista alan kirjallisuuteen. (Liikuntatieteellisen tiedekunnan opinto-opas 1996-1997, 23-24, 53-59)

Opettajainkoulutuslaitoksessa erityisoppilaiden opettamiseen perehtyminen jää vähäiseksi. Jyväskylän yliopiston luokanopettajan perusopinnoissa opiskelijat suorittavat kahden opintoviikon pituisen erityispedagogiikan kurssin, jonka tavoitteena on antaa opiskelijalle perustietoa erityisoppilaiden opettamisesta ja ominaisuuksista. Erityisryhmien liikunnanopetukseen perusopinnoissa ei perehdytä. Liikuntaan erikoistuvilla luokanopettajilla koulutusohjelmaan sisältyy erityisryhmien liikuntaa käsittelevä kurssi. Kurssi koostuu kahden tunnin luennosta ja kymmenen tunnin käytännön demonstraatioista.

2.2. Varhaiskasvattajakoulutus

Varhaiskasvattajien opintoihin kuuluu erityispedagogiikan peruskurssi (2 ov). Varhaiskasvattajakoulutuksessa liikuntaan liittyvät opinnot ovat taito- ja taideaineiden yhteydessä. Opintoihin kuuluu kolmen opintoviikon pituinen liikuntakasvatusjakso. Vapaasti valittavien opintokokonaisuuteen on liitetty liikuntakasvatuksen kurssi, jonka osana on erityisryhmien liikunta. Erityisryhmien liikuntaa käsittelevä kurssi sisältää kahden tunnin luennon erityisliikunnasta ja käytännön demonstraatioita. (Kasvatustieteiden tiedekunnan opinto-opas 1997-1999, 229-232)

3. ERITYISPEDAGOGIIKAN ASiantuntijoiden Toimintamalleja

Eri aloilla hyödynnetään moninaisesti erityispedagogista asiantuntemusta. Jo lastentarhoissa on huomattu, että erityislasten käsittelemisessä on haastetta. Kentältä tulleen palautteen pohjalta lastentarhaopettajat ovat kehittäneet kiertävän erityislastentarhaopettajan toimintamallin eli KELTO-mallin. Vastaavasti näkövammaisten opetuksessa käytetään konsultoivaa opettajaa. Myös erityisopettajilla on oma konsulttinsa kentällä. Kuntasektorilla eräänlaisena toimintamallina voidaan pitää erityisliikunnanohjaajien työtä, Jyväskylässä erityisliikunnanopettajan työtä. (K. Parikka, Henkilökohtainen tiedonanto 20.8.1996)

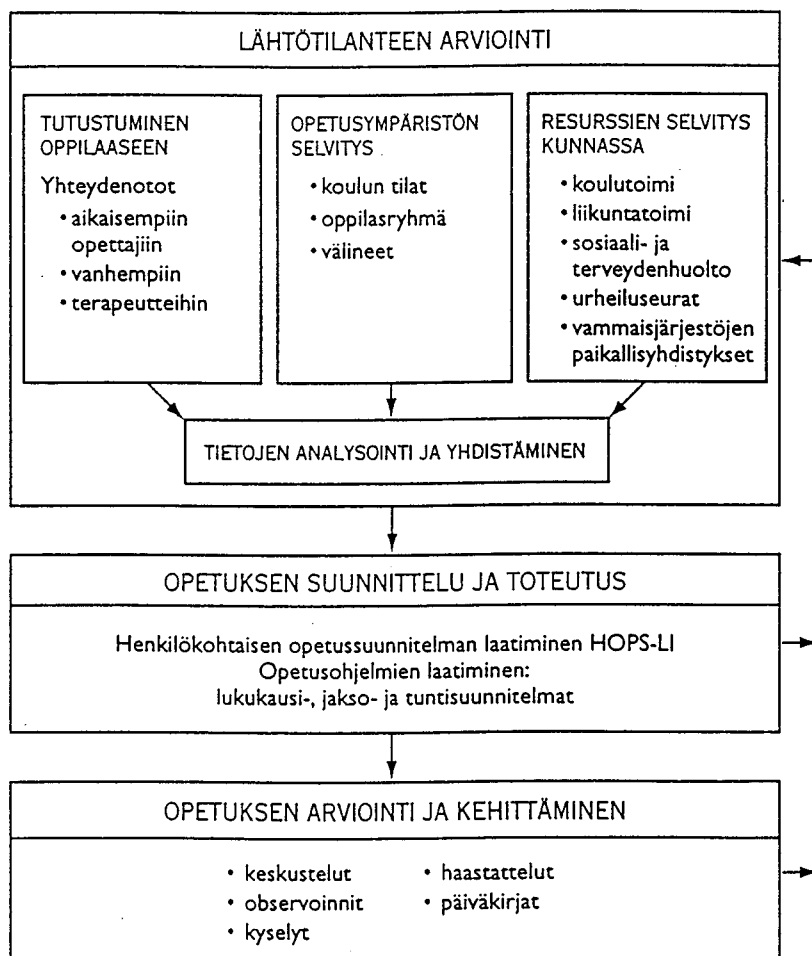
3.1. Yhteistoimintaan perustuva konsultointimalli

Heikinaro-Johanssonin (1995) väitöskirjassa esitetään yhteistyöhön perustuvaa erityisliikunnanopettajien ammattitaidon hyväksikäyttöä normaalissa koulussa. Yhteistyömallin tarkoituksena on parantaa vammaisten, pitkäaikaissairaiden ja muiden erityisoppilaiden liikunnanopetusta. Tutkimuksen mukaan opettajilla sekä oppilailta on toiveita ja tarpeita kehittää koulun soveltavaa liikunnanopetusta, jotta se palvelisi tarkoitustaan. Vammaisten ja pitkäaikaissairaiden liikunta-aktiivisuus on terveisiin oppilaisiin verrattuna vähäisempää. Vammattomien kohdalla liikunta-aktiivisuutta on noin 50 % oppitunnista (Varsala 1996, 118), joten vammaisten liikunta-aktiivisuus on alle 50 % oppitunnista. Tällä perusteella vammaisten liikuntaa on syytä kehittää. Saatujen tulosten pohjalta kehitettiin uusi soveltuvan liikunnanopetuksen yhteistyömalli. Malli perustuu kolmeen portaaseen (kuvio 1.).

Ensimmäisessä vaiheessa arvioidaan lähtötilanne eli ketkä liikuntaa opettavista tarvitsevat erityisliikunnanopettajan neuvoja omassa työssään. Tämän jälkeen erityisliikunnanopettaja kartoittaa tilanteen ja ongelmat, joita pyritään ratkaisemaan. Ratkaisumalleja pyritään löytämään haastattelemalla opettajaa, oppilasta ja hänen vanhempiaan. Oppilaan mielipiteellä on suuri painoarvo, koska hän pystyy auttamaan opettajaa suunnittelemaan motivoivan ja hänelle sopivan ohjelman.

Toisessa vaiheessa suunnitellaan ja toteutetaan ratkaisuvaihtoehto, joka kehitettiin ensimmäisen vaiheen ongelmakartoituksen pohjalta. Toisen vaiheen suunnitelmissa (tunti-, jakso-, ja lukukausi) sekä vammaisella että vammattomalla oppilaalla on samat liikuntatavoitteet. Toteutusvaiheessa päätetään, miten tiivis yhteistyö muodostetaan erityisliikunnanopettajan ja liikuntaa opettavan välille. Rajallisessa yhteistyössä erityisliikunnanopettaja voi konsultoida liikuntaa opettavan pyynnöstä. Tiiviissä yhteistyössä voidaan sopia tunti- päivä- tai viikkokohtaisesta yhteydenpidosta.

Kolmannessa vaiheessa arvioidaan integroinnin onnistumista ja opetuksen tavoitteiden toteutumista. Arvioinnin kohteena ovat kaikki opetuksen osapuolet; opettajat, oppilaat ja integroitu oppilas. Palautekeskusteluissa huomioidaan kaikkien osallistujien kokemukset sovelletusta liikunnanopetuksesta. Saatujen tulosten seurauksena tehdään tarvittavat muutokset integraatioprosessiin.

KUVIO 1 . SOVELTAVAN LIIKUNNANOPETUKSEN MALLI.

Heikinaro-Johanssonin (1995) tutkimuksen tuloksissa opettajat ja oppilaat kokivat sovelletun liikunnanopettamisen positiiviseksi. Erityisesti tiiviissä konsultaatiomallissa, jossa erityisliikunnanopettaja oli tiiviissä yhteistyössä integraation kohteena olevan luokan kanssa, kokemukset olivat rohkaisevan myönteisiä. Tutkimuksen johtopäätöksissä todettiin kehitellyn mallin soveltuvan rungoksi erityisryhmiin kuuluvien oppilaiden liikunnan suunnittelussa.

3.2. KELTO-malli

Varhaiskasvatuksessa erityislasten päivähoito tapahtuu erityispäiväkodissa tai integroituna normaalissa lastentarhassa. Tavallisessa päiväkodissa erityislapsi sijoitetaan pieneen ryhmään tai hänelle osoitetaan henkilökohtainen avustaja, joka toimii hänen kanssaan. Erityispäiväkodissa henkilökunta on pidemmälle koulutettua. Lapset, jotka sijoitetaan erityispäiväkotiin, ovat monivammaisia. Integroidussa erityisryhmässä on 12 lasta ja niistä viidellä tai kuudella on erityishoidon tarve. Erityislastentarhassa ryhmäkoko on kahdeksan, joista jokaisella on vaikea vamma. (K. Parikka, Henkilökohtainen tiedonanto 20.8.1996)

Kun erityislapsi sijoitetaan normaaliin päiväkotiin, Kiertävä ErityisLastenTarhaOpettaja eli KELTO huolehtii henkilökunnan koulutuksesta ja informoinnista. Kiertävän erityislastentarhaopettajan tehtävänä on toimia konsulttina. Hän pitää huolen siitä, että integroitavassa päiväkodilla on riittävästi etukäteistietoa integroitavasta erityislapsesta. Kiertävä erityislastentarhaopettaja saa jakamansa tiedon sairaanhoitopiiriltä ja välittää informaatiota eteenpäin sitä tarvitseville. Tärkeintä KELTO-mallissa on, että vuosittain jokaisesta erityislapsesta kerätään tietoa kansioon. Tietoa kerätään "Portaat ABC"-testistöllä ja siihen lisätään lastentarhaopettajien kokemuksia erityislapsen kehityksestä. Portaat ABC-testistön avulla määritellään lapsen motoristen taitojen kehittymistä. Lisäksi tärkeää on yhteydenpito vanhempiin. Vanhemmat osaavat kertoa parhaiten lapsensa kehittymisestä ja toimintatavoista. Varsinkin kesän jälkeen tapahtuva yhteydenpito antaa pohjan syksyn toiminnalle. Kaikki tämä tieto sijoitetaan erityislapsen kansioon. Kansion avulla kiertävä erityislastentarhaopettaja, saa nopeasti kuvan erityislapsen sen hetkisestä tilasta. Näin hän pystyy antamaan alustavia neuvoja edelleen lastentarhoille tai vanhemmille. (K.

Parikka, Henkilökohtainen tiedonanto 20.8.1996)

Kiertävä erityislastentarhaopettaja on noin puolet työajastaan tavoitettavissa työhuoneesta, jolloin ongelmien parissa työskentelevät lastentarhaopettajat voivat saada apua puhelimitse tai "tilata" konsultoivaa apua paikan päälle. Loppuosa työstä kuuluu "kentällä". Kentällä työskentelemällä kiertävällä erityislastentarhaopettajalla säilyy käytännön kosketus ohjattaviin nuoriin. Kiertävän lastentarhaopettajan ammattitaito on hankittu koulutuksen ja kokemuksen avulla. Ammattitaidon kehittymistä edesauttaa oman asiantuntijaverkoston yhteistyö. KELTO:n verkostoon kuuluvat kaikki erityislasten kanssa työskentelevät lastentarhaopettajat, sairaanhoitopiiri ja lapsen vanhemmat. (K. Parikka, Henkilökohtainen tiedonanto 20.8.1996)

Vanhemmat päättävät, mihin kouluun heidän lapsensa sijoitetaan. Tämän jälkeen kiertävän erityislastentarhaopettajan kokoama kansio lapsen kehityksestä välitetään kouluun, johon lapsi sijoitetaan. Näin ollen kouluun ja ala-asteelle välittyy runsaasti tietoa erityislapsesta, esimerkiksi viimeinen portaatti abc-taso. Tieto siirretään koulun rehtorille ja terveydenhoitajalle. Ennen koulunkäynnin alkua kiertävä erityislastentarhaopettaja, erityislapsi ja hänen vanhempansa, koulun rehtori ja kyseessä oleva opettaja selvittävät ennalta tarvittavat tiedot ja tekevät alustavan suunnitelman koulunkäynnin toteutuksesta. (K. Parikka, Henkilökohtainen tiedonanto 20.8.1996)

3.3. Erityisliikunnanopettajan työtehtävät

Ensimmäisenä kuntana Suomessa Jyväskylään on perustettu erityisliikunnanopettajan virka, vastaavat tehtävät muissa kunnissa hoitaa erityisliikunnanohjaaja. Erityisliikunnanopettaja toimii liikuntapalvelukeskuksen yhteydessä omassa toimintayksikössään. Viran perustamisen tarkoituksena on suunnitella kuntalaisille liikuntapalveluja erityisryhmät huomioiden. Jyväskylässä pidetään viikottain n. 190 ohjattua erityisliikuntakerhoa. Kerhojen ohjaajille pyritään antamaan etukäteen tietoa ohjattavista. Tämä tehtävä on sisällytetty erityisliikunnanopettajan toimenkuvaan. Erityisliikunnanopettajalla on rekisteri ohjaajistaan ja tarpeen tullen hän voi antaa aiemman ryhmäohjaajan tiedot, ryhmän nykyiselle ohjaajalle. Näin ryhmien ohjaajat saavat etukäteen tietoa ryhmän jäsenistä. (P.

Huovinen, henkilökohtainen tiedonanto 26.5.1998)

Jyväskylän kaupungin jokaisessa nuorten ja lasten erityisryhmässä ohjaajat teettävät etukäteen tai kerhokauden alussa kyselyn ryhmäläisillään. Siinä tiedustellaan diagnooseja ja vamman tai sairauden aiheuttamia liikuntarajoituksia. Näin nuorten ja lasten diagnoosit ja erityistiedot ovat myös erityisliikunnanopettajan hallussa. (P. Huovinen, henkilökohtainen tiedonanto 26.5.1998)

Jyväskylä on maamme erityisliikunnan edelläkävijä. Syynä tähän on sosiaali- ja terveyspalvelukeskuksen ja liikuntapalvelukeskuksen välinen joustava yhteistyö. Oman osansa kaupungin erityisliikunnan kehittymiseen antaa Jyväskylän yliopiston liikuntatieteellinen tiedekunta, jonka opiskelijat ja asiantuntijat ovat yhteistyössä kaupungin erityisliikuntavastaavien kanssa. Yliopiston opiskelijat toimivat usein vapaa-ajallaan kaupungin erityisliikuntakerhojen ohjaajina. (P. Huovinen, henkilökohtainen tiedonanto 26.5.1998)

Erityisliikunnanopettajan toimenkuvaan kuuluu suunnittelutehtävien lisäksi erilaisten projektien toteuttaminen. Merkittäviä saavutuksia seurojen ja kaupungin välisellä yhteistyöllä on saavutettu mm. uinnissa, ratsastuksessa, telinevoimistelussa, jousiammunnassa ja amerikkalaisessa jalkapallossa. Yhteistyön kautta erityisryhmät on saatu mukaan harrastus- ja kilpailutoimintaan. (P. Huovinen, henkilökohtainen tiedonanto 26.5.1998)

Hyvinkäällä ja Kajaanissa on selvitetty pienessä tutkimuksessa ELIAS:n taitojen hyödyntämistä. Tutkimuksen tuloksista ilmenee erityisryhmien ja opetustoimen välinen yhteistyön toimimattomuus. Opetustoimen mielestä erityisryhmien liikunta kuuluu vapaa-aikatoimelle. Vapaa-aika toimi ottaisi mielellään opetustoimen eli kouluviraston ja samalla koulut mukaan erityisryhmien liikuntaan, mutta näin ei käytännössä tapahdu. Yhteistyön toimivuus olisi kuitenkin tärkeää. Tutkimuksen kohteina olleissa kunnissa erityisliikunnanopettajan koulutusohjelmasta ei ollut tietoa. Uuden erityisliikunnanasiantuntijan viran perustamisen edellytyksenä on perusteellinen selvitys viran avulla saavutettavista hyödyistä, haitoista ja taloudellisista kuluista. (Linjala & Putkonen 1996, 11-13)

4. ERITYSLIIKUNNAN ASiantuntijan Ominaisuudet

Tutkimukset ovat osoittaneet, että liikunnanopettajat tarvitsevat asiantuntijaopettajia avuksi (Heikinaro-Johansson 1995). Asiantuntijalla tulee olla monipuolinen koulutus- ja työtausta, jotta hän pystyy auttamaan opettajia erilaisissa tapauksissa. Hyvänä apuvälineenä toimii asiantuntijarekisteri, jonka erityisliikunnanasiantuntija rakentaa itselleen käytännön ongelmien ratkaisemiseksi.

Oppilaiden erityispiirteistä ja ominaisuuksista johtuen opettajalta vaaditaan kykyä tunnistaa yksilön tarpeet ja suhteuttaa harjoitteet oppilaan kykyjen mukaisiksi. Koska erityisoppilaiden kyvyt ja mahdollisuudet poikkeavat niin ryhmittäin kuin yksilöittäin, on ohjaajan kehitettävä opetusmenetelmiään ja perusopetustaitojaan pidemmälle kuin normaalissa opetuksessa. Opettajan rooli edellyttää nykyisin tietotaitoa, tahtoa, itseluottamusta sekä kykyä ottaa hallittuja riskejä. Ongelmaratkaisukyvyyn kehittäminen ja ennakkoluuloton uusien ratkaisumallien kokeilu, kuuluvat nykyopettajan ja varsinkin erityisliikunnan asiantuntijan toimenkuvaan. (Heikinaro-Johansson & Kolkka 1998, 54)

Erityisliikunnan asiantuntijalta vaaditaan opetettavan aineksen hyvää hallintaa sekä tietoa eri opetusmenetelmistä. Hänellä tulee olla kyky soveltaa opetustaan erilaisille ohjattaville. Opettajalta vaaditaan runsaasti mielikuvitusta ja luovuutta suunnitella yksilöllisiä opetussuunnitelmia. ELIAS:n taidot ja kokemus vaativat pitkän ja monipuolisen koulutuksen, jotta hän pystyisi toimimaan erilaisten integroitujen oppilaiden kanssa. (Blake & Moir 1995, 27-31) Erityisliikunnan asiantuntijalla on hyvä olla seuraavia ominaisuuksia: (Heikinaro-Johansson & Kolkka 1998, 54-57; Sherrill 1998, 151-153)

- 1) Mahdollisimman laaja laajatausta, jotta opetus onnistuisi paremmin
- 2) Oppilaiden valmistaminen integrointiin edellyttää kykyä asettua oppilaiden tasolle ja kommunikoida heidän kanssaan.
- 3) Valmiudet pitkäaikaiseen työhön. Valmista ryhmän jäseniä (avustajia ja muita oppilaita) positiiviseen ja vastuulliseen opetustapahtumaan.
- 4) Halu oppia lisää, kouluttaa itseään ja etsiä asiantuntijoita, joilta voi saada lisää ja uutta informaatiota.

- 5) Luovuutta ja joustavuutta muuttaa ohjaustapaa niin, että se parhaiten auttaa erityisoppilasta
- 6) Soveltaa ohjeita ja sääntöjä niin, että ne palvelevat opetuksen tarkoitusta.

Sherrillin (1998) mukaan ohjaajan käyttäytyminen ohjauksessa voidaan jakaa viiteen luokkaan. 1) *Johtaminen* (managing). Opettajalla on vastuu luokasta ja turvallisuudesta ohjauksen aikana eli hän vastaa ryhmän toiminnasta. 2) *Ohjaus* (instructing). Opettaja antaa ohjeita ja demonstroi harjoitteita oppilaille. 3) *Observointi* (monitoring). Opettaja arvioi tunnin kuluessa opetustapahtuman onnistumista ja etenemistä. 4) *Palaute* (feedback). Opettaja antaa palautetta oppilaalle suorituksen jälkeen. 5) *Kontrollointi* (controlling). Opettaja kontrolloi ja valvoo oppilaiden käyttäytymistä ja toimintaa ohjauksen aikana. Erityisliikunnan asiantuntijan toiminta ohjauksen aikana on jatkuvaa, monipuolista tietojen ja taitojen hyväksikäyttöä.

Kyky luontevaan kommunikointiin opettajien ja erityisoppilaiden kanssa sekä taito luoda myönteinen opetusilmapiiri, ovat tärkeimmät erityisliikunnan asiantuntijan ominaisuuksista. Tämä edellyttää asiantuntijalta taitoa käsitellä sekä opettajaa että oppilasta yksilönä ja saada heidät toimimaan silti yhdessä. (Heikinaro-Johansson & Kolkka 1998, 54-57; Harrison 1989, 23)

Erityisryhmien asiantuntijan tehtävää voidaan pitää erittäin vaativana ja vaihtelevana. Kaikessa soveltamisessa on huomioitava erityisoppilaan fyysiset- ja psyykkiset kyvyt sekä mahdollisuudet. Parhaaseen lopputulokseen päästäänkin ohjaajan ja ohjattavan luottamuksellisella ja läheisellä yhteistyöllä. (SUH, 7)

Rintala (1997) jakaa soveltavan liikunnanopetuksen kolmeen osaan: asennoitumiseen, tietämiseen ja tekemiseen. Näillä jokaisella osa-alueella opettajan, ryhmän ja terveydenhuoltohenkilöstön välinen yhteistyö on tärkeää. Opettajan on hyvä huomioida terveydenhuoltohenkilöstön tiedot suunnitellessaan liikuntaa erityisoppilaalle, jotta hän saisi hyvät lähtökohdat toteuttaa erityisoppilaan liikuntaa. Opettajan itseluottamus ja kyky soveltaa liikuntaa yksilön kykyjä ja tarpeita vastaaviksi, ovat opettajan kolmeen osa-alueeseen liittyviä ominaisuuksia.

5. OPETTAJIEN ASENNE INTEGRAATIOON

Asenteen avulla yksilö muodostaa mielipiteensä joko positiiviseen tai negatiiviseen suuntaan (Shaw & Wright 1967, 6). Asenne myös ennakoi tulevaa tilannetta; se vaikuttaa yksilön reaktioihin tulevissa tilanteissa (Allport 1967, 8).

Asenne voidaan määritellä eri tavoin. Jones & Guskin (1984) jakavat asenteen määrittämisen kahteen osaan: 1) Onko suhtautuminen objektiin negatiivista vai positiivista 2) Kuinka vahva suhtautuminen on. Asenne vaikuttaa ihmisen käyttäytymiseen toista ihmistä kohtaan. Vastaavasti käyttäytyminen heijastuu asenteeseen ja samalla se pystyy muuttamaan käyttäytymisen avulla. Asenteet ovat opittuja ja niihin vaikuttavat monet asiat, esimerkiksi yhteiskunnan yleinen suhtautuminen vammaisia kohtaan. (Triandis, Adamopoulos & Brinberg 1984)

Heikinaro-Johanssonin tutkimuksessa (1990) opettajien asennoituminen jaettiin kolmeen eri ulottuvuuteen. Ensimmäisessä ulottuvuudessa perehdyttiin opettajien kokemuksiin integroinnin edellytyksiin. Toisessa ulottuvuudessa tarkasteltiin opettajien suhtautumista vammaisiin ja vammaisten osallistumista heidän opetusryhmiinsä. Viimeisenä ulottuvuutena oli se, miten opettaja kokee vammaisten opettamisen. Tutkimuksen tuloksissa todettiin, että integroinnin onnistuminen on suoraan riippuvainen asenteesta.

Integroidun erityisoppilaan opetuksen onnistuminen riippuu koulu yhteisössä työskentelevien asenteista, valmiuksista ja keskinäisestä yhteistyöstä (Heikinaro-Johansson 1995). Integroinnin yhteydessä on tärkeää, että opettajan suhtautuminen integroitavaan erityisoppilaaseen on myönteinen. Myönteiseen asennoitumiseen vaikuttavat opettajan aiemmat kokemukset erityisoppilaiden opetuksesta sekä opettajan valmiudet toteuttaa opetusta (Heikinaro-Johansson & Sherrill 1994). Opettajan negatiivinen asenne näkyy hänen ja oppilaan käyttäytymisessä depressiivisenä toimintana (Johnson & Johnson 1984). Opettajan asenteisiin pystytään vaikuttamaan jo opiskeluaikana. Opettajainkoulutuksen sisäisillä muutoksilla voidaan asenteita vammaisia kohtaan muuttaa myönteisemmiksi. Näin kynnyksen erilaisen oppilaan kohtaamiseen madaltuu. (French & Hendersson 1984; Patrik 1987)

Vammattomien oppilaiden suhtautuminen integroitavaan erityisoppilaaseen riippuu siitä, miten paljon integroitava "haittaa" opetusta. Opettajien suhtautumiseen vaikuttaa opetettava aine. Luokanopettajat ottaisivat opetusryhmään mieluummin liikuntavammaisen kuin käytöshäiriöisen tai aistivammaisen. Liikunnanopettajat kokevat liikuntarajoitteisen vaikeammin opetettavaksi kuin esimerkiksi oppimisvaikeuksien oppilaan. (Harvey 1985; Moberg 1984)

Opettajien asenteella integrointiin tarkoitetaan heidän suhtautumistaan integroitavaan oppilaaseen ja samalla itseensä. Integroitaessa opettaja voi tutkia asennettaan opetukseen tarkkailemalla, voiko hän olla tyytyväinen omaan opetukseensa. Heikinaro-Johanssonin (1990) tekemässä tutkimuksessa 39% opettajista koki integroinnin mahdottomaksi, mikäli opettajalla oli negatiivinen asenne integraatioon. Liian suuri ryhmäkokoo oli integroinnin toteuttamisen esteenä 29%:lle opettajista. (Heikinaro-Johansson 1990, 86-87)

Vammaisen oppimisilmapiiri on normaalissa koulussa haasteellisempi ja vaativampi kuin erityiskoulussa. Tavallisten koulujen opettajat odottavat integroidulta vammaiselta enemmän oppimistuloksia kuin erityiskoulun opettajat. (Ahvenainen ym. 1994. 160-161)

Karjalaisen (1993, 45-80) mukaan opiskelijoiden asenne vammaisia ja heidän liikunnanopettamista kohtaan olivat pääsääntöisesti positiivisia. Asenteissa ilmeni kuitenkin eroja. Erot selittyivät opintosuuntavaihtoehdoilla. Liikuntaan erikoistuvat luokanopettajaopiskelijat ja erityisluokanopettajaopiskelijat asennoituivat vammaiseen ja hänen opettamiseensa myönteisemmin kuin liikunnanopettajiksi opiskelevat. Lisäksi eroja ilmeni naisten ja miesten keskuudessa. Naisten asenne oli erityisopetukselle myönteisempi kuin miesten. Suurimpana esteenä vammaisten liikunnanopetukselle pidettiin opettajan kielteistä asennetta. (Karjalainen 1993, 45-80). Jos opiskelijan asenne erityisryhmiä kohtaan on kielteinen, hän ei todennäköisesti ole kiinnostunut erityisoppilaiden opetuksesta. Tämä aiheuttaa sen, että asenne on mahdollisesti negatiivinen myös myöhemmin opettajan toimessa.

Ihmisten asenteet vammaisia kohtaan ovat paremmat, jos integroitaville vammaisille annetaan kykyjen mukaisia eikä kykyä aliarvioivia tehtäviä. Tasavertainen lähestymistapa vaikuttaa vammaista lähellä olevien ihmisiin myös opettajiin. Tavoitteiden ja tehtävien asettelussa tulisi huomioida, että integraatio oppilailla teetetyt tehtävät onnistuvat ja palkitsevat. Näin opetusryhmän oppilaat huomaavat, että integroitu oppilas pystyy tekemään samoja tehtäviä kuin muut. (Ahvenainen, Ikonen, Koro, 1994, 153-157)

6. INTEGRAATIO OPETUKSELLISENA VAIHTOEHTONA

Tasa-arvoinen ihmiskäsitys ja oppilaan oikeudet ovat olleet integrointiajattelun lähtökohtana. Jokaisella oppilaalla on oikeus ja velvollisuus saada tasapuolista opetusta, todetaan Suomen perustuslaissa kansalaisten oppivelvollisuudesta. Vammaisella on oikeus saada kykyjensä mukaista opetusta. Kunnat ovat velvollisia järjestämään soveltuvaa opetusta ja vastaamaan aiheutuvista kustannuksista. (Hautamäki, J., Lahtinen, U., Moberg, S. ja Tuunainen, K 1993, 133-153)

Integroinnilla tarkoitetaan pyrkimystä toteuttaa normaalikouluopetusta erityisoppilaiden tarpeet huomioiden. Samalla se merkitsee täyttä osallistumisoikeutta ja tasa-arvoa vammaiselle (Heikinaro-Johansson & Kolkka 1998, 16) Täydellisessä integraatiossa on vain yksi yhteinen koulujärjestelmä, joka palvelee niin terveitä kuin erityisoppilaita. Tämä tarkoittaa sitä, että koulun on pystyttävä tarjoamaan hyvää ja tasapuolista opetusta yksilön vamma-asteesta riippumatta. Koulun opettajissa pitää olla riittävästi resursseja, jotta yksilön erityistarpeiden huomioiminen on yleensä mahdollista. (Hautamäki ym. 1993, 133-153)

Integraation vastakohtana on segregoituopetus. Siinä erityisoppilaiden opetus on eriytetty omaksi kokonaisuudeksi. Segregoidun opetuksen perusteena on, että vammaiset ovat erilaisia erityisoppilaita, jotka tarvitsevat omaa erityistä opetusta. Tällä hetkellä segregoidussa erityisopetuksessa on n. 2-3 % peruskoulun oppilaista (Heikinaro-Johansson & Kolkka 1998, 18). Tomlinsonin (1982) mukaan segregoitu opetus on palvellut kahta asiaa. Ensimmäiseksi häiriikkö- ja erityisoppilaiden opetus voitiin siirtää omaan oppilaitokseen; toisin sanoen ongelmat siirrettiin toisaalle. Toiseksi huonomaineiseen kouluun

sijoittaminen tuki yhteiskunnallisia luokkaeroja. Erityisoppilaiden eristäminen normaalista opetuksesta merkitsee vammaisten kykyjen aliarvioimista. Samalla se ilmentää yhteisön ennakkosenteita. (Hautamäki ym. 1993, 133-153)

Integraatio-opetusta ollaan yleistämässä. Tämä tarkoittaa sitä, että integraation esteitä pyritään vähentämään kouluissa ja yhteisöissä. Opettajien koulutuksella pyritään vähentämään integroinnin esteitä koulussa, jolloin seurauksena on opetusta jolle on tunnusomaista "pseudonormalisaatio". Normalisaatio etenee vammaisen varhaisvuosista aina täysi-ikään saakka. Keskeisenä asiana on erityispalvelujen ja koulutuksen jatkuva kehittäminen vammaisen edellytysten mukaan. (Ahvenainen ym. 1994, 161-162)

Vaikka integraatiota laajennetaan, niin huonosti toteutettuna ja ilman tarvittavia tukipalveluja integroinnista tulee segregatiota. Tällöin integroituoppilas ei pääse luokkaan sisälle, vaan joutuu eristetyksi. Integraation tarkoituksen ei ole edistää segregatiota, vaan tukea integroinnin osapuolia. Onnistunut integraatio edellyttää opetuksen osapuolten myönteistä ja sitovaa suhtautumista asiaan. (Heikinaro-Johansson & Kolkka 1998, 16-18)

Integroinnilla on sekä puolustajia että vastustajia. Integroinnin tarkoituksena on palvella oppijaa ja antaa hänellä riittävät mahdollisuudet hyödyntää omia taitojaan. Dunnin (1968) katsauksessa todettiin, että kehitysvammaisten oppilaiden koulumenestyksessä ei havaittu eroja riippumatta siitä tapahtuiko opetus normaalissa kouluympäristössä vai erityiskoulussa. Ahvenaisen (1994) kirjassa todetaan, että normaalissa koulussa opettajat vaativat vammaiselta enemmän kuin erityiskoulussa. Erityiskoulussa annetun opetuksen katsottiin leimaavan oppilaita ja tämä haittasi oppilaiden sosiaalista elämää. Normaaileilla luokilla annettu opetus oli tehokkaampaa erityiskoulussa annettuun opetukseen verrattuna.

Amerikassa on muodostunut käsite "mainstreaming". Se tarkoittaa oppilaan henkilökohtaisen opetussuunnitelman jatkuvaa toteuttamista ja pyrkimystä vammaisen elämän normalisoimiseen. Mainstreamingissä on erotettavissa kolme kokonaisuutta:

- 1) Valitaan vähiten rajoittava ympäristö, mikä soveltuu oppilaalle.
- 2) Yksilön henkilökohtainen opetussuunnitelma (HOPS).
- 3) Koulutuksesta vastaavien henkilöiden selkeä työnjako ja vastuu.

Mainstreaming-ajattelu on osittain sovellettua integrointia. Se huomioi oppilaan tarpeet ja on joustava. Henkilökohtaisten opetussuunnitelmia laadittaessa on otettava huomioon seuraavia asioita (Blake & Moir 1995)

- 1) Yleinen informaatio integroidusta oppilaasta: lääkärin tai fysioterapeutin lausunto
- 2) Erityisoppilaan suhde luokan muihin oppilaisiin
- 3) Luokan lukujärjestys ja sen sisältö
- 4) Erityisoppilaan fyysiset rajoitukset

Nykyisin useassa oppilaitoksessa on erityisoppilaita osittain integroituina. Integrointi voi tapahtua oppilaan kohdalla aine-, päivä-, viikko- tai kuukausikohtaisesti (Hautamäki ym. 1993, 133-153; Ahvenainen & Moberg 1982, 57-66).

Blockin (1994) mukaan "inclusion" käsitteellä tarkoitetaan yhtä koulujärjestelmää, joka on kaikille yhteinen. Täydellisessä inclusiossa vammaiset ja vammattomat käyvät samaa koulua, vaikkakin se vaatii koululta erityisjärjestelyjä ja resursseja. Block tarkastelee inclusiota ekologisella lähestymistavalla. Aluksi pitää kartoittaa, mitä tulisi opettaa. Tämä edellyttää oppilaan tason selvittämistä valittavissa taidoissa. Sitten laaditaan oppilaalle oma henkilökohtainen opetussuunnitelma tavoitteineen. Erityisoppilasta varten tavoitteet tarkastetaan ja katsotaan soveltuvatko ne suoraan vai tarvitseeko niitä muuttaa. Tavoitteiden laatimisen jälkeen päätetään missä opetetaan ja miten? Tällöin selviää myös avustajien tarve. Tärkeänä osana ekologisessa lähestymistavassa on jatkuva opetuksen arviointi.

Opettaja ei voi aina tietää, mikä tavoite sopii oppilaalle parhaiten. Ekologisessa lähestymistavassa annetaan yksilölle valinnanvapaus valita itselleen sopiva harjoitus. Opettaja asettaa päätavoitteet ja oppilas valitsee asiaan soveltuvan taitotason. Tämän jälkeen

arvioidaan suoritusta. Suorituksen arvioinnissa käytetään apuna videonauhuria tai observeerataan suoritus silmämääräisesti. Arvioinnin jälkeen pyritään antamaan oppilaalle palautetta siten, että se tukisi ja kehittäisi yksilön taitoja. Palautteen sisällön tulee olla realistinen. (Rizzo, Davis & Toussaint 1994)

Sherrill (1998) erittelee kirjassaan inklusiosta kolme osa-aluetta fyysinen, (ohjeiden) ymmärtäminen ja sosiaalinen. Yhteistä näille osa-alueille on erityisoppilas ja hänen ominaisuutensa. Jos oppilaan fyysiset kyvyt riittäisivät normaali opetukseen ilman erityisjärjestelyjä, niin hänen sosiaaliset tai ohjeiden ymmärtämiseen liittyvät taidot voivat olla puutteellisia. Tällöin opetuksessa on tehtävä erityisjärjestelyjä sosiaalisella ja ymmärtämisen puolella. Vastaavat järjestelyt voidaan toteuttaa myös fyysisten rajoitusten vuoksi, jos oppilaan kyvyt eivät vaadi erityisjärjestelyjä kahdella muulla osa-alueella.

Inclusion onnistumisen edellytyksenä voidaan pitää olosuhteiden ja opetusryhmän toimivuutta. Jos erityisoppilas on opetusryhmässä, jossa on 25:stä yli 30:en oppilasta, niin opettajan mahdollisuudet huomioida oppilaat tasapuolisesti ovat rajalliset (Heikinaro-Johansson & Vogler 1996). Olosuhteet eli tilat ja välineet saattavat myös vaikeuttaa inklusion onnistumista. Mikäli koulun tilat estävä esimerkiksi pyörätuolin vaivattoman käytön, niin lähtökohdat onnistuneelle inclusionille ovat huonot. Tilojen ja opetusresurssien riittävyys mahdollistavat inclusion.

7. ERILAISIA ERITYISOPPILAITA OPETUSRYHMÄSSÄ

Liikunnalla on erityisoppilaalle ja vammaiselle lapselle tärkeä kuntoutuksellinen tehtävä. Lisäksi liikunta toimii lapselle ilon, virkistyneen ja sosiaalisten suhteiden lähteenä. Vammaisten ja pitkäaikaissairaiden oppilaiden liikunnanopetusta lukiossa ja peruskoulussa selvittäneessä tutkimuksessa todettiin, että pitkäaikaissairaajat ja vammaiset liikkuvat vähemmän kuin muut oppilaat (Heikinaro-Johansson 1990, 1-2). Asenteellisia eroavaisuuksia liikuntaa kohtaan ei voitu löytää vammaisten ja vammattomien oppilaiden välillä (Mälkiä 1995, 20-21). Koulumaailmaan sijoitettuna erityisoppilaiden asenne liikuntaa kohtaan ei eroa "normaalien" oppilaiden asenteesta.

Suomessa erityisoppilaan liikuntakasvatuksesta vastaavat luokanopettajat, erityisopettajat ja liikunnanopettajat. Opettajille tehdyissä kyselyissä opettajat ovat kokeneet tietonsa ja taitonsa puutteellisiksi integroidun oppilaan liikuntakasvatuksesta. Heikinaro-Johanssonin (1995) tekemässä kyselyssä 83 % liikunnan- ja luokanopettajista ilmoitti, että heillä on opettavanaan oppilaita, joilla on jokin vamma tai pitkäaikaissairaus. Lisäksi useimmilla luokilla on oppilas, joka vaatii erityishuomiota opettajalta esim. kömpelyyden tms. vuoksi.

Erityisliikunnanopettajan työn tarpeellisuutta on selvitetty suomalaisissa tutkimuksissa. Heikinaro-Johanssonin (1995) kokeiluissa erityisliikunnanopettaja toimi luokanopettajan opetuksen suunnittelun tukena liikuntavammaisen oppilaan integroinnissa. Kokeilussa sekä opettaja että koulunkäyntiavustaja kokivat oppivansa paljon liikunnanopettajalta. Tutkimuksessa mukana ollut integroitu oppilas ja luokan muut oppilaat olivat hyvin tyytyväisiä liikuntatuntien sisältöihin. (Heikinaro-Johansson 1995, 68-69).

Taitavasti organisoiduilla ja toteutetuilla liikuntatunneilla erityisoppilas vahvistaa luokan ilmapiiriä. Suomessa ainoastaan muutamassa erityiskoulussa tai erityisluokalla liikunnanopetuksesta vastaa ammattitaitoinen liikunnanopettaja. Tästä johtuen liikunnanopetuksen taso vaihtelee huomattavasti koulukohtaisesti.

Normaalissa koulussa erityisoppilaat jaotellaan EMU- ja ESY-oppilaiksi. EMU- oppilas tarkoittaa oppilasta, jonka opetus on mukautettu oppilaan taidoille ja kyvyille sopivaksi. Mukautettuja oppilaita voidaan integroida normaaliin opetukseen kykyjen mukaan. Mukautetulla oppilaalla on yleensä oppimisvaikeuksia. Vaikeuksien taustalla voi olla fyysinen vamma aivojen toiminnassa tai sairaus esimerkiksi kehitysvamma, joka vaikuttaa oppimiseen. Mukautettuina voivat olla myös vaikeasti vammaiset, joiden aivokapasiteetti riittää opetuksen omaksumiseen, mutta fyysiset kyvyt ovat puutteelliset. Tällaisia ovat esimerkiksi CP-vammaiset. Mukautettuina voivat olla myös kehitysvammaiset, kömpelöt tai muut vastaavat oppilaat. Fyysisten vammojen lisäksi EMU-oppilaan sosiaaliset taidot voivat olla puutteellisia. Yleensä mukautetut oppilaat ovat hitaita oppimaan ja ymmärtämään asioita. Heidän opetuksessaan pitää olla kärsivällinen ja pyrkiä mahdollisimman yksinkertaisiin ja selkeisiin ohjeisiin. Mukautettujen opetuksessa opettajalla on käytössään kouluavustajia, jotka toimivat oppilaan henkilökohtaisena avustajana ja toteuttavat opettajan antamia ohjeita. EMU-oppilaiden diagnoosit vaihtelevat, joten tarkkaa määrittelmää tai kuvausta on mahdoton antaa. (Ahvenainen ym. 1994, 140-159)

ESY-oppilas tarkoittaa normaaliin opetukseen sopeutumattomaa oppilasta. Hänen käyttäytymisensä poikkeaa totutusta ja aiheuttaa häiriöitä normaaliin luokkaopetukseen. Häiriökäyttäytyminen ilmenee monin eri tavoin esimerkiksi erilaiset raivokohtaukset voivat kuulua jokapäiväisiin rutiineihin. Yleensä näillä oppilailla on sosiaalisia ongelmia tai oppimisvaikeuksia ja heidät rinnastetaan koulumaailmassa käytöshäiriöisiin. (Ahvenainen ym. 1994, 157-159)

ESY-oppilaiden fyysiset edellytykset eivät poikkea terveistä, joten liikuntatunneille integrointi on mahdollista. Edellytysten mukaan sopeutumattomia voidaan integroida normaaliopetukseen. Usein integrointi tapahtuu valinnaisissa aineissa, jolloin oppilaiden motivaatio on suurempi.

Mukautetuilta tai sopeutumattomilta oppilailta voi löytyä monenlaisia lääketieteellisiä diagnooseja ja heitä voi löytyä mistä tahansa luokasta tai ryhmästä. Opettajien on syytä olla tietoisia mukautettujen- ja sopeutumattomien oppilaiden diagnooseista ja taustoista ennen, kuin oppilas tulee opetusryhmään. (Ahvenainen ym. 1994, 149-159)

Seuraavana on yleiskatsaus erityisoppilaiden ominaisuuksiin, sairauksiin ja vammoihin, joita esiintyy oppilailla normaaleissa kouluissa. Näitä oppilaita voidaan kutsua erityisoppilaiksi, koska heidän opetuksessaan pitää huomioida oppilaan vamman tai sairauksien asettamat rajoitukset. Tarkoituksena antaa lyhyt kuvaus kyseessä olevasta sairaudesta, sairauden aiheuttamista toimintarajoista ja opetuksessa huomioitavista asioista.

Vammaiset ovat yleensä liikuntarajoitteisia ja heillä on toimintavajavuutta vamman tai taudin seurauksena. Tällaisia liikuntarajoitteita aiheuttavat tuki- ja liikuntaelinten kulumat, reumat ja aistivammat. Henkilökohtaisesti vammaiset voivat kokea rajoituksensa esteenä, rajoitteena tai haasteena. Tähän kokemukseen vaikuttaa luonnollisesti vamman laatu ja se miten vamma on syntynyt eli onko vamma ollut syntymästä saakka, vai onko vamma aiheutunut onnettomuuden tai sairauden seurauksena. (Loijas 1993, 3)

Erityisryhmien liikunnan komiteamietinnössä (1996) vammaisuus käsitetään yleisesti jokin vamman tai sairauden aiheuttamaksi toimintavajavuudeksi. Kirjassa käytetään termiä vammaisen, kun puhutaan mistä tahansa vamma ryhmästä. Näin WHO-mallin mukaan vammojen luokittelu haitta-asteiden perusteella on ontuva, kun halutaan tarkastella vammaisen mahdollisuuksia.

Liikunnallisesti ajateltuna opettajan toiminnan lähtökohta ei saa olla, mitä liikuntarajoitteinen ei voi tehdä, vaan mitä voi tehdä ja miten voidaan soveltaa. Sovelluksen kohteina voivat olla pelit, säännöt, lajit ja opetuksellisiin menetelmiin liittyvät ohjeiden muunnokset ja harjoitustavat. (Mälkiä 1993, 14-16) Opettajan täytyy muistaa, että oppilaan poikkeavuus luokitellaan osaksi kahden henkilön vuorovaikutukseen perustuen (Hautamäki ym. 1993, 136). Vuorovaikutuksella tarkoitetaan diagnoosin tekevän lääkärin ja kyseessä olevan tapauksen välistä suhdetta. Kaksi ihmistä muodostaa aina uuden vuorovaikutussuhteen ja aiemmassa suhteessa opitut asiat eivät välttämättä vaikuta uudessa suhteessa.

7.1. Aistivammainen erityisoppilaana

Aistivammaiset voidaan liittää liikuntarajoitteisiin oppilaisiin, koska heidän vammansa vaikeuttavat normaalia liikuntaa. Vaikeasti näkö- ja kuulovammaisille on omat erilliset oppilaitoksensa, mutta lievempiä ja samalla opettajan kannalta opetusta hankaloittavia tapauksia löytyy lähes jokaisesta koulusta. Tämä tarkoittaa sitä, että opettaja joutuu kiinnittämään erityistä huomiota mm. ohjeiden antoon.

7.1.1. Näkövammainen erityisoppilaana

WHO luokittelee näkövammaiset heikkonäköisiin, sokeisiin ja kuulo-näkövammaisiin. Terveiden luokkaopetuksessa voi olla mukana heikkonäköisiä. Heikkonäköisyys määritellään paremman silmän näöntarkkuudella. Laseilla korjattuna näöntarkkuus pitää olla alle 0,3 tai näkökenttä on supistunut halkaisijaltaan alle 60 asteiseksi. Näkeminen voidaan jakaa osiin. Näitä osa-alueita ovat näön tarkkuus, kontrastien erotuskyky, värinäkö, silmien mukautuminen valoon ja hämärään, silmien valontarve ja häikäistymisherkkyys, näkökentät, silmälihasten toiminta, silmien yhteisnäkö, syvyys näkö ja silmien mukautuminen eri etäisyyksille. (Näkövammarekisterin vuosikirja 1992, 6-7)

Näkövammaiset kehittyvät normaaleihin näkeviin verrattuna hieman hitaammin.

Näkövammainen lapsi oppii kävelemään noin 20 kuukauden ikäisenä (Dunn 1997, 224) Iän karttuessa erot tasoittuvat. Fyysiseen ja motoriseen kehitykseen vaikuttaa näkövammaisen synty. Varhaislapsuudessa saatu vamma haittaa motoristen perustaitojen oppimista, joten lievä kömpelyys ja varovaisuus kuuluu varhaisnäkövammaisen toimintaan. Perusmotoriikan kehittymisen jälkeen saatu vamma ei vaikuta ulkoisesti, niin paljon, kuin varhaislapsuudessa saatu vamma. (Jansma & French 1994, 215-218)

Näkövamma aiheuttaa kehonhallintaongelmia. Tasapaino- ja asento-ongelmat johtuvat huonosta kehon kuvasta. Täytyy muistaa, että aivot toiminta on näkövammaisella näkevän tasolla. Näkövammaisista 90 % kykenee kuuloaistina avulla tunnistamaan esteen, joten kuuloaistin kehittyminen ikään kuin korvaa menetettyä näkökykyä. (Jansma & French 1994, 215-218)

Näkövammaiselle oppilaalle ikävaihe 7-13 on parasta oppimisen aikaa. Liikunnanopettajalle näkövammaisen oppilas on erityisen haasteellinen lapsen motorisia taitoja kehitettäessä. Liikunnan merkitystä näkövammaiselle oppilaalle ei voida väheksyä, koska se luo pohjan muulle osallistumiselle. Näkövamma ei ole syy vapauttaa liikunnasta (Jansma & French 1994, 219). Yleisenä ohjeena opetuksessa voidaan pitää turvallisuustekijöiden huomioimista. Riittävä valaistus ja värien kontrastit auttavat esineiden ja tilojen hahmottamisessa. Näkövammaisten ohjauksessa Sherrillin (1993) mukaan tärkeintä toteuttamisessa on usko siihen mitä tekee sekä ohjattavan että ohjaajan osalta. Selkeä ja konkreettisiin esimerkkeihin pohjautuva ideamotorinen ohjaus toimii näkövammaisilla. Liikunnanopettajan kannattaa kokeilla näkövammaisille soveltuvia lajeja, esimerkiksi maali-palloa, näkevien oppilaiden kanssa, jolloin näkövammaisen oppilas on tasavertaisessa asemassa muiden kanssa. (Leppänen & Hyvärinen 1993)

7.1.2. Kuulovammaisen erityisoppilaana

Kuulovammat jaetaan eri ryhmiin. Tavallisesti puhutaan sensorineuraalisista- tai konduktiivisista vammoista. Sensorineuraaliset vammat ovat konduktiivisia vammoja vakavampia ja yleensä mahdottomia korjata. Vika voi olla kuulohermossa tai sisäkorvan rakenteissa. Tällaiset vammat ovat joko perinnöllisiä tai hankittuja. Sensorineuraalisista vammoista noin 50 % selittyy perimällä. Konduktiivisessa kuulovammassa on kyse ulkokorvan tai keskikorvan viasta. Tämä on lapsilla yleinen ja se voi johtua keskikorvan tulehduksesta. Konduktiivista kuulovamma pystytään korjaamaan lääkityksellä, leikkauksella tai kuulokojeella. Kuulovammaan ei yleensä liity muita liitännäisvammoja, mutta kuulovamma on usein liitännäisvammana muille sairauksille tai vammoille. (Jansma & French 1994, 189-208)

Normaalikouluissa olevien kuulovammaisten vammojen haitta-asteet ovat joko vähäisiä tai lieviä. Käytännössä se tarkoittaa, että oppilaalla on vaikeuksia kuulla hiljaista puhetta ja opetuksen seuraaminen on näin ollen vaikeaa. Liikuntatilanteissa ei yleensä esiinny ongelmia, mutta opetustilanteessa heikkokuuloisen oppilaan on hyvä nähdä puhujan kasvot. Kuulovammaisen tasapainoasti on huonompi kuin terveellä. Tämän vuoksi kuulovammaisen liikunta voi näyttää koordinoimattomalta ja rytmittömältä. (Jansma &

French 1994, 189-208; Sherrill 1998, 652-669)

Liikunnanopettajan on huomioitava omassa opetuksessaan, että ääneen perustuvat varoitukset eivät välttämättä tavoita kuulovammaista oppilasta. Opettaja voi kiinnittää oppilaan huomion käyttämällä esimerkiksi voimakasta tömäystä lattiaan, jolloin oppilas aistii tärähdyksen. Muita huomioitavia asioita ovat lyhyet, selkeät ja yksinkertaiset ohjeet. Ahjokankaan (1989) mukaan kuulovammaisten opettajien suurin ongelma oli ohjeiden ja tiedon välittäminen kuulovammaiselle. Informaatiota voidaan tehostaa kuvilla ja erilaisilla välineillä. Kuvat kertovat enemmän kuin tuhat sanaa ja telineillä ja välineillä on motivoiva vaikutus. Liikunnanopettajan on hyvä sopia etukäteen selkeitä merkkejä, jotka tarkoittavat tiettyä asiaa, esimerkiksi kädet on ristissä tarkoittaa tilanteen pysäyttämistä. Vaikeasti ymmärrettävät selostukset lisäävät motorista levottomuutta. Liikunnalliset rajoitukset ovat vähäisiä ja nekin liittyvät turvallisuuteen. Uinnissa on hyvä välttää syväle sukeltamista. Paineen kasvaessa korvan vaurioituneet kuuloelimet saattavat vahingoittua. Suositeltavia harjoitteita kuulovammaisille oppilaille ovat erilaiset tasapainoon liittyvät harjoitukset. (Nissinen 1993)

7.2. CP-vammainen erityisoppilaana

Jansma & Frenchin (1994) mukaan Cerebral Palsy eli CP on synnynnäinen tai varhaislapsuudessa saatu aivojen hermoratojen vaurio. Häiriöt aiheuttavat CP-vammaiselle oppilaalle hienomotorisia ongelmia ja se näkyy puheentuottamisen vaikeutena tai pakkoliikkeinä. Usein CP-vammaisella on myös liikuntavamma. On tärkeää tietää, että CP-vammaisen aivotoiminta voi olla normaali, toisin sanoen hänen ymmärtämisessään ei ole puutteita. CP-vamma voidaan jaotella kolmeen luokkaan:

- 1) *Spastisuus* on lihastonuksen kohonaisuus ja se on yleisin oireyhtymä. Jatkuva jännitystila lihaksissa aiheuttaa kehon virheasentoja ja lihaksien lyhentymistä. Heikkojen lihasten vahvistaminen ja kehon liikeratojen ylläpitäminen kuuluvat liikunnan tavoitteisiin. Liikunnanopettajan pitää huomioida opetuksessa, että aktiivisten jaksojen jälkeen venytetään ja rentoutetaan rasitettua lihasta.

2) *Dyskinesia* on toiseksi yleisin CP-vamman muoto. Tyypillisimpiä muotoja ovat vaihtelevat lihastonukset. Toisinaan lihakset saattavat olla jännittyneitä ja toisinaan velttoja. Tyypillistä dyskinesia CP- vammaisille on vaikea pään hallittavuus. Liikunnassa pitää tapauskohtaisesti pyrkiä joko aktivoimaan tai rentouttamaan lihaksistoa. On tärkeää teettää harjoitukset rauhallisesti, jotta oppilas pystyy itse keskittämään ajatuksensa ja tahtonsa harjoitukseen.

3) *Ataksia* on harvinaisin CP-vamman muoto. Tyypillistä on kokovartalon lihaksiston liikkeiden huono hallinta ja tasapainovaikeudet. Normaalissa koulunkäynnissä ei juurikaan esiinny ataksisia oppilaita. Liikunnan tavoitteet voi asettaa tahdonalaisten liikkeiden suorittamiseen, karkeamotoriikan kautta hienomotorisempiin liikkeisiin.

Vammaluokat jaetaan lisäksi sisäisesti kolmeen vaikeus luokkaan CP- vammaisten motoristen kykyjen perusteella. Lievästi CP-vammaisen henkilö pystyy kävelemään ja puhumaan ymmärrettävästi, ainoastaan hienomotoriikkaa vaativissa taidoissa on vaikeuksia. Kohtalainen CP-vamma aiheuttaa normaalista poikkeavaa kävelyä ja puhuminen on hankalaa. Kohtalaisen CP-vamman omaavan liikuntasuoritukset ovat kokonaisvaltaisia, koska hän ei hallitse lihaksen voimantuottamista. Vaikeasti CP-vammaisen liikkuminen ei onnistu ilman avustajaa tai apuvälineitä, lisäksi raajojen hallinta on vaikeaa. Näistä kahteen ensimmäiseen luokkaan kuuluvia CP-vammaisia (lievä ja kohtalainen) voi olla normaalissa koulussa. Koululiikuntaan osallistuvat yleensä vain lievästi CP-vammaiset. (Jansma & French 1994, 231-247; Sherrill 1998, 630-651)

7.3. Kehitysvammaisen erityisoppilaana

Kehitysvammaisen on henkilö, jonka kehitys tai henkinen toiminta on häiriintynyt tai estynyt. Kehitysvamma on joko syntymästä saakka tai myöhemmin sairauden, vian, vamman vuoksi kehittynyt. Lisäksi kehitysvammaisuuden määritelmä edellyttää, että se on synynyt ennen 18 vuoden ikää ja henkilön adaptiivinen käyttäytyminen poikkeaa "normaalista". (Jansma & French 1994, 116-144; Sherrill 1998, 520-549)

Kehitysvammaisia oppilaita on vähän normaalissa luokkaopetuksessa. Normaaleissa kouluissa on oppilaita, joille on diagnosoitu lievä kehitysvamma. Opettajat eivät välttämättä tunnista kehitysvammaista, vaan luulevat oppilaan olevan heikkolahjainen. Kehitysvamma diagnosoidaan älykkyyssosamäärän avulla. Osamäärän ollessa yli 52, mutta alle 67 on kyseessä lievästi kehitysvammainen. Heikkolahjaisen älykkyyssosamäärän rajat ovat 68 ja 85. Vaikka rajat on määritelty tarkasti, niin yksilöllisesti ja tilanteen mukaan oppilaiden taso vaihtelee. (Puolanne 1993)

Heikkolahjaiset pystyvät käymään koulua, mutta tarvitsevat avustajaa tai osittaista erityisopetusta. Liikunnallisesti heikkolahjaiset oppilaat ovat ikäisiään n. 2 vuotta jäljessä. Näin ollen on todennäköistä, että liikunnallinen kehittyminen jatkuu kehitysvammaisilla pidempään kuin terveillä lapsilla. Ominaispiirteinä heillä on heikko tasapaino, kömpelyys ja ylipainoisuus. Monesti kehitysvammaan liittyy liitännäisvammoja esimerkiksi kuulovamma. (Jansma & French 1994, 116-144; Sherrill 1998, 520-549)

Liikunnassa on muistettava, että fyysisen kasvun hitauden myötä myös kehitysvammaisen motoristen taitojen kehitys jää hitaammaksi. Koulussa heidät kannattaa sijoittaa kronologista ikäänsä nuorempien ryhmään. Kehitysvammaisilla verenkiertoelimistö on huonommin kehittynyt ja valtimot ovat tavallista ohuemmat ja ahtaammat läpimitaltaan. Heillä esiintyy usein sydänvikaa ja jonkinasteista sydämen toimintahäiriöitä. Kehitysvammaiselle myös hengittäminen saattaa tuottaa vaikeuksia ja he altistuvat muita useammin hengitystieinfektioille. Nämä asiat on otettava huomioon liikunnassa ja kestävyystyypipisten harjoitteiden suunnittelussa. Lisäksi on hyvä keskustella lääkärin kanssa mahdollisen sydänvian aiheuttamista rajoituksista. (Jansma & French 1994, 116-144; Sherrill 1998, 520-549)

Liikunnallisen tavoitteen voi asettaa jatkuvan liikuntaharrastuksen löytymiseen. Lihaskunto ja -tasapainoa ylläpitävät harjoitukset soveltuvat kehitysvammaisille ja kömpelöille oppilaille. Opetuksellisesti eri liikuntavälineiden monipuolinen hyväksikäyttö toimii ja motivoi oppilaita liikkumaan. (Puolanne 1993) Kehitysvammainen tarvitsee paljon toisto- ja uuden taidon oppimisessa. Samalla harjoituskerralla ei pidä käyttää liian monia eri välineitä, sillä tutuus luo osaltaan turvallisuutta. (Koljonen & Ruuskanen, 1995) Erilai-

set ryhmäharjoitukset soveltuvat liikunnan opettamiseen. Tällöin on otettava huomioon turvallisuustekijät sillä heikkolahjaiset oppilaat voivat turhautua ja toimia hetken mieli-johteesta aggressiivisesti. (Puolanne 1993)

Kehitysvammaisten opettamisen tulee alkaa tutuista ja yksinkertaisista harjoituksista, näin vammaisen saadaan kokemaan onnistumisen elämyksiä ja motivoitumaan uudelleen yrittämiseen. Sama pätee myös tuntitavoitteiden asettelussa. Liian matalat tavoitteet saavat aikaan turhautumista. Kehitysvammaisten kyky keskittyä opetukseen on lyhyt ja opetusresurssit ovat rajallisia, huolellinen etukäteissuunnittelu auttaa liikunnantoteuttamisessa. Suunnittelussa kannattaa huomioida kehitysvammaisen jokapäiväinen elinympäristö, jolloin todellisten taitojen harjoittaminen saa konkreettisia perusteita. (Ahvenainen ym., 1994 149-153)

7.4. Pitkäaikaissairas erityisoppilaana

Pitkäaikaissairauksista yleisimpiä ovat diabetes, reuma, ainevaihduintasairaudet, astma ja epilepsia. Opettajien opetustoimintaan pitkäaikaissairaat aiheuttavat harvoin muutoksia. Opettajien on kuitenkin hyvä tietää joitakin perusasioita näistä sairauksista. Liikunnalliset rajoitukset ja suositeltavat liikuntamuodot selviävät tapauksittain seuraavissa esittelyissä.

7.4.1. Diabeetikko erityisoppilaana

Diabetesta eli sokeritautia sairastavan henkilön haiman insuliinihormonin erityis on vähentynyt tai loppunut. Diabetes aiheuttaa erilaisia elimistön toimintahäiriöitä: Rasva- ja hiilihydraatti aineenvaihdunta vaikeutuu, kolesterolipitoisuus kasvaa ja sepelvaltimotaudin riski suurenee. Sokeritautia on kahta tyyppiä. *Tyyppi 1.* on insuliinipuutosdiabetes, joka alkaa tavallisesti lapsuuden aikana. Siinä insuliinituotanto on loppunut haimasta kokonaan ja lääkitystä tarvitaan pistoksina. *Tyyppi 2.* on insuliinista riippumaton diabetes ja alkaa aikuisiällä. Hoitomuotona käytetään ruokavalion muutoksia ja tarvittaessa pillerilääkitystä. (Kukkonen-Harjula 1993)

Liikunta vähentää veren glukoosipitoisuutta, sillä elimistö käyttää energian lähteenä hiilihydraattivarastoja (glukoosia). Liikunnalla on siis insuliinityyppinen vaikutus veren glukoositasapainoon. *Tyyppin 1.* Diabetesta sairastavien pitää huomioida liikkumisessaan, että elimistön insuliini-tuotanto on vähäinen tai puuttuu kokonaan, joten glukoosivarastojen täydentäminen ja ylläpito liikunnan aikana on aiheellista. Liikunta ja terveellinen ruokavalio kuuluvat diabeteksen hoitomuotoon. Pitää kuitenkin muistaa, että eri tyyppin diabeteksissa liikuntaa sovelletaan eri tavoin. (Kukkonen-Harjula 1993)

Lapsuuden aikana ja koulunkäyntiä koskettava *1 tyyppin* diabetes, vaikuttaa koulun liikunnanopettajien opetukseen. Opettajan on tärkeää tietää, miten paljon aikaa on kulunut edellisestä pistoksesta. Heti pistoksen jälkeen tapahtuvassa liikunnassa veren insuliini-pitoisuus on suuri ja se voi aiheuttaa maksan glukoosintuotannon häiriön, jolloin seurauksena on liian pieni glukoosipitoisuus eli hypoglykemiallinen tila. Mikäli pistoksesta on taas liian pitkä aika, jolloin elimistön glukoosipitoisuus on alhainen, niin liikunta nostaa elimistöön suuret glukoosi- ja rasvahappopitoisuudet. Lihakset eivät pysty hyödyntämään veren suurta glukoosipitoisuutta ja elimistöön muodostuu haitallisia ketoaineita. Huonosti ajoitettuna liikunnasta on enemmän haittaa kuin hyötyä. (Kukkonen-Harjula 1993)

Liikunta kannattaa aloittaa pari tuntia pistoksen jälkeen. Ylimääräinen energian kulutus, joka aiheutuu liikunnasta, korvataan noin tuntia ennen liikunnan alkua välipalalla. Välipalan energiamäärä riippuu liikunnan kestosta ja rasittavuudesta. Yli tunnin liikuntasuorituksessa pitää varautua nauttimaan välipaloja puolen tunnin välein. Liikunnan ajoittaminen varhaiseen aamuun tai myöhäiseen iltaan aiheuttaa ongelmia diabeetikoille. Illalla suoritettu liikunta voi aiheuttaa nukkuessa hypoglykemiallisen tilan. Ennen aamupalaa tapahtuva liikunta aiheuttaa myös hypoglykemiallisen tilan. Opettajan ja ryhmän oppilaiden on hyvä tietää ja tunnistaa hypoglykemia-tilan oireet ja hoito. Oireiden ilmettyä insuliinipistoksen paikkaa valittaessa pitää huomioida liikunnan rasittavuus pistosalueella. Pistäminen pitää suorittaa siten, että liikunnan rasitus kyseisessä raajassa on ollut vähäinen. Liikuntalajeista esimerkiksi suunnistuksessa pitää diabeetikolle antaa välipala varmuuden vuoksi mukaan. Huonosti soveltuvia lajeja ovat erilaiset kamppailu- ja maksimaalista voimantuottoa vaativat lajit, koska ne saattavat vahingoittaa silmänverkkokalvoa. Diabeetikoille maksimaaliset ja verenpainetta nostavat suoritukset saattavat irrottaa silmän verkkokalvon. Säännöllinen, kestävyystyyppinen ja oikein suunniteltu liikunta pitää elimistön rasva- ja glukoosipitoisuudet elimistölle suotuisina. (Kukkonen-Harjula 1993)

7.4.2. Reumaatikko erityisoppilaana

Lasten reumaa sairastavia oppilaita ei ole merkittävässä määrin normaalin kouluopetuksen parissa. Reuman eli tulehduksellisten sairauksien, tunnusmerkkejä ovat kipu, särky, arkuus lihas- ja nivelalueilla, väsyminen, puutuminen, kuumotus ja liikerajoitukset. Liikunnan opettajan pitää huomioida, että reumaatikkojen liikunta ei ole monotonista eikä staattista, vaan monipuolista ja riittävät palautusjaksot huomioivaa. Liikuntalajien valinnan pitää tapahtua yksilöllisesti ja tapauskohtaisesti. Yleisesti voidaan todeta, että kestävyyttä, voimaa ja nivelten liikkuvuutta ylläpitävät lajit soveltuvat tulehduksellisiin ja ei-tulehduksellisiin sairauksiin. Huonosti valitut lajit voivat puolestaan olla haitaksi oppilaalle. Esimerkiksi selkäoireisille lentopallo ja juoksu eivät ole soveliaita lajivalintoja. (Alaranta, Karppi, Mälkiä 1993)

Lasten nivelreuma on yleisin koulussa oleva reumasairaus. Opettajien on hyvä tietää nivelreuman vaikutuksista. Lasten nivelreuma on moninainen sairaus, joka voidaan jaotella kolmeen eri tauti tyyppiin 1) Oligoartriitti, vain muutamat nivelet tulehtuvat 2) Polyartriitti, reuma kohdistuu useisiin niveliin 3) Yleisoireinen lastenreuma, useat tulehdukset niin sisäelimissä kuin nivelissä ja korkea kuume (harvinainen Suomessa vain 10 lasta sairastuu vuosittain). Lasten reumaa sairastava oppilas pyrkii välttämään liikuntaa, koska muita lapsia heikompi liikuntaosaaminen voi aiheuttaa kiusausta. Aamujäykkyyden aikana jopa käveleminen tuottaa vaikeuksia, joten liikuntatuntien sijoittaminen iltapäivään on perusteltua. Liikunta on tärkeä kuntouttava asia lasten nivelreumaa sairastavalle oppilaalle. Liikuntatuokioiden tulisi olla reuma-oppilaalle sosiaalisesti palkitsevia, jotta hän kokisi ikätovereiden hyväksynnän. (Haapasaari 1993)

7.4.3. Aineenvaihduntahäiriöinen erityisoppilaana

Lihavuus on yleisin aineenvaihduntasairaus teollistuneissa maissa. Se on energiatasapainon häiriö, jossa energian saanti ravinnosta on suurempaa kuin elimistön kulutus. Lihavuus kertyy usein, joko lantioon tai vyötäröön. Aineenvaihdunnallisesti vyötärölihavuus on elimistölle rasittavampi, kuin lantiolihavuus. Toisaalta taas lantiolihavuudesta laihduttaminen on vaikeampaa kuin vyötärölihavuudesta. Lihavuus voi olla perinnöllistä. Vanhempien esimerkillä pystytään vaikuttamaan nuoren ruoka- ja liikunta tottumuksiin, joko positiivisesti tai negatiivisesti perinnöllisyydestä huolimatta. Liitännäissairautena lihavuudesta saattaa seurata myös diabetes eli sokeritauti. (Kukkonen-Harjula 1993)

Lihavuuden määrittelemistä varten on kehitetty kehon painoindeksi- taulukko.

Poikkeavuudet täytyy kuitenkin aina huomioida, sillä lihaksikkaassa kunnossa oleva lyhyt ja luustoltaan painava urheilijanuori saattaa saada ylipainoisen painoindeksi-luokituksen normaalivartalostaan huolimatta. Luokittelut on tehty normaaliväestöä ajatellen, eikä esimerkiksi lihaksikkaita urheilijoita ajatellen. (Kukkonen-Harjula 1993) Lihavuuden hoitokeino on oikea ruokavalio ja liikunta. Rasvaisten ruokien vähentäminen ja vaihtaminen kuitupitoisemmaksi vähentää energian saantia ja tehostaa elimistön toimintaa. Liikunnassa kannattaa noudattaa kestävyyskuntoiluohjeen suositusta eli 30-60 minuutin liikunta-annosta kolme kertaa viikossa. Syketaso on syytä pitää alhaisena laihduttavassa lii-

kunnassa, koska elimistö käyttää silloin energian lähteenä rasvoja. Aina kannattaa myös muistaa, että rasva-aineenvaihdunta alkaa vasta yli 30 minuuttia kestävästä suorituksen jälkeen. Huomiota herättävää on, että jo ala-asteella on ylipainoisia oppilaita. (Kukkonen-Harjula 1993)

7.4.4. Astmaatikko erityisoppilaana

Astma on hengityselimistön sairaus, jossa keuhkoputket ovat ahtaat ja ilman kulkeminen keuhkoihin ja sieltä pois on vaikeaa. Astma-kohtauksessa keuhkoputket supistuvat ja hengittäminen on lähes mahdotonta. Allergiat ja allergiset reaktiot voivat laukaista astma-kohtauksen. Samoin rasitusastmassa fyysinen aktiivisuus voi aiheuttaa kohtauksen. Lämpötilalla ja ilman kosteudella on merkitystä astmaatikoille. Kuiva ja kylmä ilma supistaa jo entisestään tiukkoja keuhkoputkia, lämmin ja kostea ilma puolestaan helpottaa hengittämistä. Kosteuden ollessa optimaalinen, ilmatiehyet pysyvät kosteina ja elastisina, eikä astma-kohtauksen vaara ole suuri. Erilaiset ryhtivirheet liittyvät myös astmaan. Hengityselinten ahtaus muokkaa kehon muotoa ilmankulun kannalta paremmaksi. Näin ollen kyfoosi ja skolioosi kuuluvat usein astmaatikkojen ulkokuvaan. (Puolanne & Mälkiä 1993)

Liikunnassa astma ja hengityselinten sairaudet vaikuttavat rasituksen kestoon ja suuruuteen. Terveet ihmiset pystyvät kestämaan kovaa rasitusta, mutta astmaatikat eivät. Pienet fyysiset ponnistukset saattavat aiheuttaa astmaatikoille lihaskipua ja harjoituspelkoa. Rasituksesta aiheutuvat hengenahdistukset koetaan epämiellyttävänä ja fyysinen aktiivisuus vähenee. Tämä saattaa näkyä koulunkäynnissä keskittymiskyvyttömyytenä, psykisinä ongelmina ja jännittyneisyytenä. Ongelmat voivat kertautua sosiaalisessa ympäristössä ja näkyä kiusaamisena ja unettomuutena. (Puolanne & Mälkiä 1993)

Astma-oppilaiden liikunnassa on hyvä käyttää intervalli-tyyppisiä harjoituksia. Rasitusjakson jälkeen seuraa palauttava jakso, jolloin hengityselinten rasitus palautuu ja kuormituskyvnys ei ylity. Liikunnan kuntouttava vaikutus on tärkeää astmaatikoille. Hyvän fyysisen kunnon avulla infektiokierre vähenee ja rasituksen sietokyky kasvaa. Liikunnan rasittavuuden mittarina käytetään hengenahdistusasteen määrittelemistä. Katso

esimerkki. (Puolanne & Mälkiä 1993)

Pyydä astmaoppilasta laskemaan hitaasti (7-8 sekunnin aikana) kymmeneen tai viiteentoista. Laskeminen aloitetaan sisään hengityksellä ja pyritään laskemaan loppuun asti. Mikäli astmaatikko joutuu hengittämään toisen kerran ennen laskun loppua, niin sitä lukua voidaan pitää hengenahdistuksen mittana. Mittauksen toistettavuus ja luotettavuus perustuu opittuun laskurytmiin.

Hengenahdistusluku, mikä menetelmällä saadaan, on pieni, jos oppilas kokee rasituksen kovana. Vastaavasti luku on suuri ja rasitusta pystytään nostamaan, jos oppilas pystyy laskemaan koko lukusarjan loppuun asti.

Liikunnan jälkeen on huolehdittava nestetasapainosta. Nesteen nauttimisella pystytään vaikuttamaan liman eritykseen. Runsas neste ohentaa ja irrottaa limaa, jolloin hengitys vapautuu. (Puolanne & Mälkiä 1993)

7.4.5. Epileptikko erityisoppilaana

Epilepsialla tarkoitetaan toistuvia epileptisiä kohtauksia. Kohtaukset ovat aivojen sähkötoiminnan häiriöitä, jotka ilmenevät liikkeiden, tuntoaistin, ajattelun, käyttäytymisen ja vegetatiivisen hermoston häiriöinä. Häiriöt voivat esiintyä kouristuksen omaisina, nykivinä liikkeinä tai ei kouristuksen omaisina tajunnan häiriöinä. Epilepsiakohtaukset aiheuttavat sosiaalista haittaa. Koulussa saadut kohtaukset leimaavat oppilaan ja voivat aiheuttaa kiusaamista. Opettajan on tärkeää vaikuttaa oppilaiden asenteisiin, jotta epilepsiaa sairastava ei joutuisi syrjityksi ja menettäisi kiinnostusta koulunkäyntiin. (Jansma & French 1994, 264-267)

Liikuntaa on pidetty epileptikolle haitallisena, mutta käsitykselle ei löydy hyväksyttävää perustelua. Korkeintaan joka kymmenennelle rasitus lisää varaa kohtausvaaraa. Opettajan on syytä selvittää etukäteen liikunnan mahdolliset vaikutukset oppilaan epilepsiaan sekä toiminta kohtauksen sattuessa ja sen jälkeen. Mahdollinen lääkitys ja lääkityksen vaikutukset liikuntaan ja rasitukseen pitää myös selvittää. Yksilölliset ominaisuudet

ratkaisevat liikunnalliset mahdollisuudet. Toistuvat kohtaukset merkitsevät, että liikuntalaji ei sovellu kyseessä olevalle yksilölle. (Jansma & French 1994, 264-267)

7.4.6. Motorisesta kehityshäiriöstä kärsivä erityisoppilaana

Motoriset kehityshäiriöt kuuluvat keskushermoston sairauksiin. Yleisimpiä näistä ovat selkäydintyrä, vesipää, dyspraksia, apraksia ja muu kömpelyys. Harvinaisimpia ovat neljä ensiksi mainittua. Kyseisten sairauksien yleisyys normaalissa koulussa rajoittuu yksittäisiin tapauksiin. Tautia sairastavien oppilaiden liikunnalliset tavoitteet voidaan asettaa toiminnallisten lihasten aktivoimiseen. (Sillanpää 1993)

Yleisin koulussa esiintyvä oireyhtymä on kömpelyys. On tärkeää, että liikunnanopettajat tietävät, mistä kömpelyys johtuu ja mitä ongelmia siitä voi seurata. (Sillanpää 1993)

Usein kömpelyys esiintyy vain tiettyjen toimenpiteiden yhteydessä, esimerkiksi saksilla leikattaessa. Liikunnallisten taitojen kehittymisessä on kömpelyyden laajuudella huomattava merkitys. (Ahonen & Lyytinen 1993)

Kömpelyys on fyysisen suorituksen häiriö, jossa liikkeen suorittaminen ilman näkyvää estettä vaikeutuu. Näkyvällä esteellä tarkoitetaan lihasheikkoutta, tuntohäiriöitä, selviä tasapainovaikeuksia tai tahattomia liikkeitä. Yleensä näillä henkilöillä on vain vähäinen liikunnallinen toimintahäiriö, eikä siihen kiinnitetä riittävästi huomiota. Vaikeudet liikunnassa aiheuttavat sosiaalisia haittoja. Mikäli liikunta normaalien ja terveiden parissa ei onnistu, niin kömpelö vetäytyy syrjään koko liikuntatilanteesta. Kömpelön oppilaan vaikeudet voivat liittyä kykyihin yhdistää liikkeiden osasuoritukset ehjiksi kokonaisuudeksi eli kyseessä on tällöin ns. *ideamotorinen haitta*. Toisaalta oppilas ei saata pystyä toteuttamaan käytännön liikesuoritusta, vaikka ajatus ja tieto olisikin kirkkaana mielessä. Tällöin kyseessä on ns. *konstruktivinen haitta*. Harvinaisin kömpelyyden ilmentymismuoto on ideationaalinen kömpelyys, jossa mutkikkaiden liikkeiden hahmottamiskyky on häiriintynyt. (Sillanpää 1993)

Koululiikuntaan osallistuvia kömpelöitä lapsia ei pidä vapauttaa liikunnasta, vaan heitä on pyrittävä aktivoimaan ja motivoimaan liikkumaan. Lievä kömpelyys hienomotoriikassa aiheuttaa yleensä oppimisvaikeuksia. Siksi on tärkeää, että liikunnassa pyritään kehittämään juuri hienomotorisia valmiuksia (Ahonen & Lyytinen 1993). Liikunnallinen aktiivisuus ilmenee iän myötä paranevina taitoina suunnitella ja toteuttaa monimutkaisia tehtäviä (Ahonen & Lyytinen 1993) Taitojen paraneminen edellytyksenä on, että opettaja selvittää kömpelyyden taustalla olevat syyt ja pyrkii siten ratkaisemaan liikunnalliset vaikeudet. (Sillanpää 1993)

7.5. Lahjakas erityisoppilaana

Älykkyystestien mitattuna, lahjakkuus osoittaa oppilaan järkeilykyvyn tai kielellisen lahjakkuuden tason, muihin yksilöihin verrattuna. Lahjakkuus ei kuitenkaan rajoitu pelkästään älylliseen lahjakkuuteen, vaan on olemassa erilaisia lahjakkuuksia. Tutkijat ovat määritelleet lahjakkuutta eri tavoin, mutta jokaisessa tutkimuksessa on älyllisen lahjakkuuden lisäksi määritelty toiminnallista lahjakkuutta. Tässä kappaleessa perehdytään liikunnalliseen lahjakkuuteen ja sen ominaispiirteisiin. (Uusikylä 1994, 36-74)

Yleisesti ajatellaan, että lahjakkaiden lapsien opettaminen on ongelmaton. Näin asia ei ole, sillä yleensä lahjakkaat lapset eivät saa koulussa tarpeittensa mukaista ohjausta. Teoria-aineissa lapset, joiden älykkyysosamäärä ylittää 140, hukkaavat puolet koulussa viettämästä ajasta turhuuteen. Yli 170 osamäärällä varustettujen lasten koulussa käynti on ikävyyttävää. (Uusikylä 1994, 27) Vastaavasti voidaan todeta, että koululiikunnassa ei huomioida riittävän hyvin liikunnallisesti lahjakkaiden opetusta. Liikuntaa opettavat suunnittelevat opetuksensa luokan keskimääräisen taitotason mukaan, joten liikunnallisesti lahjakkaat ovat "erityisoppilaita", jotka eivät saa kykyjensä mukaista opetusta. Opetuksen tavoitteet ja velvoitteet pitäisi asettaa siten, että jokainen oppilas saisi edellytystensä mukaista opetusta. (Uusikylä 1994, 27-33, 108, 116, 205)

Lahjakkaiden lasten ongelmat liittyvät yleensä motivaatioon tai kronologiseen ikään. Heidän kehittyneisyytensä on ikäisiään korkeampi, joten muulle opetusryhmälle soveltuvat leikit ja pelit saattavat tuntua "lapsellisilta". Hollingworthin mukaan lahjakkaalla

lapsella on aikuisen äly yhdistettynä lapsen tunne-elämään ja fyysisiin ominaisuuksiin. Liikunnallisten taitojen kohdalla motivaatio aiheuttaa ongelmia. Helposti saavutettavat tavoitteet ja tehtävät aiheuttavat motivaation heikkenemisen, mikä voi purkautua ylimääräisenä häiriökäyttäytymisenä. Lahjakkaat liikkujat voivat turhautua, jos heitä pakotetaan toimimaan tietyn mallin mukaisesti. Koululiikunnassa opettaja palkitsee ja rankaisee oppilaita tietyn mallin mukaan. Lahjakkaille samaan malliin sijoittaminen ei sovi. (Uusikylä 1994, 27-33,108,116,205)

Tekniikkaa vaativissa suorituksissa lahjakkaat pyrkivät täydellisyyteen. Heidän itsekriittisyytensä vaatii toimimaan täydellisen tavoitteen mukaan. Erityislahjakkuudet työskentelevät mielellään yksin ja haluavat kokeilla omia rajojaan. Tämä saattaa näkyä muussa koulunkäynnissä välinpitämättömyytenä ja kiinnostuksen puutteena. (Uusikylä 1994, 27-33, 205)

Lahjakkaille tytöille ”tyttömainen” liikunta voi aiheuttaa sosiaalisia ongelmia, koska nämä tytöt ovat usein kiinnostuneita poikien leikeistä ja peleistä. Onkin perusteltua, että liikunnassa ryhmäjakoja suoritettaisiin taitojen, eikä sukupuolen mukaan. Lahjakkaille soveltumattomat liikuntatunnit voivat aiheuttaa turhautumista. Turhautuminen voi ilmentyä taipumuksena huijata. Tehtäviä ei suoriteta parhaalla mahdollisella intensiteetillä tai harjoitteita vältetään tekeytymällä kipeäksi. (Uusikylä 1994, 27-33,108,116, 120,205)

Erityislahjakkaalle urheilijalle koulunkäynnistä voi muodostua ongelmia. Oma urheilu on tärkeää ja se menee usein koulunkäynnin edelle. Suuret harjoitusmäärät vievät runsaasti energiaa ajan lisäksi.

7.6. Käytöshäiriöinen erityisoppilaana

Oppilaista käytetään termejä normaali, käytöshäiriöinen, heikkolahjainen, mukautettu, soveltumaton, lahjakas jne. Oppilaat on jaoteltu käyttäytymisen mukaan eri kategorioihin. Täysin aukotonta ja yksiselitteistä määritelmää ei ole. Käytöshäiriöisellä tarkoitetaan henkilöä, jonka käyttäytyminen on vahingollista itselleen, ympäristölleen tai muille yhteisön jäsenille. Kloehn (1979) määrittelee käytöshäiriöisen seuraavasti: Ei ole olemassa

kahta toisistaan poikkeavaa ryhmää; terveet ja käytöshäiriöiset tai oireettomat ja oireelliset. On olemassa suuri joukko oppilaita, jotka sijoittuvat näiden kahden käsitteen väliin.

Käytöshäiriön oireet näkyvät ulospäin vilkkautena tai tottelemattomuutena. Käytöshäiriöisillä on sisäinen tarve liikkua vapaasti. Heidän on vaikea istua ja pysyä paikallaan, vaikka asia olisi kiinnostava. Käytöshäiriöisiä voi olla lieviä, keskinkertaisia ja vaikeita. Suurin virhe minkä opetuksessa voi tehdä on, että yrittää väkisin tukahduttaa luontaisen liikkumisen halun. Kynsien pureskelu, hiusten repiminen, jäsenten rauhattomuus, pakko- liikkeet ja puhehäiriöt ovat muita käyttäytymishäiriöisen oppilaan tunnusmerkkejä. (Jansma & French 1994, 363-395)

Aggressiot ja aggressiivinen käyttäytyminen on koulun kannalta käytöshäiriön pahin muoto. Usein käytöshäiriöisillä on matala frustraatiotoleranssi ja he kestävät hyvin vähän kehotuksia, vaatimuksia ja henkistä painetta. Opettajien pitää käytännön kautta opetella tuntemaan käytöshäiriöisen tunneskaala, jotta he osaisivat etukäteen varautua tuleviin konfliktitilanteisiin. Luokassa on aina oppilaita, jotka turhautuvat ja menettävät kiinnostuksensa opetettavaan asiaan. Vähäinenkin epäonnistuminen tai luokkatoverin arvosteleminen huomautus saattaa aiheuttaa luokasta poistumisen, aggressiivisen reaktion tai harjoittelun keskeyttämisen. (Jansma & French 1994, 363-395)

Käytöshäiriöisten ongelmat voivat olla peräisin vanhempien virheellisestä kasvatuksesta. Kun vanhemmat käyttävät lasta omien toiveidensa toteuttamiseen, lapsen onnistumispaineet kasvavat. Liian suuret odotukset aiheuttavat sairastumista, hämmentymistä ja pahimmassa tapauksessa lapsen kehittyminen ja suhtautuminen ympäristöön voi häiriintyä. Ristiriitaiset kasvatusten menetelmät vanhempien kesken aiheuttavat lapsessa hämmennystä, koska hän ei tiedä mitä häneltä odotetaan. (Kloehn 1979, 69-76)

Seksuaalisuuden tunnustaminen voi myös olla käytöshäiriön taustalla. Useissa perheissä, esimerkiksi masturbointia, pidetään seksuaalisena käytöshäiriönä, vaikka näin ei ole. Masturboinnilla nuori hakee omaa seksuaalisuuttaan ja sen hyväksyntää. Jos lapsi ei saa tunnustaa seksuaalisuuttaan, niin turhautuminen saattaa ilmetä toisenlaisena pätemisenä ja huomion hakemisena. Nuori voi esimerkiksi valehdella tai kannella huomion

saavuttamiseksi. (Kloehn 1979, 69-76)

Esikoisuus voi olla myös käytöshäiriön taustalla. Esikoisen käytöshäiriön todennäköisyys on neljä kertaa suurempi, kuin perheen muilla lapsilla. Englantilaiset tutkimukset ovat osoittaneet, että vanhemmat kohdistavat omat kasvatustarpeensa ja huolensa esikoiseen niin voimakkaasti, että ne häiritsevät lapsen kasvua. Seuraava lapsi saa osakseen huomattavasti vähemmän kasvatusta ja odotuksia menestymisestä, joten käytöshäiriön muodostumisen todennäköisyys pienenee kuopuksen kohdalla. Ratkaisevaa esikoisen käytöshäiriön muodostumisessa on, että perheen ainoana lapsena ollessaan esikoinen on kaiken keskipiste. Kuningasasemasta luopuminen seuraavan lapsen synnyttyä ei ole helppoa. (Kloehn 1979, 69-76)

Käyttäytymishäiriön taustalla on harvoin vain yhtä syytä. Häiriö syntyy useiden syiden yhteisvaikutuksesta. Syyt heijastuvat lapsen kehittymiseen ja samalla hän kehittää itselleen suojautumismekanismin, joka ilmenee käytöshäiriönä. Carlberg ja Kavale (1980) huomasivat, että käytöshäiriöisten oppilaiden koulumenestys ja sosiaalisuus olivat parempia erityisopetuksessa, kuin luokkaopetuksessa. Erityisopetuksessa häiriköt saivat riittävästi huomiota ja ennen kaikkia juuri haluamaansa positiivista huomiota.

Käytöshäiriöisen aiheuttamat vaikeudet koetaan usein hyökkäykseksi itseämme- ja yhteiskuntaamme kohtaan. Rankaisu- ja erilaiset kurinpidolliset toimenpiteet ovat päällimmäisinä mielessä, kun käsitellään käytöshäiriöisen oppilaan aiheuttamia ongelmia. Tämä on väärin, sillä pedagogiset ja psykologiset keinot tuovat yleensä paremman lopputuloksen. Näitä voivat olla sammuttaminen, kyllästyttäminen, menetys ja rangaistus. (Jansma & French 1994, 363-395)

7.7. Kiusaaja ja kiusattu erityisoppilaana

Kiusaaminen on ryhmäväkivaltaa, jota tehdään tietoisesti ryhmän huonossa asemassa olevaa jäsentä kohtaan. Kiusaamisen muotoina voivat olla fyysinen, henkinen, tai sosiaalinen väkivalta. Kiusaaminen on toistuvaa ja suurimmaksi osaksi päivittäistä rutinoitua toimintaa. Kiusaaminen alkaa usein provosoimatta ja uhrina on voimasuhteiltaan heikom-

pi oppilas tai ryhmä. (Kiusattujen Tuki ry. 1995, 1-4) Kiusaaminen on koko luokkaa koskettava tapahtuma. Pearcen (1996) mukaan kiusaajat jaetaan neljään luokkaan. 1) *Neutraalit oppilaat* eivät ota kantaa kiusaus tapahtumaan. 2) *Kiusaajat*. 3) *Uhri-kiusaajat* ovat ryhmä, jotka joutuvat itse kiusatuiksi, mutta kostavat kokemansa kiusaamisen muille. 4) *Uhrin*.

Koulukiusaaminen on yleinen ilmiö. Tikkasen (1997) mukaan vuonna 1995 oppilaista 26 % ilmoitti kokeneensa kiusausta. Kiusaaminen oli lähinnä henkistä ja fyysistä. Fyysinen kiusaaminen sisälsi aina henkistä alistamista. Kiusatuista 48 % ei kerro kenellekään kiusaamisestaan. Puolet tapauksista, joissa oppilas oli kertonut kiusaamisesta, johti auttaviin toimenpiteisiin. Edellisessä mittauksessa vuonna 1993 vastaava luku oli n. 30 % Tutkimus osoittaa, että kiinnittämällä huomiota kiusaamiseen, pystytään sitä vähentämään varsin nopeasti.

Kiusaajat voivat olla väkivaltaan myönteisesti asennoituvia oppilaita. Heidän koulu-menestyksensä on keskitasoa heikompaa ja he ikään kuin pönkittävät asemaansa kiusaamalla. Subjektiivisesti ajateltuna he ovat luokan "koviksia" ja "suosittuja" oppilaita. Suosion syynä on yleensä pelko tai kunnioitus kiusaajaa kohtaan. Floyd (1985) on esittänyt, että kiusaajien aggressiivisuus johtuu kotona koetuista fyysisistä rangaistuksista. Näin ollen kiusaajat hyväksyvät väkivallan kiusaamisen välineenä.

Muutokset lapsen ulkoisessa olemuksessa paljastavat kiusaamisen. Usein lapsi väheksyy kiusaamistaan ja pyrkii välttelemään asiaa. Ensimmäisenä tunnusmerkkinä kiusaamisesta on hymyn katoaminen, iloinen lapsi muuttuu vakavaksi. Toinen tuntomerkki on se, että lapsi alkaa vältellä kouluun lähtöä erilaisten verukkeiden varjolla. Lapsi lähtee kouluun mieluummin, joko liian aikaisin tai hieman myöhässä, välttääkseen koulumatkoilla tapahtuvan kiusaamisen. (Kiusattujen Tuki ry. 1995, 1-4)

Kiusauksen seurauksena ystäväpiiri supistuu eli kiusaajapiiri kasvaa. Kiusattu saattaa purkaa patoutumiaan opettajaan tai vanhempiinsa. Suhteet kärjistyvät helposti sillä niiden joiden pitäisi auttaa lasta välttävät oman vastuunsa tai eivät tiedosta kiusaamista lainkaan. Myös vanhemmille purkautuvat raivokohtaukset ja mustelmista yms. vammoista

valehteleminen kuuluvat kiusaamisen kohteeksi joutuvan oppilaan toimintaan. (Kiusattujen Tuki ry. 1995, 1-4)

Oppilaiden kasvaessa ja siirtyessä luokkatasolta toiselle kiusaaminen vähentyy. Kiusaamisen kannalta vaikein käännekohta on yläasteelle siirtyminen. Seitsemäs luokkalaiset hakevat roolejaan, jolloin erilaisuudet huomataan. Koulukiusaamisessa on eroja koulujen ja luokkien välillä. Tärkeää on huomata, että kiusaaminen on yleistä ja asiaan tulee kiinnittää huomiota. (Kilpinen & Siikanen 1996, 61-65)

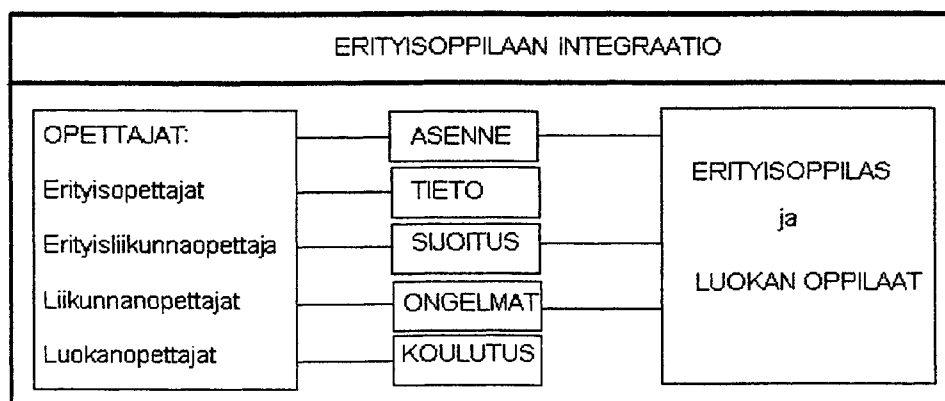
Selvää on, että kiusaamiseen on puututtava heti, mutta miten? Kodin ja koulun välinen jatkuva yhteydenpito auttaa ratkaisemaan osan kiusaamisongelmista. Suurin virhe tehdään, jos asian annetaan olla ja vain kuvitellaan, että aika parantaa haavat. Aika ei tässä yhteydessä paranna haavoja, sillä kiusaaminen jatkuu niin kauan, kunnes siihen puututaan. Lähes yhtä anteeksi antamatonta on, että kiusauksen ilmettyä kaikki osapuolet vanhempineen ja opettajineen kutsutaan paikalle asiaa selvittämään. Kiusattu oppilas istutetaan huomion keskipisteeksi ja samalla kysytään kiusaamisesta, voi vain arvailla vastausten luotettavuutta. Kiusattu oppilas tarvitsee puolustusta ja sitä voivat antaa vanhemmat ja opettajat. Mitä aikaisemmassa vaiheessa kiusaamiseen puututaan, sitä helpommin kiusaamisesta päästään. (Kiusattujen Tuki ry. 1995, 1-4)

8. TUTKIMUKSEN VIITEKEHYS

Vapaa-aika toimella, varhaiskasvatuksella ja erityisopetuksella on omat asiantuntijakonsulttinsa kentällä auttamassa erityisnuorten opettamisessa ja kasvattamisessa. Miksi ei normaalin opetuksen apuna ole konsultoivaa opettajaa?

Tutkimuksen keskeisiä käsitteitä ovat soveltavan liikunnanopetuksen malli, erityisliikunnanasiiantuntija, asenne, integraatio ja erityisoppilas. Soveltavan liikunnanopetuksen malli on Heikinaro-Johanssonin (1995) kehittänyt, jonka tarkoituksena on parantaa vammaisten ja pitkäaikaissairaiden liikunnanopetusta. (Kuvio 1, s. 5)

Onnistunut integrointi edellyttää toimivaa erityisoppilaan opetusta. Jotta erityisoppilaan opettaminen sujuu, täytyy opettajien ja oppilaiden asenteet olla positiiviset. Lähes yhtä merkittävää on oppilaan ongelmaton sijoitus opetusryhmään. Tähän vaikuttavat opettajan koulutus ja tieto erityisoppilaiden opetuksesta (Kuvio 2).

KUVIO 2. Viitekehys

9. TUTKIMUKSEN ONGELMAT

Tämän tutkimuksen perimmäisenä tarkoituksena oli selvittää erityisliikunnan asiantuntijan työssään kohtaamia ongelmia, jos tällainen toimenkuva perustettaisiin. Tähän on pyritty kartoittamalla opettajien kokemuksia erityisoppilaista. Koska kyseessä on laadullinen tutkimus, tutkimusongelmat ovat tarkentuneet tutkimuksen edetessä seuraavasti.

- 1.) Miten opettajat suhtautuvat integrointiin?
- 2.) Mitä tietoa opettajat tarvitsevat erityisoppilaista?
  - Mistä opettajat tietoa saavat?
  - Kenelle opettajat välittävät tietoa?
- 3) Miten erityisoppilaat sijoitetaan opetusryhmään?
- 4) Millaisia kokemuksia opettajilla on erityisoppilaista opetusryhmissään?
  - Millä tavalla erityisoppilaat vaikuttaa muiden oppilaiden opiskeluun?
- 5) Mitä ongelmia opettajilla on ollut erityisoppilaiden opettamisessa?
  - Millä tavalla opettajat ovat ratkaisseet näitä ongelmia?
  - Millaisia pedagogisia oivalluksia opettajilla on ollut?
- 6) Millainen täydennyskoulutuksen tarve erityisoppilaiden opettajilla on?

Tutkimuksen tarkoituksena oli saada pohja erityisliikunnan asiantuntijalle ja sen työn edellytyksille. Pohjan luomisessa käytettiin Heikinaro-Johanssonin sovelletun liikunnanopetuksen yhteistyömallia ja opettajien haastattelutuloksia. Myös asiantuntijarekisterillä on keskeinen osa työ toteutuksessa.

10. TUTKIMUSMENETELMÄT

10.1. Tutkimuksen suorittaminen

Tutkimuksen alussa oli tärkeää kerätä rekisteri paikkakunnan erityisryhmien asiantuntijoista osoitteineen ja yhteystietoineen. Asiantuntijarekisteriin on kerätty kyseisen paikkakunnan "kentällä" työskentelevät henkilötiedot, joten sieltä löytyy mm. erityisryhmien ohjaajien, erilaisten harrastusten ohjaajien, koulujen rehtoreiden ja liikunnanopettajien, fysioterapeuttien ja kiertävien erityislastentarhaopettajien nimet yhteystietoineen. Jos paikkakunnalla toimii erityisryhmien järjestöjä, on niiden yhteystiedot syytä sisällyttää asiantuntijarekisteriin. Tämän lisäksi erityisasiantuntijoiden, joilla on erityispedagogista koulutusta, yhteystiedot pitää löytyä rekisteristä. Esimerkiksi paikkakunnan erityisopettajat ja erityisoppilaiden avustajat ovat näitä henkilöitä. Rekisteri on siis puhelin- ja osoiteluettelo, josta löytyy apu opettajan erityisoppilasta koskeviin ongelmiin. Asiantuntijarekisterin tarkoituksena on auttaa opettajia siten, että he löytävät sieltä henkilön, joka on aiemmin toiminut integroitavan oppilaan kanssa. Näin opettaja voi joko itse kertoa oppilaan taustatiedot tulevalle opettajalle tai neuvoa häntä selvittämään asioita itsenäisesti.

Tutkimus suoritettiin haastattelemalla opettajia. Haastattelujen peruskysymykset olivat kaikille samat, mutta ne täydentyivät aina keskustelun edettyä tapauskohtaisesti. Opettajien vastaukset on jaoteltu opettajaryhmä. Aineistoa ei ole tarkasteltu tilastollisin menetelmin, vaan opettajien vastauksista tulososaan on poimittu näytteitä, joista on lyhyt tulkinta ja yhteenveto. Haastattelun runko on liitteenä (Liite 1.).

Haastattelut tehtiin syksyllä 1997. Haastatellut henkilöt valittiin harkinnanvaraisesti eri opettajaryhmistä ottaen huomioon heidän opetustaustansa, kokemuksensa ja koulutuksensa. Haastatteluiden edetessä liikunnan- ja luokanopettajat ilmoittivat ensisijaisiksi erityisoppilaiden opettamisen informaation lähteiksi koulun erityisopettajat, joten erityisopettajat valittiin tutkimukseen. Heidät valittiin siten, että samassa koulussa työskentelee myös haastateltu liikunnanopettaja.

10.2. Haastatellut opettajat

Opettajat oli valittu asiantuntijarekisterin avulla. Haastateltavina olivat erityisliikunnanopettaja (yksi), liikunnanopettajat (neljä), luokanopettajat (kaksi) ja erityisopettajat (kaksi). Haastatelluista naisia oli 3 ja miehiä 6. Ikä vaihteli 27 ja 50 välillä. Haastatelluista kahdella ei ollut akateemista loppututkintoa, mutta heidän kokemuksensa työelämästä ajoittui usealle vuodelle. Haastateltujen henkilöiden nimet on vaihdettu henkilöllisyyden salaamiseksi.

Pirjo on 50-vuotias LitM. Hän työskentelee yläasteella ja opetusryhmiä hänellä on yhteensä 7. Oppilaita on noin 24 yhdessä opetusryhmässä. Liikuntatunteja on keskimäärin 24 h/vko. Kaikki hänen tuntinsa ovat kaksoistunteja lukuun ottamatta terveystiedon tunteja. Terveystietoa on yksi tunti viikossa. Erityisliikunnasta hänellä on kokemusta muutaman kurssin verran. Erityispedagogiikkaa hän on opiskellut approbaturin opintokokonaisuuden.

Pertti on 43-vuotias erityisopettaja ja LitM. Tällä hetkellä hän työskentelee erityisopettajana yläasteella. Hänen luokallaan on 12 oppilasta ja työtunteja on 24 viikossa. Erityisryhmien ohjauskokemusta on kertynyt aiemmista työpaikoista n. 20 vuotta.

Seppo on 43 LitM ja HuK. Hänen työpaikkansa on yläasteella ja lukiossa. Opetettavina ovat kaikki koulun yläasteen ja lukion luokat. Keskimäärin oppilaita on opetusryhmässä 25 ja tunteja n. 26h viikossa. Valtaosa hänen tunneistaan on kaksoistunteja. Erityisliikunnan ohjauskokemusta ei varsinaisesti ole, mutta monen vuoden työkokemukseen liittyy erilaisten oppilaiden opettaminen.

Janne on 35-vuotias LitM. Hän työskentelee poikien liikunnanopettajana yläasteella. Opetustunteja hänellä on 24 ja kaikki ovat kaksoistunteja. Ainoastaan terveystiedon tunnit pidetään yksittäisinä. Opetusryhmissä on keskimäärin 18-20 oppilasta. Pienimmässä ryhmässä on 12 ja suurimmassa 32 oppilasta. Erityisliikunnan ohjauskokemusta on kertynyt aiemmista kesätyöpaikoista.

Sampo 29 v. on melkein valmis luokanopettaja, mutta hän on tehnyt erilaisia opettajien sijaisuuksia. Hän on työskennellyt yläasteella matemaattisten aineiden sijaisena, erityiskoulussa erityisopettajana ja luokanopettajana eri kouluissa. Varsinaista erityisliikunnan ohjauskokemusta hänellä ei ole.

Anne on 29 vuotias erityisopettaja. Hän toimii yläasteella erityisopettajana ja kouluttaa itseään jatkuvasti saadakseen virallisen kelpoisuuden. Opettajan töitä hän on tehnyt jo 10 vuotta aloittaen luokanopettajan sijaisuuksilla. Oppilaita hänellä on neljä ja tunteja viikossa 24. Liikuntaa hän ei opeta, mutta konsultoi muita aineopettajia erityisoppilaisiin liittyvissä kysymyksissä.

Samu on 27-vuotias LitM ja hän työskentelee poikien liikunnanopettajana lukiossa. Erityisryhmien ohjauskokemusta ei Samulla ole. Erityisryhmiin liittyvää koulutusta Samu on saanut urheiluopiston kursseilta.

Anu on 27-vuotias LitM ja erikoistunut erityisliikunnan ohjaukseen. Hän on suorittanut yliopistossa 20 ov:n erityisliikunnanopettajan opintokokonaisuuden. Tällä hetkellä hän toimii erityiskoulussa liikunnanopettajana ala- ja yläasteen luokilla. Keskimäärin yhdessä ryhmässä on 10 oppilasta. Tunteja Anulla on 26 viikossa. Erityisoppilaiden ohjauskokemusta on anulle kertynyt vuosien varrella erilaisten erityisryhmien liikunnanohjauksesta.

Miika 27 vuotias KM. Hän toimii luokanopettajana ala-asteen kuudennella luokalla. Lisäksi hän opettaa liikuntaa 3.-, 4.- ja 5.-luokkalaisille. Liikuntatunteja hänellä on 9 viikossa. Erityisryhmien aiemmat kokemukset rajoittuivat yhteen kesäleiriin, jolla hän toimi avustajana.

10.3. Tutkimuksen luotettavuus

Kaikki haastattelut nauhoitettiin C-kaseteille. Näin haastatteluista saatiin tallennettua kaikki opettajien kommentit. Keskimääräinen haastattelun pituus oli n. 50 min. Pisin haastattelu kesti lähes kaksi tuntia. Erään opettajan loppukomentissa oli haastattelun

luotettavuuteen liittyvää palautetta. *“Mankan käyttäminen saattaa vähän vaikuttaa vastausten luonteeseen, koska kysymykset tulevat äkkiä, eikä aikaa jää pohtia ja pureskella kysymyksen sisältöä. En kuitenkaan usko, että vastausten pääasiallinen sisältö olisi muuttunut, mikäli kysely olisi tehty kirjallisena.”*

Tutkimuksen luotettavuutta heikentää se, että haastatteluiden edetessä heräsi uusia asioita täydentäviä kysymyksiä ja ne poikkesivat toisistaan. Toisaalta voidaan tulkita, että täydentyneet kysymykset lisäävät tutkimuksen luotettavuutta, vaikka kysymykset erosivat haastattelukohtaisesti.

Tutkimuksen kannalta merkittäviä tuloksia saatiin, kun haastattelun jälkeen keskusteltiin teemasta yleisellä tasolla. Näissä kommentteissa korostui tutkittavan asian tärkeys ja hyödyllisyys. Näin osittain nopeasti sivutetut kysymykset täydentyivät vielä haastattelun lopuksi. Jokainen haastateltavista totesi haastattelun hyödyllisyyden, koska se laittoi ajattelemaan erityisoppilaiden opetuksen todellisia vaikeuksia ja niiden ratkaisuja. Samalla loppukommenteissa ilmeni erityisliikunnan asiantuntijalle hyödyllistä informaatiota.

Tulosten loppuosassa on tutkijan omaa tulkintaa vastauksen sisällöstä, joten luotettavuuden kannalta voidaan todeta tulkinnan olevan vain yhden henkilön mielipiteitä vastausten sisällöistä.

11. TULOKSET

Haastattelujen tulokset on raportoitu teemottain. Haastateltujen opettajien vastauksissa ensimmäisenä ovat erityisopettajien, sitten erityisliikunnanopettajan, liikunnanopettajien ja viimeisenä luokanopettajien vastaukset. Opettajien vastauksia lyhenneltiin ja merkinä käytettiin kolmea pistettä. Lyhentämisen tarkoituksena oli jättää vain tulosten kannalta tärkeää informaatiota vastauksiin. Vastauksissa olevat kursivoinnit nostavat esiin kuvaimmat ja tärkeimmät asiayhteydet.

11.1. Opettajien suhtautuminen integraatioon

Haastateltavilta henkilöiltä kysyttiin suhtautumista integraatioon, integroinnin laajentamiseen ja siihen milloin integrointi on mahdollista ja milloin taas ei. Kaikki haastatellut opettajat kannattivat integraation lisäämistä tietyin varauksin.

11.1.1. Erityisopettajat

Erityisopettajat näkevät työssään hyvin erilaisia oppilaita. Heidän kokemuksensa perusteella integrointi antaa erityisoppilaalle mahdollisuuden osallistua normaaliin opetukseen ja samalla oppilas voi verrata taitojaan normaalin opetuksen tasoon. Näin ollen erityisoppilaat saavat realistisen kuvan opetuksesta ja ikäistensä nuorten normaalista sosiaalisesta kanssakäymisestä. Erityisopettajat kannattivat integroinnin laajentamista.

ANNE: "Niin paljon kuin on vain mahdollista, pitäis integroida ja niin paljon kuin sillä nuorella on kykyjä osallistua integrointiin. Tietysti jos ajatellaan inklusiota eli kaikki lähtee samasta tilanteesta ja ei ole mitään integroitavaa, niin siihen mä en ainakaan usko. Aina on oppilaita, jotka tarvitsevat pienryhmäopetusta. Mä opetan lähinnä kaikki lukuaineet ja kaikissa valinnaisissa aineissa pyritään siihen, että nää pojat olisi suuremmissa ryhmissä muitten mukana... Panostuksen painopiste tulisikin olla näiden isompien ryhmien opetuksessa eli integroinnissa. Liikunnassa pojat osallistuvat normaaliin opetukseen. On tärkeää, että erityisoppilaat saavat kontakteja oman ikäisiin oppilaisiin."

PERTTI: “*Integroinnilla on kannattajia ja vastustajia. Nuoren oppilaan kannalta integrointi normaaliin luokka- ja oppilasympäristöön on erittäin tärkeää, jotta oppilaan sosiaalinen kasvaminen tapahtuisi lähes normaalissa elinympäristössä. Integraation onnistumisen ja toteutumisen peruslähdekota on asenne integraatioon. Negatiivinen lähtökohta integraatioon ei voi synnyttää positiivisia tuloksia, joten on ensiarvoisen tärkeää valmistaa opettajat tulevaan integraatioon etukäteen. Kun oppilaan oppimisen taso ei riitä normaaliin opetukseen, on oppilaan oman edun kannalta järkevää pohtia muita opetuksellisia vaihtoehtoja. Näistä vaihtoehtoista pyritään löytämään jokaiselle oppilaalle sopivin koulutus- ja koulukäyntimuoto. Oppilaan mielentila ja käyttäytymisenhallinta vaikuttavat oppilaan koulusijoitukseen. Varsinkin ESY (sopeutumattomien) -oppilaiden kohdalla heidän käyttäytymisensä ja sääntöjen noudattaminen ovat merkittäviä tekijöitä, jotka vaikuttavat koulun käymiseen. Vammaisten kohdalla rajoituksia aiheuttavat koulun tilat...”*

Erityisopettaja Pertin haastattelun edetessä heräsi kysymys, mitä tapahtuu niille oppilaille, jotka eivät sovellu pienryhmäopetukseen?

PERTTI: “*Erittäin problemaattinen kysymys. Oppilas voi jäädä joko heitteille taikka sitten on yksi mahdollisuus sijoittaa hänet koulukotiin. Usein tällaiset nuoret ovat rankasti sopeutumattomia. Tällainen tapaus vaatii jo rankan rikollisen taustan. Koulukoti vaihtoehtona on todella raaka ja siinä mielessä olisi hyvä, jos olisi joku puolipehmeä laitos ennen koulukotivaihtoehtoa. Tällaiset laitokset olisivat nuoren elämäntilanteen huomioiden väliaikaisia ratkaisuja. Yleensä koulukotiin sijoitettujen oppilaiden taustalla on rikollis- tai päihdekierre.”*

Integraation eduksi voidaan lukea, että erityisoppilaat saavat ikätovereidensa mukaisen “normaalin” mallin. Tämä edellyttää onnistunutta integrointia ja onnistumisen edellytyksenä on positiivinen asenne. Asenteen merkitystä ei voida korostaa liikaa, sillä negatiivinen asenne erityisoppilaan sijoittamista kohtaan saattaa tuhota integrointihaaveet. Erityisoppilasta sijoitettaessa normaalille luokalle edellytetään kaikkien osapuolten positiivista suhtautumista ja motivaatiota asiaan.

Opetuksellisessa ja koulutuksellisessa mielessä Annen vastauksessa oli huomattavissa tulevaisuuden koulutusnäkyviä eli integrointia isoihin ryhmiin. Tämä tarkoittaa sitä, että tulevia opettajia pitää kouluttaa opettamaan heterogeenisiä ryhmiä. Opettajilla tulee olla valmiuksia ohjata erilaisia oppilaita. Heidän tulee osata opettaa monipuolisesti ja soveltaa menetelmiä yksilölle sopivaksi.

Koulunkäyntiin sopeutumattomien henkilöiden sijoittaminen on vaikeaa, mutta yhteisön kannalta tärkeää. Rikollisuus- ja päihdekierteessä olevat nuoret ovat yhteiskunnalle taloudellinen rasite. Kierteestä poispääsyyn on varmasti monia erilaisia, pehmeitä tai kovia, ratkaisuvaihtoehtoja. Pertin esittämä ajatus ”puolipehmeästä” laitoksesta vaihtoehdosta ennen koulukotiin sijoittamista, on yksi mahdollinen vaihtoehto. Jos puolipehmeällä vaihtoehdolla voidaan katkaista edes muutaman nuoren rikollisuus- tai päihdekierte, niin vaihtoehtoa kannattaa kokeilla.

11.1.2. Erityisliikunnanopettaja

Erityisliikunnanopettaja Anun vastaukset eivät juuri eronneet muiden erityisopettajien vastauksista. Anu: *”Tietyissä määrin kyllä voidaan integroida. Se on niin yksilöllistä ja riippuu niin paljon siitä henkilöstä onko se todella tarkoituksen mukaista.”*

Erityisliikunnanopettaja piti oppilaan omien kykyjen riittävyttä merkinä, siitä voiko oppilas osallistua normaaliin opetukseen vai ei. Hänen mielestään erityisopetusta ja samalla erityisliikunnanopetusta ei voida välttää. Aina on oppilaita, jotka tarvitsevat erityis- ja erityisliikunnanopetusta.

ANU: *”Jos se oppilas hyötyy paremmin siitä kuin että kävisi normaalissa koulussa tai jos se kokee olevansa niin paljon erilainen ja syrjäytyy tai sillä tavalla, niin sit erityiskouluun tai -opetukseen.”*

Erityisoppilaiden opettamisesta erityiskouluissa Anulla oli selkeä kuva. Oppilaiden etu on etusijalla ja opetuksellisten vaihtoehtojen pitää tukea oppilaiden etua. Erityisoppilaan viihtyminen ja sopeutuminen integraatioon on tärkeää. Onnistuneen integraation taustalla

on, että oppilasta ei syrjitä, vaan hänet otetaan mukaan luokan normaaliin toimintaan. Syrjiminen ja kiusaaminen vaikeuttavat integraatiota, vaikka edellytykset opetuksen, opettajan ja erityisoppilaan puolelta olisivat kunnossa. Näin ollen luokan muilla oppilailla on lähes yhtä suuri merkitys integroinnin onnistumisessa kuin itse oppilaalla ja opettajalla.

11.1.3. Liikunnanopettajat

Liikunnanopettajien suhtautuminen integraatioon oli positiivinen. Heidän vastaustensa pohjana oli integroitavan oppilaan halu ja kyvyt osallistua opetukseen. Lisäksi heidän vastauksensa liittyivät omiin kykyihin opettaa ja toimia erityisoppilaan kanssa.

SAMU: “Kyllä *integrointi ainakin kuulostaa hyvältä ajatukselta*, mutta *onko siihen valmiuksia*. Se on sitten iso homma ja varmasti *lisää opettajien hommia*, mutta ajatuksena se on hyvä.”

SEPPO: “*Pitäisi, mikäli he pärjäisivät normaaliopetuksessa*. Vammaisten integrointiin myönteinen kanta, mikäli he pystyvät toimimaan normaalin opetuksen mukaan ja eivätkä häiritse muiden oppilaiden oppimista. *Opetusta ei suunnitella vähemmistön etua ajatellen*.”

JANNE: “Liikunta antaa *hyvät mahdollisuudet sosiaalisen puolen kehittymiselle*, mutta *liikunnallisen puolen kehittyminen koululiikunnan avulla arveluttaa*. Jos *integroitava oppilas viihtyy* ja kokee oman osallistumisensa liikunta tunnille mielekkääksi, *niin kyllä kannatta kokeilla integrointia*. Loppujen lopuksi oppilaan oma viihtyminen liikuntatunneilla ratkaisee sen että kannattaako oppilasta integroida vai ei. Oppilaan pitäisi pystyä osallistumaan liikuntatunneille siten, että hän kokee osallistumisensa mielekkääksi omalta ja muiden oppilaiden kannalta. Joissakin tapauksissa on järkevää miettiä *erityisoppilaan osallistumisesta normaalin opetukseen, jos oppilaan osallistuminen häiritsee merkittävästi muiden oppilaiden osallistumista ja oppimista*.”

PIRJO: “Siinä tapauksessa *integrointia voisi lisätä, jos oppilas pystyy suorittamaan opinnot kivuttomasti, eikä se häiritse merkittävästi muiden oppilaiden oppimista.* Lievät haitat eivät juurikaan vaikuta opetuksen kulkuun, joten he voivat olla mukana normaalissa opetuksessa. Integrointi *kasvattaa oppilaiden sosiaalisuutta*, joten kasvatuksellisesti integroinnista on molemmiin puolista hyötyä sekä integroitavalle että luokan muille oppilaille. Itse *vamma ei rajoita* sitä, että voiko oppilas osallistua normaaliin opetukseen, *vaan opettajan omat henkilökohtaiset kyvyt* hoitaa työtään kunnollisesti. Integraation onnistuminen pohjautuu pitkälti opettajan henkilökohtaiseen motivaatioon ja osaamiseen. Tällä tarkoitan opettajan henkilökohtaisten kykyjen ja taitojen ratkaisevan integroitavan oppilaan mahdollisuudet osallistua tai olla osallistumatta normaaliin opetukseen. Tämä raja voi olla matalammalla tai korkeammalla riippuen opettajasta.”

Erityiskoulua tai pienopetusryhmää koulunkäyntimuotona kannatettiin silloin, kun oppilaan omat kyvyt eivät riittäneet normaaliin opetukseen osallistumiseen. Mikäli opettajan ja oppilaan kyvyt riittävät siihen, että oppilas pystyy osallistumaan normaaliin opetukseen, niin liikunnanopettajien suhtautuminen integrointiin oli myönteinen.

Erityisoppilaan tulo opetusryhmään aiheuttaa opettajalle lisää töitä. Ajankäyttö kaikkien oppilaiden kesken ei tule olemaan ongelmattonta, koska erityisoppilaan tarvitsema henkilökohtainen ohjaus vie runsaasti opettajan aikaa. Näin ollen muiden oppilaiden huomioiminen jää vähäisemmälle, eikä integrointi saa vaikuttaa negatiivisesti muiden oppilaiden oppimiseen. Ajankäyttö aiheuttikin kaikkien liikunnanopettajien haastatteluissa pohdintaa. Riittävätkö resurssit?

Erityisoppilaalle integroinnin todelliset liikunnalliset hyödyt ovat vähäiset, jos integroinnissa ei haluta nähdä vaivaa ja liikunnanopettajan ammatilliset taidot ovat riittämättömät. Opettajan tiedot ja taidot ratkaisevat, miten heterogeenista ryhmää opettaja voi opettaa. Koulujen taloudelliset- ja tilaresurssit vaikuttavat opetuksen ja erityisesti integroinnin toteutukseen. Niiden riittämättömyys vaikeuttaa olennaisesti opettajan opetustyötä. Lisäksi muiden oppilaiden suhtautumisella ja halulla auttaa voidaan joko tukea tai vaikeuttaa integroitavan oppilaan oppimista. Ryhmän koko vaikuttaa liikunnallisten tavoit-

teiden asettamiseen ja saavuttamiseen. Integroinnin pohjana tulisikin olla normaalia pienempi luokkakoko. Tällöin opettajan käyttämä aika erityisoppilaan opettamiseen ei vähennä muiden oppilaiden aikaa.

11.1.4. Luokanopettajat

Luokanopettajien suhtautuminen integrointiin oli positiivista mutta varauksellista. Luokanopettajat opettavat isoja ryhmiä, yleensä ryhmässä on n. 25 oppilasta. Liian suuret ryhmät voivat vaikeuttaa integroinnin onnistumista.

SAMPO: "Kyllä integrointia pitää lisätä. Jotta tavalliset oppilaat näkevät ihmisten erilaisuuden... Lisääminen onnistuisi helpommin, mikäli opetusryhmät olisivat pienempiä, silloin opetus etenisi luonnollisesti... Suureen ryhmään integroitaessa sekä integroitava oppilas, että muut oppilaat opettajan johdolla joutuvat erilaisten ongelmien kohteeksi. Mikäli halutaan saada kovia oppiainetuloksia, niin integrointi heikentää tuloksien saavutettavuutta. Jos arvostetaan elämän muita arvoja ja niiden kehittymistä, niin tällaisissa tapauksissa integrointi antaa oppilaille paremmat mahdollisuudet kehittyä... Oppilaiden turvallisuus ja viihtyminen on ensisijalla, jos nämä seikat toteutuvat niin itse vammaisuus ja sen laatu ei ole esteenä integroinnille. Integroitavan oppilaan tulee kokea itsensä hyväksytyksi ja hänen pitää viihtyä luokalla. Jos oppilaat viihtyvä koulussa ja tulevat kouluun mielellään, niin heidän opettamisensa on huomattavasti helpompaa, kuin jos ne ei viihtyis koulussa"

MIIKA: "Liikunnassa integrointi toimii, koska erityisoppilaat eivät ole liikuntarajoitteisia ja heillä on omat avustajat mukana liikuntatunneilla... Nykyisessä työpaikassa avustajat ovat mukana myös luokkaopetuksessa... Liikuntatunneille integrointi on positiivista niin kauan, kun erityisoppilaat eivät häiritse normaaleja pelejä ja -opetustilanteita. Normaaliin opetukseen integroinnissa raja voidaan asettaa oppilaan kyvyille osallistua normaaliin opetukseen. Luokassa on keskimäärin 25 oppilasta, joista integroitujen osuus on hyvin pieni yleensä alle 5 oppilasta. Jos luokan opetuksen tasoa ja etenemistä rajoittaa integroitava oppilas, niin integroinnista on enemmän haittaa kuin hyötyä. Erityisoppilas kärsii myös integroinnista, mikäli opetus ei etene

sujuvasti. Mun mielestä *luokanopettajat joutuvat, integroinnin yhteydessä, tekemään erityisopettajille kuuluvaa työtä ja tästä työstä ei makseta erityisopettajan palkkaa.* Jos integrointia lisätään, niin *opetusryhmän johon integroidaan tulisi olla huomattavasti normaalia pienempi...* Kaikki integrointiin liittyvät henkilöt hyötyisivät tämän kaltaisesta järjestelyistä... *Integrointia mää rajoittaisin kehitysvammaisten osalta,* koska niitten opettamisen joutuisi eriyttämään omaksi kokonaisuudeksi. Taloudellisesti vain harvalla koululla on mahdollisuuksia tämän kaltaisiin järjestelyihin. Toisaalta kehitysvammaisuuden määritelmä on laaja. *Lievästi kehitysvammaiset lapset saattavat olla lähes normaaleja ja heidän opettamisensa voisi onnistua normaalissa kouluympäristössä.*”

Miikan suhtautuminen integraatioon muuttui haastattelun loppuosassa. Loppukommenteista oli tulkittavissa negatiivista asennetta integrointiin.

MIIKA: “Kyllä mä oon aika kriittinen integroinnin ja sen laajentamisen suhteen... Integrointiajatukset ja sen onnistuminen normaalin opetuksen parissa on idealistien toiveajattelua.”

Luokanopettajista Sampo ei kokenut vammaisuutta esteenä integroinnille, vaan katsoi integroinnin kehittävän lasten sosiaalista kehitystä ja erilaisuuden hyväksymistä. Hänen lähtökohtanaan integroinnissa oli oppilaiden turvallisuus ja viihtyvyys. Jos oppilaat viihtyvät, opetuksellisia tuloksia saavutetaan vaivattomammin. Viihtyvyyden sivutuotteena seuraa motivoituneisuus ja motivaatio on oppimisen edellytys.

Toinen luokanopettajista koki kehitysvammaisten ja vaikeammin vammaisten integroinnin hieman rajoittavana tekijänä. Tällaisten oppilaiden tulo ryhmään vaikeuttaa opetuksellisten tulosten saavuttamista, koska opettaja joutuu käyttämään aikaansa integroitujen opettamiseen ja luokan muiden oppilaiden huomioiminen jää vähäisemmäksi.

Molemmat luokanopettajat haluaisivat, että opetusryhmän koko olisi nykyistä pienempi varsinkin silloin, kun luokalle integroidaan erityisoppilas. Silloin opetukselliset mahdollisuudet olisivat huomattavasti nykyistä paremmat.

11.2. Erityisoppilasta koskeva tieto

Erityisoppilaan tulo opetusryhmään aiheuttaa opettajalle ylimääräistä työtä. Opettajan, oli kyseessä sitten luokan-, erityis-, liikunnan-, tai erityisliikunnanopettaja, on hyvä tietää tulevasta oppilaasta etukäteen joitakin taustatietoja. Tärkeitä ovat mm. tiedot siitä mikä on vamman haitta-aste, miten se vaikuttaa koulunkäyntiin ja mikä on vamman syntyhistoria.

Etukäteisinformaation sisältö, laatu ja määrä on vaikea määritellä tarkkaan. Liian paljon negatiivista tietoa esimerkiksi oppilaan käyttäytymisestä voi auttaa ennako-odotuksia tulevalle opettajalle. Toisaalta liian vähäinen informaatio saattaa aiheuttaa tilanteita, joissa opettaja ei tiedä miten hänen olisi pitänyt toimia. Tällöin opettaja oppii käytännön erehdysten kautta tuntemaan oppilaansa. Haastatelluista opettajista kaikki olivat etukäteisinformaation kannalla, mutta mielipiteet siitä mitä pitäisi tietää tai mitä pitäisi kertoa seuraavalle opettajalle vaihtelivat paljon.

11.2.1. Erityisopettajien tiedontarve oppilaistaan

Erityisopettajien tiedot omista oppilaistaan olivat hyvät. Opettajat tiesivät oppilaan taustat ja syyt miksi kyseinen oppilas oli sijoitettu pienopetusryhmään. Tiedon taustalla on usein oppilashuoltoryhmältä saatu informaatio. Lisäinformaation saamisessa erityisopettajat ottivat tarvittaessa yhteyttä oppilaan vanhempiin ja alan muihin asiantuntijoihin.

ANNE: *“Aikaisempien opettajien kokemukset tästä oppilaasta ois hyvä tietää. Opettajan pitäis tavata tän oppilaan vanhempia ja jutella heidän kanssaan. Ja tottakai oppilaan kanssa pitää jutella etukäteen tästä siirrosta enemmän kuin yhen kerran. Sitten vielä, jos oppilaalla on ollut joku tukihenkilö esimerkiksi joku erityisnuorisotyöntekijä tai nuorisopsykiatrian poliklinikalta joku työntekijä, niin sen kanssa oli hyvä jutella tästä oppilaasta ja siitä millaisia kokemuksia tällä henkilöllä on tästä oppilaasta.”*

PERTTI: *”Ensimmäisenä otan yhteyttä vanhempiin, olen todella tiiviissä yhteistyössä vanhempien kanssa. Vanhempien kanssa keskustellaan koulunkäynnistä ja sen sujuvu-*

desta mahdollisimman kivuttomasti. Tämän jälkeen mietitään mahdollisia *tavoitteita ja menetelmiä millä niitä voidaan saavuttaa*. Tämän jälkeen mietitään yhdessä tulevaa lukujärjestystä.”

Molemmat haastatelluista erityisopettajista tekivät hyvin paljon yhteistyötä oppilaan vanhempien kanssa, joten heillä oli hyvät suhteet oppilaan vanhempiin tai huoltajiin. Haastatellut erityisopettajat saivat hyvin paljon informaatioita muualtakin kuin koulusta ja vanhemmilta. Molemmat erityisopettajat kuuluivat oppilashuoltoryhmään ja heidän yhteistyönsä eri ammatti-ihmisten kanssa oli kattavaa. Vaikka he saivat oppilaasta runsaasti etukäteistietoa, molemmat erityisopettajat uhrasivat paljon aikaa muodostaakseen oman kuvan oppilaastaan. Oppilaan luottamuksen saavuttaminen oli tärkeää ja siihen molemmat erityisopettajat kiinnittivät erityistä huomiota.

Erityisopettajien informaation lähteet

Erityisopettajat tarvitsevat etukäteen tietoa oppilaistaan. Tiedon avulla suunnitellaan tulevaa opetusohjelmaa.

ANNE: “*Nuorisopsykiatrian poliklinikoiden apu* on ollut hyödyllistä varsinkin sillo, ku oppilaalla on koulun ulkopuolisia ongelmia. Sit mulla on tässä oikeastaan helkutin *hyvä verkosto*, josta voi tarvittaessa hakea neuvoja. Ensinnäkin joka toinen viikko on *oppilashuoltopalaveri*, ja siihen kuuluu rehtori, terveydenhoitaja, sosiaalitoimiston työntekijä, erityisnuorisotyöntekijä ja nuorisopsykiatrian poliklinikalta psykologi. Niissä palaverissa *keskustellaan nuoresta ja hänen ongelmistaan*. Meillä on jatkuvasti omien tietojen vaihtoa ja mietitään, miten toimitaan jatkossa. Akuuteissa tilanteissa...sillä *koulun rehtori ymmärtää näitten nuorten tarpeet ja kokee tärkeäksi heidän opetuksen*. Hänen panostuksensa ja ammattitaitonsa on auttanut monessa ongelmatilanteessa. Nää *keskustelut eri henkilöiden kanssa toimivat äärettömän hyvin mun omana työn ohjauksena* ja ne tukevat hyvin tätä työtä.”

PERTTI: “*Erityisopettaja saa tiedot oppilaista lääkintähuollosta* ja siitä käy ilmi oppilaan elämäntilanteeseen liittyvät asiat. Myöskin *edellisten opettajien nimet* ja oppi-

laan ongelmat selviävät näistä papereista... *Opettaminen sinänsä on vuorovaikutussuhde ja siihen on erittäin vaikea antaa yksiselitteisiä ohjeita. Vuorovaikutussuhde on syytä muodostaa ilman ennakkoasenteita, ilman jonkun sosiaaliaseman antamaa ennakkotietoa. Yleensä tällainen tieto leimaa vähän oppilasta, joten oppilaat ovat keskenään eriarvoisessa asemassa jo lähtötilanteessa.*”

Anne etsi aktiivisesti uutta tietoa oppilaasta ja ongelmallisissa tilanteissa hänellä oli käytössä asiantuntijaverkoston apu. Annen vastauksesta voi huomata, miten tärkeää on välittää ja hakea uutta tietoa. Tiedon hankkiminen ja välittäminen tapahtuu kuitenkin salassapitovelvollisuuksien puitteissa. Kaikki tieto välitetään aina nuoren parasta ajatellen.

Pertti muistutti erityisoppilaita koskevan etukäteisinformaation merkityksestä. Oikein annettu tieto vaikuttaa positiivisesti sekä opettajaan että erityisoppilaaseen. Väärä tieto voi aiheuttaa ennakkoasenteiden muodostumista molemmille osapuolille. Hänen mielestään aineen opettajien pitäisi tietää kenen puoleen kääntyä ongelmatilanteissa. Pertti kutsui tätä marssijärjestykseksi. Marssijärjestyksen tarkoituksena on auttaa opettajaa kohtaamaan ongelmatilanteet erityisoppilaiden opettamisessa.

Esimerkkitapauksen yhteydessä voidaan pohtia olisiko opettajan toiminta ollut erilaista, jos hän olisi tiennyt oppilaan taustat.

“Mun ryhmässä oli oppilas, jolla oli paljon epämääräisiä poissaoloja. Yhen liikuntatunnin jälkeen otin tän oppilaan puhutteluun ja pidin sille aika kovan saarnan. Jälkeen päin sain kuulla oppilaan taustoista. Hänen molemmat vanhemmat olivat juuri kuolleet ja oppilaalla oli todellisia vaikeuksia sekä koulun, että muun elämän suhteen. Tapauksen jälkeen tuli mietittyä, oisko oma pinna venynyt vähän pitempään ja ehkä puhuttelun sävy olisi ollut hieman toisenlainen.”

Normaalissa koulumaailmassa Annen verkoston toimintamallia voisi soveltaa ongelmaoppilaiden suhteen. Oppilaiden kanssa työskentelevät opettajat voisivat pitää esimerkiksi kerran kuukaudessa kokouksen, jossa käsiteltäisiin oppilaiden koulunkäynnin

etenemistä ja ongelmia. Näin ollen opettajien tiedot ongelmaoppilaiden tilanteesta päivittyisivät, eikä opettajien tarvitsisi toistaa samoja virheitä.

Erityisopettajien informaatio aineen opettajille

Erityisopettajien informaatiolla on suuri merkitys opetuksen onnistumiselle. Osa aineen opettajista saa etukäteistietoa erityisopettajilta, mutta on opettajia jotka eivät tietoa halua.

ANNE: ”Aineen opettajia on moneen lähtöön, ja ne *jotka hoitavat hommansa hyvin, ovat kiinnostuneita myös erityisoppilaista* ja tulevat kysymään neuvoja. Nämä opettajat ymmärtävät, että kyseessä on nuori, jolla on erityistarpeita ja pyrkivät huomioimaan sen omassa opetuksessaan. Aineen opettajasta riippuen annan sen tiedon, mitä mulla itsellenikin on. Toisaalta se riippuu myös opettajasta, jotkut opettajat tarvitsevat enemmän tietoa kuin toiset.”

PERTTI: “Oppilaaseen liittyvät henkilökohtaiset vaikeudet esim. *auditiiviset ja visuaaliseen hahmottamiseen tai muistamiseen liittyvät vaikeudet ovat opettajan informaation kannalta helpompia, koska silloin voi antaa suoria ohjeita - tee näin...* Usein tällainen *informaatio ei etene koulussa*, koska se jäisi usein sen oman päivätehtävän päälle. Erityisopettajalla pitäisi olla tuntosarvet päässä, kun lähtee neuvomaan alalla jo neljäkymmentä vuotta ollutta opettajaa. Neuvojen pitää olla hienovaraisia, eräänlaisia vinkkejä, eikä niinkään että se on näin ja tee näin. Näin ollen informaation etsiminen jää lähinnä opettajan omalle kohdalle..*Marssijärjestyksen mistä mene kysymään neuvoja.* Tällä marssijärjestyksellä tarkoitan sitä että aineen opettaja tietää kehen ottaa yhteyttä ongelmatilanteessa. Aineen opettaja kohtaa oppilaan muutamia kertoja viikossa ja joskus voi olla jaksoja jolloin ei tapaa ollenkaan. Ehkä se vuorovaikutus mikä on, on niin pientä, että opettajalle voi jäädä tunne, että jotain kummaa siinä oppilaassa on. Luonnollisesti aluksi kannattaa ottaa *yhteyttä luokanvalvojaan*, jos hän ei pysty selvittämään asiaa, niin *erityisopettaja ja koulun muut opettajat* voivat mahdollisesti auttaa. Tämän jälkeen luokanvalvoja ottaa yhteyttä oppilaan vanhempiin. Sitten pyritään ratkaisemaan, että mitäs tehdään. Jos sitten ollaan taas ymmällään niin sitten haetaan

asiantuntemusta muualta. Joko sosiaaliasemalta tai sosiaalihuollosta.”

Erityisopettajan välittäessä tietoa erityisoppilaista muille opettajille, riippui informaation sisältö tiedon vastaanottajan tiedoista ja taidoista. Erityisopettajat jakavat mielellään tietoa omista oppilaistaan, koska silloin oppilaiden ohjausongelmat jäävät vähäisemmiksi.

Muille opettajille erityisopettaja Pertti antoi neuvoja omiin oppilaisiinsa liittyen varauksellisesti, sillä opettajien suhtautumista erityisoppilaisiin on vaikea ennakoida. Toisille opettajille voi kertoa oppilaan taustat ja ongelmat, toisille taas ei. Pääsääntöisesti Pertti neuvoi aineen opettajia silloin, kun erityisoppilaalla oli oppimiseen, esimerkiksi ymmärtämiseen tai hahmottamiseen, liittyviä ongelmia. Pertti pohdiskeli, mitkä syyt voisivat olla ongelmia aiheuttavien tilanteiden taustalla. Osan vastuusta hän siirtää aineen opettajille. Heidän kanssakäymisensä erityisoppilaiden kanssa on vähäistä, ehkä muutamia tunteja viikossa ja tämä osaltaan vaikeuttaa opetuksen ja oppimisen onnistumista. Näin aineen opettajille ei pysty muodostumaan rutiinia erityisoppilaiden opettamisesta.

Integroinnin yhteydessä tapahtuva oppilaskohtaisen tiedon välittäminen luokanvalvojalle aiheutti pohdintaa siitä, mitä tietoa erityisoppilaista pitäisi jakaa. Pertti: “*Se, mitä erityisopettaja sitten luokanvalvojalle kertoo, on sitten eri asia, mutta periaatteessa luokanvalvojalla on käytettävissä samat tiedot kuin erityisopettajalla.*” Tästä eteenpäin tiedon välittyminen jäi luokanvalvojan tehtäväksi. Käytännössä luokanvalvojat antoivat harvoin tietoa ja neuvojaan omista oppilaistaan aineen opettajille. Miksi näin sitten menettellään? Pertti vastasi: “*Usein tällainen informaatio ei etene koulussa, koska se jäisi usein sen oman päivätehtävän päälle.*” Näin ollen aineen opettajat joutuvat usein toistamaan erilaisia opetuksellisia virheitä, vaikka ne olisivat vältettävissä etukäteisinformaation välittämisellä.

11.2.2. Erityisliikunnanopettajan tiedontarve oppilaistaan

Erityisliikunnanopettaja saa etukäteisinformaatiota oppilaistaan tarvittaessa hyvinkin paljon. Haastateltu erityisliikunnanopettaja Anu halusi tietää oppilaistaan mahdollisimman paljon. Lisäksi hän selvitti mitkä ovat hänen informaatiolähteensä.

ANU: "No siis mahdollisimman paljon mun mielestä. *Diagnoosit, mitä vamma sisältää, taustatekijät, perhetaustat ja aikaisemmat opettajat tai ohjaajat.*"

Anun mielestä etukäteisinformaation merkitys korostui, kun ajatellaan integraation onnistumista. Hän valmistaisi luokan muita oppilaita kohtaamaan uuden erityisoppilaan, jotta uuden oppilaan olisi helppo tulla uuteen luokkaympäristöön.

Erityisliikunnanopettajan tiedon lähteet

Erityisliikunnanopettajan tiedonlähteinä ovat erityisryhmien ammattilaiset ja muut asiantuntijat.

ANU: "Noo mulla on aika paljon opiskelukavereita, jotka opiskelee erityispedagogiikkaa, joten ehkä mää soittaisin niille sitten ja kysyisin neuvoja. Tai sitten soittaisin sellaisille ihmisille jotka on päivittäin tekemisissä tällaisten tapausten kanssa."

Ongelmallisissa tilanteissa Anu kääntyi hakemaan apua asiaa tuntevilta opiskelukavereiltaan. Kouluympäristössä ensisijainen apu löytyi luokanopettajilta, myös koulun muun henkilökunnan kanssa keskusteltiin lähes päivittäin oppilaiden sen hetkisestä tilanteesta.

Erityisoppilaasta tietoa muille oppilaille

Erityisoppilaan tulo kouluun ja luokalle aiheuttaa uuden tilanteen opetukseen. Oppilaille pitää kertoa etukäteen uudesta oppilaasta ja hänen ominaisuuksistaan.

ANU: "No kyllä niille täytyy sitten *etukäteen kertoa* ja tietysti mahdollisimman *positiiv-*

visessa mielessä, jotta ne ottais sen oppilaan mahdollisimman hyvin vastaan. Mut rehellisesti kuitenkin ei peitellä mitään. Et sillä on niinku tälläne tietty tyyppivamma ja se joutuu tekemään asioita ehkä eri tavalla, mut se ei sille kuitenkaan mitään voi. Ehkä tän vois kertoa sillei että luokka ois keskenään opettajan kanssa ja sitte myöhemmin ottais tän oppilaan mukaan ja silloin pitäis sopia yhdessä näistä pelin säännöistä.”

Erityisliikunnan opettajan antama etukäteisinformaatio luokan muille oppilaille oli rehellistä ja positiivista pohjustamista. Tulevasta oppilaasta on tärkeä antaa positiivinen kuva, jotta muiden oppilaiden ennakkoluulot eivät vaikeuta uuden oppilaan asemaa.

Etukäteisinformaatiota opettajalta toiselle

Erityiskoulussa opettajien välillä on aktiivinen vuorovaikutussuhde. Vuorovaikutuksen onnistuminen vaikuttaa opetuksen molempiin osapuoliin.

ANU: “Erityiskoulussa meillä on *luokanopettajien ja liikunnanopettajien välillä on tiivis yhteistyö* samoin noitten *erityisyötekijöiden eli fysioterapeuttien ja psykologien yhteistyö auttaa opettajien työtä*. Opettajat ja koulun muu *henkilökunta vaihtaa jatkuvasti ajatuksia oppilaiden päivän tekemisistä.*”

Erityisliikunnanopettajana hän ei pitänyt yhteyttä oppilaan vanhempiin. Yhteydenpito vanhempiin kuului luokanvalvojan tehtäviin. Pitempään jatkuneissa ongelmissa tai vakavammissa ongelmatapauksissa erityisliikunnanopettaja otti tarvittaessa yhteyttä oppilaan vanhempiin. Huomion arvoista on se, että koulun henkilökunnalla oli aktiivinen vuorovaikutussuhde keskenään. Oppilaiden vireystiloja tarkkailtiin usealta taholta. Fysioterapeutit, opettajat, psykologit, puheterapeutit jne. vaihtoivat ajatuksia päivän tapahtumista. Näin ollen opettajilla ja koulun muulla henkilökunnalla oli reaaliaikaista tietoa oppilaiden sen hetkisestä tilanteesta. Normaaliin koulumaailmaan sovellettuna aktiivinen tietojen vaihto oppilaiden vireystilasta auttaa opettajia valmistautumaan etukäteen tuleviin opetustapahtumiin.

11.2.3. Liikunnanopettajien tiedontarve erityisoppilaista

Liikunnanopettajat pyrkivät löytämään vastauksia monenlaisiin erityisoppilasta koskeviin kysymyksiin. Minkälaisia rajoituksia oppilaalla on liikkumisessa, miten vamma vaikuttaa liikuntatunnille osallistumiseen, mitä erikoistoimenpiteitä vamma aiheuttaa ja miten luokan muut oppilaat suhtautuvat erityisoppilaaseen? Lisäksi haastatellut liikunnanopettajat kertoivat, mistä he hakevat apua ongelmallisiin tilanteisiin.

Ensisijaisesti opettajat halusivat tietää oppilaan mahdollisuuksista osallistua opetukseen. Käytännössä tiedon saanti oli varsin hankalaa ja usein oppilas tuli itse kertomaan omista rajoitteistaan. Pirjo: *“Osa oppilaista on oma-aloitteisia ja he tulevat itse kertomaan opettajalle rajoituksistaan, mutta on myös oppilaita, jotka vaikenevat omista rajoituksistaan.”*

JANNE: ”Ois hyvä tietää oppilaan *turvallisuusrajat* eli mitä on turvallista tehdä ja mistä on hyötyä oppilaalle. Sit vielä *vammojen tai sairauksien erityispiirteet*, mitkä vaikuttavat oppilaan liikunta-aktiivisuuteen. Toisaalta taas esim. *fysioterapeutilta saadut tukevat tai kehittävät harjoitukset voivat olla apuna.”*

SEPPÖ: ”Pitäis tietää *kaikki oppilaan taustoihin liittyvät tiedot*. Esim sosiaaliset perhetaustat ja miksi käyttäytyminen on normaalista poikkeavaa. Mikäli kyseessä on vammainen, niin vamman laatu ja siihen liittyvät *turva- ja riskitekijät*. Mitä voi tehdä ja mitä saa tehdä. *Vammoista, joista opettaja ei itse tiedä riittävästi olisi hyvä keskustella alan asiantuntijoiden kanssa. Puhtaasti käytäntöön liittyvistä asioista kaipaisi apua* eli miten on perusasiat hoidettu vammaisen kanssa.”

SAMU: “Haluaisin tietää, *millä tavalla oppilas on ollu aikaisemmin mukana liikunnassa*. Haluaako hän olla ite mukana liikunnassa ja kuitenkin mää haluaisin mennä *hänen ehdolla liikunnassa*.

Haastatellut liikunnanopettajat halusivat saada mahdollisimman paljon etukäteistietoa erityisoppilaistaan. Lähes kaikki haastatelluista liikunnanopettajista käyttivät lukuvuoden

alussa, uuden opetusryhmän kanssa, oman opetuksen pohjana kyselylomaketta, missä he tiedustelivat oppilaiden liikuntatottumuksia, perhesuhteita, liikuntarajoituksia, sairauksia jne.

Liikunnanopettajien tiedon lähteet

Ongelmallisissa tilanteissa ja niiden selvittämisessä on hyvä, että opettajat tietävät kenen puoleen kääntyä tai mistä hakea neuvoja.

SAMU: “Kyllä *opettajan pitäis käyttää ite aikaa* ja jutella tän oppilaan kanssa, jotta sais sen *luottamuksen siihen oppilaaseen*. Meijän *opo* on ilmeisesti se keneltä saa apua, mutta konkreettisiin käytännön ongelmiin apua saa ehkä *järjestöjen kautta* tai sitten *liikuntaviraston* kautta tai sitten *yliopiston* kautta.”

PIRJO: “Joissakin tapauksissa tarvittava tieto oppilaasta löytyi *kirjallisesta lausunnosta* fysioterapeutilta, lääkäriltä, tai vanhemmilta. Muutamien erityisoppilaiden kohdalla *keskustelen päivittäin* oppilaan päivän kunnosta. Ja tietysti *opettajanhuoneessa vaihdetaan myös kuulumisia päivän tapahtumista* ja oppilaiden käyttäytymisestä. Näin ollen saadaan etukäteen tietoa oppilaiden päivän tapahtumisista. Varsinkin käytöshäiriöisten oppilaiden kohdalla, on hyvä tietää päivän vireystilasta.”

JANNE: “*Itse sitä pyrkii selvittämään akuuttitilanteet*, mutta pitemmällä aikavälillä oman *koulun erityisopettajalta* voi kysyä tarvittaessa apua. Varsinkin silloin, jos ongelmat toistuvat saman oppilaan kohdalla. Silloin *tulisi keskustella siitä, että onko normaaliluokka ja normaaliopetus oikea sijoituspaikka oppilaalle*. Liikunnassa on vuosien varrella ollut paljon oppilaita, jotka eivät osallistu normaaliin opetukseen. Nämä oppilaat ovat usein olleet lähes ongelmattomia.”

SEPPO: “Koulun *erityisopettaja toimii osaltaan konsulttina*, mutta varsin *tärkeä rooli on oppilaalla* itsellään ja hänen tuntemuksillaan ja mahdollisuuksillaan. Erityisopettaja antaa tarvittaessa neuvoja tai vinkkejä. Yleensä *erityisopettajan vinkit ovat päiväkohtaisia* eli kenellä on tänään hyvä ja kenellä huono päivä. Joskus keskustelut muiden

opettajien kanssa oppilaista auttavat löytämään ratkaisuja ongelmatilanteisiin.”

Liikunnanopettajat tarvitsevat harvoin ulkopuolista apua, koska liikuntatunneille osallistuvilla oppilailla ei yleensä ole merkittäviä rajoitteita. Haastatelluista opettajista kukaan ei ollut tarvinnut konkreettista apua, mutta etukäteisinformaatio oli kuitenkin auttanut oppilaiden käsittelyssä. Ongelmallisissa tilanteissa apua haettiin kollegoilta, oppilaan ohjauksen opettajalta, koulun erityisopettajalta, rehtorilta, yliopistosta, kaupungin liikuntavirastosta, järjestöistä ja erilaisilta asiantuntijoilta. Tätä ennen opettajat pyrkivät löytämään ratkaisun ongelmatilanteisiin itsenäisesti tai keskustelemalle asiasta kyseessä olevan oppilaan kanssa.

Tietoa integroidulle ja muille oppilaille

Integroinnin osatekijöihin kuuluvat opettaja, oppilas ja luokan muut oppilaat. On tärkeää, että kaikkia osapuolia valmistetaan integrointiin etukäteen. Hyvällä valmistavalla työllä helpotetaan integroinnin onnistumista.

Integroitu erityisoppilas tulee uuteen kouluun uutena oppilaana. Hänellä ei ole välttämättä kavereita ja hänen olonsa on epävarma. Tällaisessa tilanteessa pienet häiriöt tai konfliktit voivat haitata integroinnin onnistumista merkittävästi. On tärkeää kertoa realistisesti ja rehellisesti oppilaalle tulevasta koulunkäynnistä.

JANNE: *“Erityisoppilasta tulisi valmistaa integrointiin vammasta tai haitasta riippuen hyvinkin eri tavalla. Vammaiselle tai pitkäaikaissairaalle sitä mieltis tapauskohtaisesti mitä sen ja muitten pitäis tietää. Ehkä sitä pyrkis kertomaan tälle oppilalle muiden oppilaiden suhtautumisesta, koska koulumaailmassa muiden oppilaiden käyttäytyminen voi olla tapauskohtaisesti hyvinkin erilaista. Vammainen oppilas saattaa tahtomattaan joutua muiden oppilaiden silmätikuksi. Kysymys on kuitenkin ylä-asteen oppilaista, eikä niiltä löydy vielä sitä hienotunteisuutta, mitä aikuisilta löytyy.”*

JANNE: *“Käytöshäiriöiselle tulisi selvittää selvät pelinsäännöt ja rajat, joita tulisi noudattaa. Sääntöjen tai rajojen rikkomisesta aiheutuvat sanktiot olisi hyvä selvittää*

myös etukäteen.“

SEPPO: *“Integroitavalle oppilaalle tulisi kertoa käytännön realiteetit se, että opetus etenee periaatteessa ryhmän edellytysten mukaan, ei pelkästään integroitavan oppilaan mukaan. Lisäksi on hyvä kertoa realistisesti, mitä integrointi saattaa aiheuttaa, ehkä kiusaamista ja mahdollisesti heikompaa menestystä kuin erityiskoulussa.”*

PIRJO: *“Lukuvuoden alussa suunnitellaan tulevan vuoden alustava opetusohjelma ja se käydään läpi jokaisessa opetusryhmässä. Näin ollen ne erityisoppilaat/integroidut saavat alustavan kuvan liikuntatuntien sisällöistä ja voivat omalta osaltaan vaikuttaa tulevan vuoden liikuntatunteihin. Päiväkohtaisesti integroidulle oppilaalle pitäisi etukäteen kertoa tunnin rasittavuudesta, jotta se vois oman harkintansa mukaan osallistua liikuntatunnille.”*

Kun erityisoppilas saa etukäteen tietoa kunkin liikuntatunnin rasittavuudesta, hän voi oman harkinnan mukaan joko osallistua tai olla osallistumatta tunnille. Näin erityisoppilaat tietävät etukäteen tuntien sisällöistä. Aktiivinen vuorovaikutus opettajan ja oppilaiden välillä edesauttaa luottamuksellisen opetusilmapiirin muodostumista. Samalla se ennaltaehkäisee mahdollisia ongelmallisia tilanteita.

On tärkeää valmistaa opettajaa ja erityisoppilasta integraatioon. Lähes yhtä tärkeää on valmistaa opetusryhmän muita oppilaita integraatioon. Heidän suhtautumisensa vaikuttaa pitkälti integroinnin onnistumiseen.

JANNE: *“Integroitava oppilas saa itse päättää siitä, mitä haluaa muille oppilaille kerrottavan. Samassa yhteydessä pitäisi myös kertoa vamman syy ja mitä se merkitsee. Tällöinen tieto pitäisi olla konkreettisia esimerkkejä käytännön ongelmatilanteista ja niiden eri ratkaisumuodoista.”*

SEPPO: *“Muita oppilaita tulisi valmistaa integraatioon salassapitovelvollisuuksien rajoissa. Taustoista vain tärkeimmät ja integroitavan oppilaan halun mukaan vammasta ja sen diagnoosista. Lähinnä käytäntöön liittyviä juttuja.“*

SAMU: “Jos ajatellaan, että nää luokan oppilaat on lukiotasolla, niin ehkä se on tiettyjen jännitteiden ja ennakkoluulojen poistamista.”

Luokan muille oppilaille ei tarvinnut kertoa mitään erityistietoja erityisoppilaasta, ellei integroitu oppilas sitä halunnut. Muiden oppilaiden informointi oli konkreettisiin käytännön esimerkkeihin tukeutuvaa. Opettajien pitää kuitenkin huomioida salassapitovelvollisuuden rajoitukset kertoessaan erityisoppilaasta luokalle.

Etukäteisinformaatiota opettajalta toiselle

Etukäteisinformaation välittyminen ei toimi koulussa parhaalla mahdollisella tavalla. Luokanvalvojilla on tietoa oppilaistaan, mutta tämän tiedon välittäminen muille, lähinnä aineen opettajille, on vajavaista. Miksi?

JANNE: “*Ala-asteelta siirryttäessä yläasteelle oppilaan tietojen saaminen ja välittäminen on rajallista. Esimerkiksi käytännössä, jos oppilaalla on ollut käyttäytymisen takia vaikeuksia ala-asteella, niin tällaisen tiedon välittäminen yläasteen opettajille saattaa asettaa tän oppilaan eriarvoiseen asemaan verrattuna muihin oppilaisiin. Eli oppilas ei aloita yläasteen opintojaan puhtaalta pöydältä tai samalta viivalta, vaan opettajilla on tietty ennakkokäsitys oppilaasta. Toisaalta tää on kaksisuuntainen asia, koska siinä tavallaan evätään hyödyllistä tietoa ja samalla aliarvostetaan uuden opettajan ammattitaitoa, mutta toisaalta oppilaalle tarjotaan taas ns. toista mahdollisuutta. Mä oon henkilökohtaisesti sitä mieltä, että opettaja on alansa ammattilainen ja uusi opettaja osaa pitää salassa ne asiat, jotka se katsoo aiheelliseksi pitää salassa. Näin ollen edeltävän opettajan tulisi antaa riittävästi tietoa etukäteen tulevalle opettajalle. Opettajien tulisi antaa oppilaisiin liittyvää tietoa mieluummin reilusti ylimääräistä, kuin liian vähän. Vähäinen tieto aiheuttaa usein sellaisia “kantapään” kautta opeteltuja asioita. On vaikea itse keksiä, mikä olisi oikea tapa. Opettajien pitäisi panostaa itse enemmän tämänkaltaisten asioiden ratkaisemiseen. On vaikea antaa yksiselitteistä ratkaisua mitä pitäisi kertoa ja mitä ei. Tämä on sellainen asia, mihin kaipaisin lisää koulutusta ja tietoa.”*

JANNE: “Käytöshäiriöisten oppilaiden kohdalla *oli hyvä tietää etukäteen, millä tavalla oppilaan käytöshäiriöt ilmenevät*, niin sitte osais varautua mahdollisiin konfliktitilanteisiin. Lisäksi käytöshäiriöisten oppilaiden kohdalla opettajan tulisi tietää etukäteen ns. lempilajit, jotta heidän motivaationsa liikuntaa kohtaa ja liikuntatunnilla olisi riittävä. Käytöshäiriöisten oppilaiden onnistunut motivointi edesauttaa koko tunnin kulkua. Monta kertaa näitten oppilaiden kohdalla vaitiolovelvollisuudet asettavat etukätestiedolle rajoja. Kuitenkin, se ensimmäinen konfliktitilanne on aina jonkin asteinen shokki, joten etukäteisinformaation saaminen voisi varustaa paremmin tulevien tilanteiden varalle. Siten sitä *tietäis etukäteen, miten pitäis toimia tai mitkä tilanteet ovat räjähdysalttiita*.”

PIRJO: “*Aikaisemmat ohjaajat tai opettajat voisivat antaa arvokasta tietoa ko. oppilaasta*. Nämä henkilöt voisivat etukäteen kertoa *konkreettisia käytännön vinkkejä oppilaan rajoituksista ja vahvuuksista*.”

SEPPO: “*Opettajat vaihtavat keskenään ajatuksiaan ongelmaoppilaiden päivän vireys ja aktiivisuustilasta*. Aikaisempien opettajien yhteystiedot voisivat olla hyödyllisiä, mutta *jokaisen opettajan tulisi muodostaa oma henkilökohtien mielipide oppilaastaan*.”

Kaikkien haastateltujen liikunnanopettajien vastauksista voi huomata, että etukäteisinformaatiota halutaan ja sitä toivotaan. Etukätestiedon määrän suhteen opettajien mielipiteet vaihtelivat. Osa liikunnanopettajista halusi saada mahdollisimman paljon tietoa. Mieluimmin liikaa kuin liian vähän. Salassapitovelvollisuus koettiin rajoittavaksi asiakas tiedon siirrossa. Opettajat ovat opetusalan ammattilaisia ja he ovat samalla tavalla vaitiolovelvollisia, kuin esim. lääkärit. Jos potilasta tulee hoitamaan uusi lääkäri, niin hän saa etukäteen kyseisen potilaan potilastiedot ja tarvittaessa edellisen tai muiden lääkärien mielipiteet ko. asiaan. Miksei vastaava menetelmä toimisi koulumaailmassa? Opettajat saavat uuden oppilaan, vastaa potilasta, opetusryhmäänsä, mutta silti kaikki oppilasta opettavat eivät saa etukäteen tietoa oppilaasta.

11.2.4. Luokanopettajien tiedontarve erityisoppilaasta

Luokanopettajien tiedot oppilaista ovat rajalliset. Informaation pääsisältö liittyi oppilaiden toimintaedellytyksiin. Täytyy kuitenkin muistaa, että jokainen oppilas on yksilö ja kunkin oppilaan ohjaus on opettajakohtaista.

MIIKA: *“Erityisoppilas on yksilö. Eikä ei ole olemassa yleispätevää ohjetta, mitä pitäisi tietää. Mukautetuista oppilaista sain tietää, heidän erityisongelmansa ja miksi he ovat erityisoppilaita. Henkilökohtaisesti haluaisin tietää, mitä pitäisi huomioida tällaisen oppilaan opetuksesta. Lisäksi kaipais etukäteisinformaatiota siitä, kuinka eriyttää tän oppilaan opetus, jotta se palvelisi tän oppilaan oppimista.”*

SAMPO: *“Henkilön taustatiedot. Millaiset perhesuhteet ja millaisista taustoista oppilas on kotoisin... Koulutuksessa tulisi huomioida eri vammausryppien erityispiirteet ja seikat mitkä vaikuttavat opettajan työhön opettaessaan vammaista tai integroitua oppilasta.”*

Luokanopettajien vastauksista oli tulkittavissa ongelmia, jotka liittyivät opetusteknisiin asioihin, esimerkiksi eriyttämiseen. Molempien haastateltujen vastauksissa kaivattiin monipuolisempaa koulutusta opettajainkoulutuslaitokseen. Haastatellut pitivät tärkeänä, että koulutuksessa huomioitaisiin paremmin erityisoppilaiden opetus ja -kohtaaminen.

Luokanopettajien tiedonlähteet

Luokanopettajien tiedonlähteet eivät poikenneet muiden opettajien lähteistä. Luokanopettajat hakivat tarvitsemaansa tietoa koulun sisäisestä organisaatiosta. Rehtori, erityis- ja koulun muut opettajat olivat ensisijaisia tietolähteitä.

MIIKA: *“Liikunnassa poikien koulu- ja luokka-avustajat toimivat konsultteina. Avustajien tiedot, taidot heidän toimintansa ja kokemuksensa auttavat selviämään pienistä ongelmatilanteista. Luokkatilanteessa ei välttämättä aina ole mukana apuopettajia, joten akuutteihin ongelmatilanteisiin pitää itse löytää ratkaisut. Vaikeampiin ja toistu-*

viin vaikeuksiin *erityisopettaja antaa tarvittaessa vinkkejä*. Koulun muut opettajat ovat mukana auttamassa ja kehittämässä erityisoppilaiden opetusta. Koulun muusta henkilökunnasta erityisopettajat ja luki-opettajat ovat pääasiallisesti tekemisissä erityisoppilaiden kanssa.

SAMPO: *“Koulukuraattorilta ja erityisopettajalta. Vanhempien osallistuminen ja aktiivisuus auttaisi opettajan työtä, koska vanhemmat pystyvät vuosien kokemuksen myötä kertomaan lapsensa taustoista, käsittelystä ja hänen fyysisistä sekä psyykkisistä resursseista.”*

Huomiota herättävää oli, että Miika turvautui, ainoana haastatelluista, kouluavustajan apuun. Tämä tarkoittaa sitä, että hän on huomannut avustajien käytännön läheisen tiedon tärkeyden ja hyödyntää sitä omassa opetuksessaan.

Tietoa integroidulle ja muille oppilaille

Luokanopettajat valmistaisivat etukäteen sekä luokan muita oppilaita että integroitavaa oppilasta. Luokanopettajien vastauksissa samoin kuin muiden opettajien vastauksissa oli huomattavissa rehellinen kuva todellisuudesta integroinnista.

MIIKA: *“Integroitavaa oppilasta tulisi valmistaa siihen että luokalla on 24 tai 28 muuta oppilasta, jotka vaativat myös opettajan aikaa. Tämän lisäksi integroitavalle tulisi selvittää se, että häntä ei tulla kohtelemaan erityisesti, vaan hän on oppilas muiden joukossa. Erityisoppilaan tulee ottaa vastuuta myös omasta oppimisestaan, sillä opettaja ei voi aina opettaa häntä kädestä pitäen... Opettajan tulisi kertoa tulevalle oppilaalle luokan säännöistä. Mitä tapahtuu, jos sääntöjä rikotaan ja miksi nämä säännöt on laadittu. Lisäksi erityisoppilasta tulisi valmistaa kohtaamaan luokan muut oppilaat. Mukautettu tai sopeutumaton oppilas ei saa olettaa, että sillä on erityisoikeuksia. Integroidun oppilaan pitää ymmärtää, että tämä on normaaliluokka täällä toimitaan normaalin luokan säännöillä. Sopeuttumatonta oppilasta tulisi valmistaa siihen, että luokan sosiaaliset erot ovat huomattavia, eikä hänelle välttämättä muodostu heti kaverisuhteita. Niin ja lisäksi sopeuttumattomille tulisi selvittää myös se, että mikäli homma*

ei toimi heidän kohdaltaan, *aina on mahdollisuus palata erityisopetuksen pariin*. Integroinnin taustalla tulisi olla mahdollisuus, tarvittaessa nopeastikin, palata erityisopetuksen pariin. Luokanopettajalla pitäisi olla valtaa sijoittaa tai siirtää oppilas erityisopetukseen, mikäli katsoo tämän aiheelliseksi.”

SAMPO: “ Integroitavaa *oppilasta tulisi rohkaista*, jotta hän ei vetäytyisi syrjään vaan olisi toiminnassa mahdollisimman paljon mukana.”

Luokanopettajat valmistaisivat integroitavaa erityisoppilasta kohtaamaan realistisen todellisuuden. Erityisoppilas on ollut aiemmin joko pienryhmäopetuksessa tai erityisoppilaitoksessa ja saanut siellä paljon opettajan huomiota osakseen. Normaalisissa opetuksessa ryhmäkoot ovat suuret, joten opettajan aika oppilasta kohden on vähäinen.

MIIKA: “Luokan muille oppilaille tulisi kertoa *realistinen todellisuus* siitä, että luokalla on ja tulee olemaan erityisoppilas. Oppilaiden kohtelu tulisi olla tasapuolista, ettei pääse syntymään tilannetta miks toi saa... mut me ei.”

SAMPO: “ Opettaja voisi *keskustella* mahdollisesti integroitavan oppilaan kanssa *etukäteen* siitä, että *mitä oppilas haluaa* muiden oppilaiden *tietävän* itsestään...Luokan muita oppilaita tulisi valmistaa tietyllä tavalla ennakkoon siitä mitä tulemaan pitää eli millainen vamma ja mitä tarkoittaa käytännössä. *Opettajan pitää* kuitenkin *huomioida salassapitovelvollisuudet*. Lapset pystyvät huomioimaan myös vamman asettamat rajoitukset, mikäli he tietävät mistä se johtuu. Esim liikuntavammaisen liikkuminen ei ole normaalia ja hänen normaali liikkuminen näyttää juuri tältä.”

Luokan muiden (terveiden) oppilaiden valmistaminen integraatioon oli luokanopettajien mielestä tärkeää. Informoinnin perustana oli se, että suhtautuminen erityisoppilaaseen saataisiin positiiviseksi. Tämän lisäksi rehellinen ja todenperäinen kuva vähentäisi terveiden oppilaiden ennakkoluuloja ja edesauttaisi uuden erityisoppilaan tuloa luokkaan.

Etukäteisinformaatiota luokanopettajalta toiselle

Luokanopettajat haluaisivat saada tietoa oppilaistaan aikaisemmilta opettajilta. Eri-tyisoppilaiden aiemmat opettajat ovat lastentarha-, esi- tai alkuopettajia ja erilaisten harrastusten ohjaajia. Heidän tietonsa lapsen käsittelystä on käytäntöön perustuvaa, kokemuspohjaista tietoa. Näiden tietojen välittämisen ja saamisen katsottiin olevan aiheellista.

MIIKA: “Aikaisempien opettajien pitäisi *välttää kertomisessaan omaa henkilökohtaista näkemystään oppilaasta*, ettei tulevalle opettajalle muodostuisi ennakkoluuloja erityisoppilaasta. Arvostelun ja arvioimisen kannalta on tärkeää, että *oppilaat ovat tasa-arvoisessa asemassa keskenään*. Integroitavan tai erityisoppilaan *tunneskaalan tietäminen* helpottaisi myös opettajien työtä. Tunneskaalan tuntemisella tarkoitan sitä, että opettaja osaisi lukea etukäteen oppilaan ilmeistä ja eleistä tulevia tilanteita. Tällaisen tiedon kerääminen edellyttää *aikaisempien opettajien kokemusten välittämistä tuleville opettajille*. Näin uusien opettajien *ei tarvitsisi toistaa samoja virheitä kuin edeltäjiensä*.”

Etukäteisinformaation laatua ja sisältöä on vaikea määrittää. Aiemman opettajan pitäisi pystyä informoimaan uutta opettajaa objektiivisesti siten, että omat asenteet erityisoppilasta kohtaan eivät välittyisi tulevalle opettajalle.

11.3. Erityisoppilaan sijoittaminen opetusryhmään

Liikunnan- ja luokanopettajien haastatteluissa vain yhdeltä opettajalta oli kysytty halukkuutta ottaa EMU (mukautettu) ja ESY (sopeutumaton) oppilaat omaan ryhmään. Eniten ryhmän koostumukseen pystyivät vaikuttamaan erityisopettajat.

Liikunnan- ja luokanopettajien mahdollisuudet vaikuttaa oman luokan muodostumiseen olivat varsin vähäiset. Tämä kävi ilmi myös opettajien vastauksista. Kun oppilaat oli määrätty kyseiseen opetusryhmään, opettajilla ei ollut mahdollisuuksia muuttaa ryhmän koostumusta.

11.3.1. Erityisopettajien opetusryhmät

Oppilaiden sijoittamista erityisluokalle valmistelee oppilashuoltoryhmä. Tähän työryhmään kuuluvat sosiaalityöntekijä, erityisopettaja, koulun rehtori, terveydenhoitaja, nuoren vanhemmat ja mahdollinen koulupsykologi tai kuraattori. Oppilashuoltoryhmä antaa suosituksen tai ehdotuksen vanhemmille siitä, miten heidän mielestään olisiärkevintä toimia.

PERTTI: “Kyllä *pystyn vaikuttamaan luokan muodostumiseen ja siihen tuleeko ko. oppilas erityisopetusryhmään kokopäiväisesti vai osittain. Oppilas pystyy myös itse vaikuttamaan omaan koulunkäyntiinsä keskustelemalla tästä minun tai muiden opettajien, lähinnä luokanvalvojan kanssa. Tärkeintä on, että löydetään jokaista osapuolta tyydyttävä ratkaisu ja se, että se tehdään yhdessä oppilashuoltoryhmän kanssa...* Oppilashuoltoryhmän tehtävänä on suunnitella oppilaalle mielekäs opetussuunnitelma. Näiden lisäksi oppilaan vanhemmat ja oppilas itse vaikuttavat koulunkäyntivaihtoehtoihin.”

ANNE: “Aluksi se *lähtee siitä, kun aineen opettajat ovat seuranneet oppilaan kehitystä ja todenneet, että tää ko. oppilas ei pärjää normaalissa opetuksessa. Siinä voi olla taustalla muitakin ongelmia ja aluksi yritetään keskustella näistä ongelmista ja tukea oppilasta, että se pärjäisi normaalissa opetusryhmässä. Tietysti pitää tarkastella onko siirtopäätös tarkoituksen mukainen ja riittävätkö oppilaan kyvyt normaaliin opetuk-*

seen ja onko oppilaan käsitykset omista kyvyistä ja mahdollisuuksista realistiset vai ei. *Vanhemmat tekee lopullisen päätöksen* siitä tuleeko heidän lapsensa pienopetusryhmään. Ja tietysti oppilas itse voi vaikuttaa siihen päätökseen siirretäänkö hänet pienryhmäopetuksen pariin. Vastaavasti siirtyminen pienryhmästä normaaliin ryhmään voi tapahtua oppilaan omasta aloitteesta ja sehän olisikin kaikista hedelmällisintä.”

Haastatelluista erityisopettajista molemmat pystyivät vaikuttamaan oppilaiden sijoittamiseen. Samalla heidän asiantuntemustaan hyödynnettiin oppilasta koskevista päätöksistä. Erityisopettaja Annella oli selkeä ja konkreettinen näkemys siitä, milloin oppilaalla alkaa olla vaikeuksia ja mikä saattaa olla ensimmäinen askel kohti pienopetusryhmää. Anne: “... *Yks’ hyvä lähtökohta vois olla poissaolot. Ne kertovat aina jostain ongelmista, jos poissaoloja rupeaa kertymään huomattavissa määrin.*” Vaikeuksien taustalla voi olla inhimillisiä syitä ja niihin on hyvä puuttua ja selvittää. Selvittämällä vaikeudet opettaja ennaltaehkäisee sen, ettei ongelmista muodostu esteitä.

11.3.2. Erityisliikunnanopettajan opetusryhmä

Haastatellun erityisliikunnanopettajan mahdollisuudet vaikuttaa luokan muotoutumiseen olivat varsin hyvät. Kyseisessä koulussa pidetään joka vuosi opettajainkokouksia, joissa pohditaan luokkien rakennetta ja toimivuutta. Näin ollen kaikki koulun opettajat voivat vaikuttaa luokkatasojen sisällä tehtäviin muutoksiin. Erityisoppilaan erityiskouluun sijoittamispäätökseen erityisliikunnanopettaja ei pystynyt vaikuttamaan.

ANU: “Tavallaan *pystyn vaikuttamaan* ja toisaalta taas en. *Luokkien kesken oppilaiden sijoittamiseen voidaan puuttua*, mutta oppilaan tuloon erityiskouluun en pysty vaikuttamaan. Se on johtohenkilöiden tehtäviä. Luokkien sisäiseen ilmapiiriin pystyy vaikuttamaan omalla toiminnallaan. Esimerkiksi jos joku oppilas ei tule toimeen luokan muiden oppilaiden kanssa, niin voidaan keskustella ja kokeilla sijoittamista toiselle luokalle, mutta kuitenkin samalle luokkatasolle.”

Vastaava järjestely voisi toimia myös normaalissa koulumaailmassa. Opettajain kokouksissa voitaisiin keskustella luokkien sisäisestä kemiasta. Jos häiritseviä poikkeustapauksia

luokalta löytyy, niin luokkatason sisällä tapahtuviin siirtoihin tulisi olla mahdollisuus. Pitemmälle vietyinä ratkaisumenetelmää voisi soveltaa ainekohtaisesti. Ne oppilaat, joita ko. aine ei kiinnosta, sijoitettaisiin samaan ryhmään ja aineesta opeteltaisiin vain välttämättömimmät perusteet. Oppilaat, joita aine kiinnostaa, voisivat opiskella ylimääräisiä taitoja. Esimerkiksi liikunnassa lähes jokaisessa opetusryhmässä on passiivisia ja käytöshäiriöisiä, joita liikunta ei kiinnosta. Nämä oppilaat voivat häiritä oppitunnin kulkua ja samalla häiritä muiden oppilaiden oppimista.

11.3.3. Liikunnanopettajien opetusryhmät

Liikunnanopettajien vastaukset ja näkemys vaikutusmahdollisuutta olivat poikkeuksetta yhteneviä. Opetusryhmän muodostamiseen ei juurikaan pystytty vaikuttamaan, eikä heillä ollut myöskään tarvetta muuttaa ryhmän koostumusta.

JANNE: *“Ei, en pysty vaikuttamaan, eikä toisaalta ole tullut sellaista tilannetta, milloin olisi tarvinnu vaikuttaa ryhmän koostumukseen. Joskus on käynyt mielessä, että minkä takia nämä oppilaat ovat mukana normaalissa ryhmässä ja omaa aikaa on tuhlautunut runsaasti, eikä oppilaat ole saaneet mun mielestä parasta mahdollista opetusta.”*

PIRJO: *”Ne oppilaat jotka kuuluivat ryhmään olivat siinä. Ei ollut mahdollista vaikuttaa ryhmän muodostumiseen.”*

SEPPO: *”Rehtorin määräyksestä vapaaehtoisella pakolla”.*

SAMU: *“Ei sillä tavalla ollu vaikuttamisen mahdollisuutta. Opon kanssa juteltiin, millä tavalla mun tulis toimia. Kun tässä ryhmässä on tää autistinen. Sen oppilaan taustoja käytiin läpi sillä tavalla, että onko mulla tietoa tällaisesta autismista ja miten mun tulis toimia.”*

Oppilaat pitävät yleisesti ottaen liikunnasta, eikä liikunnanopettajilla ole ollut vaikeuksia liikunnan opettamisessa. Näin ollen opettajien tarve vaikuttaa opetusryhmän muodostamiseen oli vähäinen. Kenelläkään haastateltavista ei ollut nykyisissä opetusryhmissä liikuntavammaisia, eikä muitakaan vaikeasti vammaisia oppilaita.

11.3.4. Luokanopettajien opetusryhmät

Luokanopettajien mahdollisuudet vaikuttaa opetusryhmän muotoutumiseen ovat vähäiset. Erityisoppilaiden kohdalla tilanne on periaatteessa erilainen. Luokanopettajalta voidaan tiedustella halukkuutta ottaa erityisoppilas opetusryhmään, mutta käytännössä opettajan mielipiteellä ei ole varsinaista merkitystä. Tiedustelu on lähinnä muodollinen ilmoitus erityisoppilaan tulosta opetusryhmään.

MIIKA: “Joo kyllä, *multa kysyttiin* halukkuutta sopeutumattomien ja mukautettujen oppilaiden ottamisesta liikuntaryhmään. Epäilen kuitenkin sitä, että *kuinka muodollinen kysymys oikeastaan oli* ja oisko mulla ollut mahdollisuutta kieltäytyä. Mun mielestä on opettajan *moraalin vastaista kieltää oppilaan tulo opetusryhmään*. Miten opettaja voi sanoa, että tämä oppilas ei voi osallistua minun opetukseeni. Ei mulla ainakaan rahkeet riitä evätä oppilaan tuloa mun luokalle “

SAMPO: “Luokan oppilasmateriaali muodostuu niistä oppilaista, jotka sille luokalle kuuluvat. Ei, *en määh halua vaikuttaa* siihen ketä oppilaita luokalle tulee, ne tulee siihen ketkä siihen kuluu.”

On opettajan ammattitaidon vastaista evätä oppilaalta mahdollisuus opiskella tietyssä ryhmässä. Opettajien koulutustaustan tulee olla riittävä, jotta erilaisten oppilaiden opettaminen olisi mahdollista. Erityisoppilaan luokalle tulosta olisikin halukkuuden tiedustelun sijaan järjestettävä etukäteisinformointia.

Uuden oppilaan integrointi opetusryhmään tulisi tapahtua ala-asteella. Ala-asteella oppilaiden ajatusmaailmaan ja luokan kemiaan vaikuttaminen on helpompaa, kuin yläasteella. Tällöin oppilaat vielä uskovat ja kuuntelevat opettajaa. Erityisen tärkeää on, että luokanopettajat välittävät omat kokemuksensa opetusryhmästä tulevalle yläasteen luokanvalvojalle.

11.4. Erityisoppilas opetusryhmässä

Integroinnilla tarkoitetaan pyrkimystä toteuttaa erityiskasvatusta mahdollisimman pitkälle normaalin opetuksen yhteydessä (Hautamäki ym. 1993, 133-153).

Erityisoppilaan määrittelyminen on hyvin vaikeaa ja yleisesti ottaen jokainen haastateltavista kysyi, mitä tarkoitetaan erityisoppilaalla. Liikunnan- ja luokanopettajille erityisoppilasmääritelmä aiheutti erilaisia tulkintoja. Yleisesti erityisoppilaiksi miellettiin erilaiset vammaiset tai vamman omaavat henkilöt. Erityisopettajilla (erityisliikunnanopettaja ja erityisopettajat) oli vain erityisoppilaita, joten määrittely ei ollut ongelmallista vaan mielenkiinto kohdistui heidän oppilaidensa taustoihin.

11.4.1. Erityisopettajien oppilaat

Erityisopettajien oppilaat olivat pienryhmäopetukseen sijoitettuja. Näillä oppilailla oli koulunkäyntiin tai muuhun elämään liittyviä vaikeuksia.

ANNE: "Luokallani on lähinnä *sosiaalisia ongelmaoppilaita* eli enemmän tai vähemmän käytöshäiriöisiä oppilaita, joilla on erilaisia sopeutumis- ja oppimisvaikeuksia. Joillain oppilaista on *huume-väkivaltaisuus-, rikollisuus yms. vastaavia ongelmia.*"

PERTTI: "Mulla on ryhmässä oppilaita, joilla on erilaisia *oppimisvaikeuksia* ja osalla oppilaista on *sosiaalisia vaikeuksia*, joko kotona tai oman elämänsä kanssa. Oppilaita on 12 ja heitä pyritään sijoittamaan *mahdollisimman paljon normaalin opetuksen pariin*. Esimerkiksi oppilas saattaa olla normaalin opetuksen parissa kaksi viikkoa ja tämän jälkeen palata erityisopetuksen pariin. Tärkeää tällaisessa *joustavassa integroinnissa* on, että oppilaita ei lähetetä takaisin erityisluokalle keskellä päivää, vaan pyritään *säännölliseen ja vastuulliseen koulunkäyntiin*. *Erityisluokka ei saa toimia ongelmaoppilaiden kaatopaikkana.*"

Erityisopettajien oppilailla oli käytöshäiriöitä ja oppimisvaikeuksia. Ongelmat kotona tai koulussa olivat usein syynä siihen, miksi oppilas sijoitettiin pienopetusryhmään erityis-

luokalle. Ryhmäkoot olivat erityisluokilla pienet, joten opetus oli huomattavasti helpompaa ja opettajalla oli enemmän aikaa oppilaille. Pienryhmäopetuksessa oli tärkeää, että erityisluokan oppilaat saivat myös normaalin koulunkäynnin mallia.

Luokan- ja aineen opettajien pitäisi suhtautua erityisoppilaisiin tasavertaisesti muiden oppilaiden kanssa. Usein tapahtuu niin, että aineen opettajat lähettävät integroidut erityisoppilaat kesken päivää takaisin pienryhmäopetukseen. Näin ollen aineen opettajat siirtävät ongelmansa pois silmistään. On helpompaa siirtää ongelmaoppilas takaisin pienryhmäopetukseen, kuin käyttää aikaansa ongelmien ratkaisemiseen.

11.4.2. Erityisliikunnanopettajan oppilaat

Erityisliikunnanopettaja Anu työskenteli erityiskoulussa liikunnanopettajana. Hänen oppilainaan oli hyvin erilaisia oppilaita niin suorituskyvyltään kuin henkisiltä ominaisuuksiltaan. Hänellä oli noin sata oppilasta, joista kaikki olivat erityisoppilaita. Anu oli ainoa haastateltavista, jolla oli huomattavan fyysisen haitan omaavia oppilaita. Hänen tunneiltaan saattoi olla samaan aikaan lähes normaalin liikunnallisen suorituskyvyn omaavia henkilöitä ja erilaisilla apuvälineillä liikkuvia henkilöitä.

ANU: "Hyvinkin erilaisia *oppilaita laidasta laitaan*, mitä nyt erityiskoulussa voi vain olla."

Anu joutui pohtimaan opetuksessaan erilaisia sovellusvariaatioita useille liikuntamuodoille, jotta tunnit olisivat mielekkäitä jokaiselle osallistujalle liikunnallisista eroista huolimatta. Näin heterogeeninen ryhmä aiheuttaa opettajalle suunnitelmiin ja käytäntöön liittyviä ongelmia.

11.4.3. Liikunnanopettajien oppilaat

Liikunnanopettajat vastasivat kielteisesti, kun kysyttiin onko opetusryhmässä erityisoppilaita. Ensimmäisen kysymyksen vastaukset, olivat yhteneviä Jannen vastauksen kanssa.

JANNE: “*Opetusryhmissäni ei ole juurikaan erityisoppilaita, mutta mitä oikeastaan tarkoitat erityisoppilaalla?*”

Erityis- ja integroiduiksi oppilaiksi käsitettiin erilaiset ongelma- ja vammaisoppilaat. Liikunnanopettajat eivät kokeneet opettavansa erityisoppilaita, koska ryhmän oppilaiden fyysiset ominaisuudet eivät poikenneet normaalista. Yhdellä liikunnanopettajista oli ollut aikaisemmassa työpaikassa liikuntavammaisia oppilaita. Heidän liikuntatutintinsa olivat olleet pääsääntöisesti fysioterapeuttien suunnittelemia.

Kaikki haastatellut liikunnanopettajat kysyivät erityisoppilaan määritelmää. Tarkensin erityisoppilaan määritelmää siten, että erityisoppilaisiin voidaan lukea oppilaat, joiden opettaminen tai käyttäytyminen on totutusta poikkeavaa. Näihin oppilaisiin voidaan lukea erilaisia psyykkisiä tai sosiaalisia vaikeuksia omaavia oppilaita esim. käytöshäiriöisiä, syrjään vetäytyviä, mukautettuja, sopeutumattomia, kömpelöitä, kiusaajia ja kiusattuja oppilaita. Fysiologisen haitan omaavat oppilaat, kuten erilaiset vammaiset ja pitkäaikaissairaat esim. diabeetikot, reumaatikot ja ylipainoiset, kuuluivat myös erityisoppilaiksi käsitettävien oppilaiden joukkoon. Tämän jälkeen haastatellut opettajat täydensivät vastauksiaan seuraavasti.

Jokaisesta luokasta löytyi oppilaita, jotka voitiin asettaa erityisoppilas -käsitteen alle. Yksi vastauksista selvitti hyvin “erityisoppilaiden” määrää normaalissa koulumaailmassa.

PIRJO: “*Luokan kokonaislukumäärästä ehkä noin 15% voidaan tämän määritelmän mukaan lukea erityisoppilaiksi.*”

JANNE: “*No sitten kyllä löytyy erityisoppilaita. Opetusryhmissä on käytöshäiriöisiä oppilaita, jotka ovat osittain mukana erityisopetuksessa. Terveydellisesti erityisoppilaisiksi lueteltavia on joitakin vaikeita astmaattisia-, vähän ylipainoisia- ja joskus on ollut reumaa sairastavia oppilaita... Erityisoppilaiden jaottelussa pitäisi huomioida myös passiiviset ja haluttomat oppilaat. Samoin näihin oppilaisiin voidaan lukea myös syrjään vetäytyjät ym. vastaavat normaalista poikkeavat oppilaat.*”

SAMU: ”Yks *reumatapaus* on ainakin ja sitten on sellainen *autistinen* kaveri, jota en oo vielä tavannu. Hänen ois pitäny olla tällä mun kurssilla. Opon kanssa tehtiin yhteistyötä. Hän ei sitten kuitenkaan tullu mun liikuntatunneille, mutta jossain vaiheessa mää hänet tapaan.”

Yksi opettajista koki erityisoppilaiksi myös ulkomaalaiset oppilaat, sillä heidän opettamisensa poikkesi suomalaisten oppilaiden opettamisesta jo kielellisten vaikeuksien vuoksi. Ulkomaalaisilla oppilailla on erilainen uskonto ja kulttuuri. Näin ollen liikunnanopettaja ei välttämättä tiedä oppilaan aikaisemmista tavoista, joten opettajan toiminta saattaa olla sopimatonta vaikkakin tahatonta.

Haastateltujen liikunnanopettajien opetusryhmissä oli erilaisia erityisoppilaita, vaikka opettajat eivät sitä vielä aluksi tiedostaneetkaan. Merkittävää oli se, että ”erityisoppilaiden” fyysiset ominaisuudet eivät eronnet normaalista ja että liikunnanopettajat eivät kokeneet opettavansa erityisoppilaita.

11.4.4. Luokanopettajien oppilaat

Luokanopettajat määrittivät erityisoppilaiksi oppilaat, jotka oli luokiteltu erityispedagogiikan mukaan mukautetuiksi ja sopeutumattomiksi oppilaiksi. (Voisiko tämä johtua opettajainkoulutuslaitoksen opetusohjelmasta?)

MIIKA: ”Tällä hetkellä erityisoppilaiksi luokiteltavia oppilaita on neljä, joista kaksi tapausta määritellään *sopeutumattomiksi* (ESY) ja kaksi muuta ovat *mukautettuja* (EMU). Nämä kyseiset oppilaat osallistuvat *vain liikuntatunneille*, eikä heidän opettamisessaan ole mitään normaalista poikkeavaa.”

SAMPO: ”Tällä hetkellä *ei ole erityisoppilaita, mutta on ollut*. Esim. yläasteella maantieteiden aineiden sijaisena huomasin eräällä oppilaalla *oppimisvaikeuksia*, en kiinnittänyt siihen mitään erityistä huomiota. Mutta *puolen vuoden jälkeen*, kun ei saanut kunnollista kontaktia oppilaaseen, *kysäisin* opettajainhuoneessa tämän *oppilaan taustoja*. Hienovaraisesti siellä kerrottiin, että hänellä on MBD.”

Sampon vastaus osoittaa, miten paljon koulujen opettajat tietävät omista oppilaistaan ja miten hyvin tieto välittyy koulussa opettajalta toiselle. Tiedon kulun häiriöt aiheuttavat sen, että opettajien kokemat opetukselliset ongelmat kertautuvat ja uusiutuvat. Uudet opettajat tekevät ja kokevat samat virheet kuin ongelmaoppilaan aiemmat opettajat.

11.5. Erityisoppilaiden vaikutus luokan opiskeluun

Normaaliluokalla olevat erityisoppilaat vaikuttavat myös muiden oppilaiden oppimiseen. Mikäli opettaja joutuu käyttämään aikaansa liian paljon erityisoppilaiden opettamiseen, niin muu opetus kärsii. Opettajien asenteilla sekä tiedoilla ja taidoilla on ratkaiseva vaikutus siihen, häiritsevähkö erityisoppilaat luokan muiden oppilaiden oppimista. Luokan- ja liikunnanopettajat kokivat erityisoppilaiden vaikutuksen luokan opiskeluun hyvin samanlaisina. Erityisopettajien vastaukset olivat myös yhteneviä.

Erityisopettajien mielipiteet erityisoppilaiden vaikutuksista oppilaiden opiskeluun

ANNE: “Yleensä näillä oppilailla on *näyttämistarvetta ja sitä pitää tuoda koko ajan esille*. Suuri vastuu oppilaan käyttäytymisestä on myös opettajalla, osa opettajista on asennevammaisia, eikä he viitsi nähdä ylimääräistä vaivaa näitten oppilaiden opettamiseksi. Jotkut opettajat saattavat jopa provosoida omalla käyttäytymisellään oppilaan käyttäytymistä, jotta pystyisi ajamaan tämän oppilaan pois luokasta. Osalla mun oppilaista on kavereita enemmän ja osalla vähemmän. Kaveritilannetta on auttanut se, että *enää me ei olla eristyksissä muusta koulusta*. Osalla “normaaleista” oppilaista on ennakkoäksitys tarkkisoppilaista ja on joitakin tilanteita milloin tarkkislaiset käyttävät tätä hyväksi, mutta on myös tilanteita milloin tarkkiksen leima vaikuttaa negatiivisesti. Eli ei ton kaverina uskalla olla tai ei oteta tota mukaan kun se on tarkkislainen.”

PERTTI: “Vaikee mennä sanoo, mutta *uusi tilanne tai uusi opettaja motivoi ainakin aluksi*. Myöhäisemmässä vaiheessa ehkä se on pelon ja kunnioittamiseen liittyvää käyttäytymistä, muiden oppilaiden kohdalla...*Omnistuneesti integroituna ei vaikutusta, mutta huonosti toteutettuna häiritsee kaikkia*... Riippuu tietysti yksilöstä.”

Erityisliikunnanopettajan mielipide erityisoppilaiden vaikutuksista oppilaiden opiskeluun

ANU: "Käytöshäiriöisiä pidetään jonkin verran koviksina ja niitä sitten pelätään ja ehkä kunnioitetaan. Kaikki haluais olla niitten kanssa hyvissä väleissä. Vaikee sanoa, ku kaikki oppilaat on erityisoppilaita."

Liikunnanopettajien mielipiteet erityisoppilaiden vaikutuksista oppilaiden opiskeluun

PIRJO: "Yleensä vammaiset eivät häiritse muiden oppimista, mutta käytöshäiriöiset oppilaat saattavat joskus häiritä liikuntatunnin kulkua."

JANNE: "Erityisoppilas tekee ryhmästä vähän vaikeammin opetettavan. Käytöshäiriöiset oppilaat eivät juurikaan vaikuta tuntien sisältöihin. Opettaja pyrkii kuitenkin huomioidaan käytöshäiriöiset oppilaat erilaisissa ryhmä- tai joukkuejaoissa. Liikuntarajoitteinen ei myöskään vaikuta tuntien sisältöön, vaan hänelle annetaan helpotettuja ja mahdollisesti erillisiä tehtäviä. Liikunnallisesti lahjakkaiden oppilaiden kohdalla liikuntarajoitteiset oppilaat saattavat aiheuttaa tuskastumista. Lahjakkaat ja aktiiviset oppilaat kaipaavat liikuntatunneille paljon toimintaa ja tämän toiminnan rajoittavana tekijänä on usein liikuntavammainen oppilas."

SEPPO: "Tämä riippuu aina oppilaan luonteesta, mikäli hän on terroristi ja haluaa olla aina esillä negatiivisesti, niin se häiritsee muiden oppilaiden opetusta. Aluksi selvitetään puhumalla ja juttelemalla. Tarpeen vaatiessa pitää selvittää oppilaan taustat ja kysellä neuvoja erityisopettajalta. Tällaiseen tilanteeseen on puututtava välittömästi ja mikäli mikään ei auta niin kurinpidolliset toimenpiteet astuvat progressiivisesti mukaan kuvaan."

SAMU: "Ei en usko, että häiritsee. Kyllä se oppiminen lähtee jokaisesta oppilaasta itsestään."

Luokanopettajien mielipiteet erityisoppilaiden vaikutuksista oppilaiden opiske- luun

MIIKA: “Opettaja joutuu huomioimaan erityisoppilaan omassa opetuksessa, jolloin luokan muille oppilaille ei jää aikaa. Käytöshäiriöisten oppilaiden kohdalla erilaiset ongelmat möykkääminen, tekemättömyys jne. häiritsevät toisten oppilaiden keskittymistä ja opettamista. Erityisoppilailla ei ole juurikaan kavereita. Varsinkin silloin, jos he osallistuvat vain osalle tunneista. Osittaisessa integroinnissa ei muodostu jatkuvaa kanssakäymistä oppilaiden välille, joten kaverisuhteiden luominen on vaikeaa. Luokan muut oppilaat pitävät osittain integroitua oppilasta “vieraana”, eikä vierasta tahdota ottaa mukaan omaan ryhmään tai joukkueeseen.”

SAMPO: “Erityisoppilas saattaa jollakin tavalla hidastaa luokan oppimista, koska opettajan pitää kiinnittää enemmän huomiota erityisoppilaan opetukseen, mutta toisaalta se tuo luokalle sosiaalisia kanssakäymisen taitoja. Yleensä erityisoppilaalla ei ole todellisia kavereita. Käytöshäiriöisten tapauksissa pelko on kaveruuden syynä. Joskus jopa nerot ovat erityisoppilaan asemassa, heitä syrjitään eikä niillä ole kavereita. Lapset osaavat olla todella julmia. Opettajan pitää olla hereillä, jotta lapset kokisivat koulunkäyntinsä turvalliseksi. Tässäkin tapauksessa opettajan epävarmuus ja ailahteleva toiminta aiheuttaa ongelmia opetusryhmän keskuudessa.”

Erityisoppilaiden opettamisesta katsottiin olevan osittain hyötyä oppilaiden sosiaaliselle kehitykselle. Toisaalta käytöshäiriöisten toiminta aiheutti pelkoa, joten vaikuttaako se oppilaiden sosiaaliseen kehitykseen positiivisesti vai negatiivisesti? Rivien välistä pystyy tulkitsemaan opettajien kokemia opetuksellisia vaikeuksia. Vaikeuksia aiheuttivat juuri erityisoppilaat ja heidän poikkeava toimintansa.

11.6. Opettajan työ ja erityisoppilaiden opettaminen

Erityisoppilaiden erityispiirteistä ja ominaisuuksista johtuen, erityisoppilaiden opettaminen poikkeaa normaalista opetuksesta. Esimerkiksi ohjaajalta vaaditaan kykyä tunnistaa yksilön tarpeet. Ohjaajan on kehitettävä opetusmenetelmiään ja perusopetustaitojaan pidemmälle kuin normaalissa opetuksessa. Opettajat kohtaavat erityisoppilaiden opetuksessa erilaisia ongelmallisia tilanteita, joihin heidän olisi hyvä varautua etukäteen. Haastatteluissa selvitettiin ongelmia aiheuttavia tilanteita ja niiden ratkaisumenetelmiä. Erityisoppilaiden opettamisessa kärsivällisyys ja joustavuus ovat keskeisiä asioita. Positiivinen ja kannustava ilmapiiri ennaltaehkäisee ja auttaa ongelmien ratkaisuisissa. Positiivisen ilmapiirin edellytyksenä on avoin keskustelu ja luottamuksellinen opettaja-oppilassuhde.

11.6.1. Erityisopettajien työ

Erityisopettajat tekevät työtään erityisoppilaiden kanssa ja kokevat erityisopetuksen haasteellisena ja samalla palkitsevana opetusmuotona. Pienryhmäopetuksessa oppilaita on yleensä n. kymmenen ja samassa ryhmässä voi olla usean eri luokkatason oppilaita. Ongelmatonta opetusta ei koskaan ole ollut eikä tule olemaan. Keskeisimmät ongelmat liittyivät nuorten sosiaalisiin ongelmiin, jotka heijastuivat koulunkäyntiin.

Erityisopettajien työ on aikaa ja paneutumista vaativaa. Oppilaiden erityisominaisuudet vaativat opettajalta sovittelevaa luoneetta ja aitoa kykyä välittää oppilaistaan. Joustava ja tilanteen mukana elävä opetus on tyypillistä erityisopetukselle.

ANNE: “Mä koen erityisopetuksen hirvittävän *suurena henkisenä rikkautena*. Just tänään kun ajoin töistä kotiin, niin mää sanoin mun työkaverille sen, että kuinka hirveen paljon mä rakastan näitä mun poikia. Tää ei oo mulle pelkästään työ vaan että *jos mää vaikutan näihin oppilaisiin, niin ihan yhtä lailla nää oppilaat vaikuttavat minuun*. Tää on niin äärettömän rikasta työtä ja *totta kai se on joskus vaikeaa*, mutta ei koskaan ylitsepääsemättömän vaikeaa. Joskus tää työ on helppoo, joskus vaikeaa, joskus ihaanaa, joskus ihan hirveää.”

PERTTI: “Sillä lailla millä työtä tekee, niin pyrkii tekemään sen aina samalla vaivalla ja mahdollisimman hyvin. *Normaaliin opetukseen verrattuna erityisopetus on erilaista, mutta olen saanut siihen koulutuksen.* Kun mä lähdän töistä, niin kouluasiat jäävät kouluun eikä ne vaivaa työajan ulkopuolella. Joten vois kai sanoa, että työ ei pahemmin aiheuta stressiä. Tämä työ on työtä muiden joukossa *enkä koe sitä mitenkään erikoiseksi tai erityisen vaikeaksi.*”

Erityisopettajat kokivat työnsä antoisaksi ja osaksi heidän normaalia elämäänsä. Huomiota herättävää oli se, että erityisopettajat eivät kokeneet työtään vaikeaksi, koska heidän koulutuksensa erityisoppilaiden opettamiseen oli riittävä. Yleistäen voisikin todeta, että riittävä erityispedagoginen koulutus ennaltaehkäisee erityisopetukseen liittyviä ongelmia.

Erityisopettajien opettamisongelmia

Erityisoppilaiden opettamiseen liittyy monia ongelmia. Suurimpia ongelmia aiheuttavat oppilaiden käytöshäiriöt. Käytöshäiriöiden taustalla voi olla usein kotikasvatukseen liittyviä vaikeuksia. Carlberg ja Kavale (1980) kuitenkin huomasivat, että käytöshäiriöisten oppilaiden koulumenestys ja sosiaalisuus olivat parempia erityisopetuksessa kuin luokkaopetuksessa.

ANNE: “*Keskittymiskyvyttömyys* on ehkä yleisin ongelma ja se ilmenee sitten tällaisina turhautumisreaktioina, kuten kirjojen ja muitten opiskelutavaroitten heittelemisenä. Tietysti sitten nää *vapaa-ajan kuviot* näkyvät myös koulussa tupakointi, alkoholi ja varkaudet... *julkisten tilojen pelkoa*. Mulla on yks sellainen oppilas, joka tulee aina myöhässä kouluun ja tunneille eikä hän osallistu välitunneille... *yläasteelle siirtyminen* tuo mukanaan omia ongelmia nuorten elämään... *murrosikä*, mikä omalta osaltaan tuo omia vaikeuksia nuoren elämään... Oppilaan käsitys siitä, *mikä on oikein ja mikä on väärin* voi olla joissakin tapauksissa tosi virheellinen. Mulla on sellainen oppilas, jonka äiti sanoo kotona, että varasta, niin oot hyvä jätkä. Tää poika luulee, että se on täysin normaalia ja hyväksyttävää. Ei riitä, että koulussa puututaan näihin ongelmiin vaan *mää joudun usein myös puuttumaan vanhempien kasvatukseen liittyviin ongel-*

miin...Hirveen monella opettajalla on suoranainen pelko näitä oppilaita kohtaan. On käynyt sellaisia tilanteita, että opettaja on tullut opettajan huoneeseen sanomaan mulle, että ne oppilaat seisovat siinä ruokalan edessä eikä oikein viitti mennä siitä ohi. Opettajan pelkääminen on oppilaille kuin punainen vaate ja ne on tosi onnellisia siitä.”

PERTTI: “Sellaiset pelit jotka vaativat keholta koordinaatiivista toimintaa. Jos ajatellaan, että oppilaat tulevat hyvin virikkeettömistä perhetaustoista, niin heidän koordinaationsa ei ole kehittynyt normaalilla tavalla. Joten *telinevoimistelu ja rytmiikka* on hyvin vaikeaa. Yleensä nämä oppilaat ovat kuitenkin hyvin musikaalisia. Liikunta, *mikä on vaikeaa ei myöskään motivoi ja siitä seuraa yleensä turhautumista ja käytöshäiriöitä*. Joillekin oppilaille *liikuntalajit, joissa joudutaan vähentämään vaatteita eli riisuutumaan aiheuttavat vaikeuksia*, koska ei olla totuttu alastomuuteen.”

Ongelmien taustalla voi olla erilaisia syitä. Opettajan pitää perehtyä asioihin ennen kuin tekee ratkaisunsa. Erityisopettajien haastatteluista ilmeni, että ongelmia aiheuttavat tilanteet olivat yhteydessä motivaatioon. Kiinnostava aine ei aiheuttanut ongelmia, vaikeuksia syntyi kiinnostamattomien aineiden kohdalla. Muutamien oppilaiden ongelmien syynä oli kotoa saatu virheellinen käyttäytymismalli, vaikka oppilas ei sitä itse tiedostanutkaan. Konfliktitilanteita seurasivat lähes aina käytöshäiriöt. Alhainen frustraatiokynnys ilmeni mm. opiskelutarvikkeiden tuhoamisena.

Erityisopettajien ongelmien ratkaisukeinoja

Erityisopettajien ongelmien ratkaisukeinot ovat käytännön kokemuksen kautta kehiteltyjä. Niiden soveltaminen suoraan ei välttämättä onnistu, mutta hyvän pohjan ne antavat jokaiselle opettajalle.

ANNE: “Oppilailla on *omat henkilökohtaiset opetussuunnitelmat* ja se on hyvin yksilöllistä, minkälaista opetusta annetaan tai miten oppilasta opetetaan. *Opetussuunnitelman suunnittelemiseen osallistuvat: opetuspsykologi, aineen opettaja, erityisopettaja ja terveydenhoitaja*. Akuuteissa ongelmatilanteissa, mää meen *keskustelemaan rehtorin* kanssa. On hirveen tärkeä rakentaa oppimistilanne siten, että oppilas saa *myönteisiä*

kokemuksia omasta oppimisestaan. On tärkeää, että oppilas huomaa itse oman oppimisensa, niin että se tulee niinku ahaa-elämyksenä...*Tietyt rajat joidenka puitteissa toimitaan ja niissä ollaan ehdottomia.* Mää en jousta näistä rajoista ollenkaan. Esim. tilanteessa, jos mää tiedän, että jos mää jouston tässä rajan rikkomisessa, niin mää tiedän, että toi poika ei sitten hermostu. Ei näin vaan rajat on selvät ja niitä noudatetaan, vaikka se saattaa aiheuttaa hetkellisesti ongelmatilanteen. *Pitkällä tähtäimellä selvät rajat tukevat oppilasta ja opettamista...* Yleisesti voidaan sanoa, että *rajat asettuvat toisen ihmisen kunnioittamiseen...* Yleensä nää pojat hakee sellaisia tilanteita, että mää en tee yhtään mitään... Ne on sellaisia asioita, joista sitten keskustellaan. *Keskustelu on mun mielestä avainsana aina näihin kaikkiin juttuihin.* Pojat aina sanookin, että anna vaikka jälki-istuntoa, mä en jaks enää tätä iän ikuista puhumista ja puhumista. Tää jo kertoo sen, että *puhuminen on paljon tehokkaampaa kuin erilaiset rankaisutoimenpiteet.* Keskustelun tarkoituksena on saada oppilas ite ymmärtämään sen että mikä tässä mättää... Opettajan pitäis ottaa kontakti oppilaisiin ja *suhtautua niihin kuin ihminen ihmiseen...* Ongelmiin pitäis voida puuttua jo varhaisessa vaiheessa ja tukea nuoren normalisoitumista ennen kuin ongelmat pahenevat. *Opettajilla pitäisi olla kyky nähdä näitä ongelmia ja niiden syitä mahdollisesti jo etukäteen.* “

ANNE: ”*Mä panostan itse hirveesti oppilaan vanhempien ja koulun väliseen yhteistyöhön.* Vois sanoa, että melkein jopa päivittäin ollaan yhteydessä koulusta kotiin. Yhteydenotoissa on *tärkeää huomioida myös positiivinen kehittyminen* eli jos puhelin soi ja koulusta soitetaan, niin se ei aina merkitse sitä, että oppilasta haukutaan. Näin ollen *pyrin rakentamaan luottamusta ja tukemaan oppilaan kokonaisvaltaista kehittymistä.* Yleisesti ajatellaan, että koulusta ei saa tukea kasvatukseen olenkin pyrkinyt muuttamaan sitä käsitystä. Pyrinkin siihen, että *koulu ja koti on kokonaisuus joka vaikuttaa yhdessä lapsen kehittymiseen.* Oppilaan vanhemmat käyvät usein koululla ja pyrin itse käymään myös oppilaan kotona. Pyrin tällä tavoin rakentamaan *aitoa luottamus- ja välittämissuhdetta koulun ja kodin välille.* Oppilaalla on tietoisuus siitä, että koulu ja koti eivät ole erillisiä yhteisöjä, vaan että molemmat yhteisöt toimivat yhdessä oppilaan eduksi.”

PERTTI: “Yleensä *vaikeat lajit sivutetaan ja tehdään sellaista liikuntaa, mikä motivoi.*

Liikunnan tavoitteena on tuoda mahdollisuus purkaa välitöntä energiaa ja toisaalta luoda kokemuksia ja tunteuksia eri liikuntalajeista. Esim. sähly on laji, jota jaksettaisiin aina pelata. Usein myös *sellaiset lajit, joissa mennään ihmisten ilmoille* motivoivat oppilaita.”

Annen ratkaisukeinoissa oli yleisopetukseen soveltuvia ja Pertin vastauksissa liikunnanopetukseen soveltuvia malleja. Molempien keinot olivat myös maalaisjärjellä ajateltavissa. Sitävastoin keskustelun merkityksen korostuminen konfliktitilanteiden selvitelyissä oli yllättävää. Oppilaat jopa toivoivat saavansa rangaistuksia, sen sijaan että joutuisivat keskustelemaan asiasta.

ANNE: “On tosi pahoja fiiliksiä, kun nuori, joka on ollut ihan tuuliajoilla, tulee tähän pienryhmään ja saa *ensimmäiset kontaktit perusturvallisuuteen*. Pohja, mikä on luotu yläasteen aikana ja se työ mikä on silloin tehty valuu hukkaan, koska yläasteen jälkeen ei ole varsinaista paikkaa mihin voisi mennä. Näin ollen se homma mikä on tehty jää ikään kuin kesken. Katkeruutta aiheuttaa se, että puuttuu joku sosiaalisen toimen instanssi joka olisi *kolmas lenkki kodin ja koulun yhteydessä*. Se voisi olla joku nuorisopsykiatriapuolen poliklinikka.”

Tärkeä huomion arvoinen asia löytyi Annen haastattelun lopusta. Valitettavasti peruskoulussa rakennettu pohjatyö voi tuhoutua koulun jälkeen.

11.6.2. Erityisliikunnanopettajan työ

Erityisliikunnanopettajan työ eroaa erityisopettajien työstä siten, että erityisliikunnanopettaja toimii nykyisin erityiskoulussa ja erityisopettajat toimivat usein normaalikoulun yhteydessä. Molemmissa opettajaryhmissä oppilaina ovat erityisoppilaat. Erityiskoulun oppilasaines on ehkä vielä erityisluokan oppilasainesta heterogeenisempää. Erityisoppilaan sijoittaminen normaalista koulusta erityiskouluun tapahtuu yleensä pienryhmäopetuksen kautta tai päin vastoin.

ANU: “Täällä on niin paljon käytöshäiriöisiä oppilaita ja ne on ikään kuin normaaleja ja

on oppinut että *jokaisella on huono päivä joskus*. Sit täällä joutuu kiinnittämään huomiota siihen että *miten sää annat ohjeita*. Täällä joutuu artikuloimaan selkeesti ja opettamaan paljon lyhyemmillä lauseilla ja joutuu toistamaan asioita moneen kertaan...En tiää, mutta mulla on ainakin sellaisia kokemuksia, että *nää oppilaat on jotenkin erillään ja ehkä vähän syrjittynä*. Sit jos niitä integroidaan, niin muut oppilaat kokee sen niin erilaisena, eikä ne voi hyväksyä niitä omaan yhteisöön.”

Erityiskoulun oppilaat ovat keskenään hyvin erilaisia. Liikuntatunneilla voi olla fyysisen vamman omaavia oppilaita ja normaalin liikuntakyvyn omaavia oppilaita samaan aikaan. Opetuksessa piti huomioida oppilaiden vireystila ja opettamisen selkeys. Erityisliikunnanopettaja ei kuitenkaan kokenut omaa työtään vaikeaksi, koska hänellä oli asiaan kuuluvaa koulutusta eli erityisliikunnanopettajan opintokokonaisuus (20 ov).

Erityisliikunnanopettajan opettamisongelmia

ANU: “Ainakin tässä meidän koulussa on vaikeeta saada oppilaat hyväksymään toiset ja sen että toiset on erilaisia ja sitten että tulee toimeen kaikkien kanssa, hyväksyy kaikki ihmiset pariksi. Sillä tavalla että ne yleensä haluaa sen *oman kaverin pariksi ja ei välttämättä hyväksy muita pariksi*. Joskus joukkuepelit tuottaa vaikeuksia, just näitten joukkueiden muodostamisen ja ehkä häviämisen pelon vuoksi...Oppilailta joutuu usein tarkistamaan onko ohjeet ymmärretty ja toiset saattaa sillo turhautua.”

Sosiaaliset ongelmat ovat erityiskoulussa arkipäivää. Oppilaiden erilaisuus aiheuttaa tilanteita, jossa toisen yksilön läsnäoloa ei kaivata. Käytöshäiriöisten oppilaiden matala frustraatiokynnys saattaa purkautua opetusta haittaavana käyttäytymisenä.

Erityisliikunnanopettajan ongelmien ratkaisukeinoja

ANU: “Emmä nyt tiedä, mut sitä harjotellaan käytännössä koko ajan ja se on niinku tapetilla jatkuvasti. *Pelataan sellaisia leikkejä ja pelejä, missä joudutaan olemaan eri ihmisten kanssa*, niinku tavallaan huomaamatta. *Parit vaihtuu leikin varjolla*. Eihän se tietysti aina onnistu.”

Erityisliikunnanopettajan ratkaisukeinojen pitää olla yksinkertaisia ja toimivia. “Huijaaminen” saattaa joskus auttaa erityisoppilaiden opettamisessa. Opettaja voi sitoa oppilaiden mielenkiinnon mieluisaan asiaan ja samalla toteuttaa haluamaansa päämäärää. Erityisliikunnanopettaja toimii ikään kuin taikurina, joka huijaa oppilaansa uskomaan yhtä ja tekemään toista.

11.6.3. Liikunnanopettajien työ

Liikunnanopettajien työ vaikeutuu, kun opetusryhmään tulee erityisoppilas. Opettaja joutuu suunnittelemaan opetustaan erityisoppilaan ominaisuuksia silmällä pitäen. Liikunnanopettajan koulutus ei anna riittävää pohjaa erilaisten oppilaiden opettamiselle, joten liikunnan opettajien kokemukset erityisoppilaiden opettamisesta vaihtelivat tapauskohtaisesti. Heikinaro-Johanssonin (1995) tutkimuksessa lähes 75% liikunnanopettajista koki omien tietojen ja taitojen olevan riittämättömiä vammaisten tai pitkäaikaissairaiden opettamiseen.

PIRJO: “Vammaisten tai *erityisoppilaiden opettaminen olisi helpompaa mikäli omaisi paremman koulutustaustan*. Edellisessä työpaikassaan oppilaina oli pari pyörätuolissa istuvaa liikuntavammaista. Heidän opettamisensa niissä tiloissa, jotka olivat suunniteltu normaalin liikuntakyvyn omaaville ihmisille, oli vaikeaa.”

JANNE: “*Käytöshäiriöisten kohdalla on usein paljon poissaoloja ja tunnin omistuminen on usein riippuvainen juuri näistä käytöshäiriöisten poissaoloista...* normaali-
en oppilaiden opettaminen etenee tavallaan häirikköoppilaan johdolla. Mitä röyhkeämpi ja ronskempi oppilas on kielenkäytöltään, sitä hankalampi tällainen oppilas on opettajalle. Tällainen oppilas ei kunnioita opettajaa eikä tottele opettajan ohjeita.”

SAMU: “Liian vähälle huomioille ne jää kyllä se meinaa että aikaa ei jää riittävästi etukäteissuunnitteluun.”

SEPPO: “Joskus on todella *vaikeaa opettaa ongelmaoppilaita*. Aina ei voi tietää ja ennakoida mitä tapahtuu. Liikuntatunnilla erityisoppilaat saattavat olla oppilaita muiden

joukossa, joten se riippuu aina yksilöstä ja hänen liikunnan kiinnostuksesta. Opettajana sitä *asennoituu hieman eri tavalla* käytöshäiriöisten poikien liikuntatunneille. Sitä valvoo, kontrolloi ja välttää räjähdysalttiita tilanteita. Tästä ajatuksena, jos koulutuksessa paneuduttaisiin enemmän erityisoppilaiden opettamiseen, ei erityisoppilaiden opettaminen koulussa vaatisi opettajalta niin suunnattomasti aikaa ja vaivaa, kun se nyt tekee.”

Liikunnanopettajat kokivat erityisoppilaiden opettamisen vaikeaksi ja heidän huomioiminen jäi vähäiseksi. Vaikeuksia aiheuttivat erityisesti käytöshäiriöiset oppilaat. Heidän käyttäytymisensä vaikuttaa koko tunnin kulkuun. Sepon vastauksen lopussa oli hyvä pohdiskelleva kommentti, joka koski opettajien vähäisen erityisliikunnan koulutuksen vaikutusta opetukseen.

Liikunnanopettajien opettamisongelmia

Erityisoppilaiden liikunnan opettamisen ongelmat ovat yksilöllisiä. Opettajan ja oppilaan taidot määräävät ongelmien suuruuden.

PIRJO: “Erilaiset *vauhtilajit* tuottavat ongelmia. Oppilaiden on vaikea kontrolloida omaa tekemistään, kun he innostuvat liikunnasta. Tämä ongelma ilmenee lähinnä *reumaattikkojen ja diabeetikkojen kohdalla*, sillä heidän liikkumistaan rajoittaa sairaus ja sairaudentila.”

JANNE: “Kahden keskenään sopimattoman henkilön sijoittaminen samaan ryhmään, saattaa vaikuttaa koko tunnin kulkuun negatiivisesti. *Onnistuneet ryhmäjaot* vaikuttavat oleellisesti ryhmähenkeen ja samalla koko luokan oppimisilmapiiriin. Opettajalle *piilokiusaaminen aiheuttaa vaikeuksia*, koska sitä on vaikea huomata ja siihen on vaikea puuttua ennen, kuin on liian myöhäistä... Ongelmakäytöksiset oppilaat saattavat menettää malttinsa joukkuepeleissä, näissä tilanteissa opettajalla pitää olla pelisilmää ja pyrkiä ennalta ehkäisemään Voi vaan kuvitella koululiikunnassa käytöshäiriöisten oppilaiden kohdalla *motivaation riittämistä* esim. lentopalloon tai telinevoimisteluun ja kyseessä olevan tunnin ongelmatonta etenemistä.”

SEPPO: “Käytöshäiriöisten poikien kohdalla *järjestysongelmat yleisimpiä*. Oppilaiden tunteminen edesauttaa ja opettaa lukemaan tilanteen, milloin se saattaa muodostua ongelmalliseksi. Käytännön pelitilanteet, missä voi muodostua kontakteja ovat usein pintojen palamisen taustalla. Lajeista eniten vaikeuksia tuottavat sellaiset *lajit jotka vaativat paljon keskittymistä ja kärsivällisyyttä*. Pelaaminen ja muut energiset lajit onnistuvat, koska näissä voidaan purkaa ylimääräistä energiaa, mikä edesauttaa teoria-aineisiin keskittymistä. Taitolajeissa onnistumiset ja epäonnistumiset aiheuttavat turhautumista. Liian helppoa tai liian vaikeaa.”

SAMU: “Reuma tapauksessa kestävyyttä vaativat lajit ja tietysti sitten erilaiset hyppyt tuottavat vaikeuksia”

Liikunnanopettajien opetusongelmat liittyivät pääosin oppilaan vammaan tai sairauteen. Sairauden aiheuttamat rajoitukset vaikuttivat liikuntatuntien sisältöihin ja oppilaan tunneille osallistumiseen. Liikuntalajeista kärsivällisyyttä ja keskittymistä vaativat lajit tuottivat eniten vaikeuksia.

Liikunnanopettajien ongelmien ratkaisukeinoja

PIRJO: “Joskus häirikköoppilaille on pidetty omia tunteja koulun päättymisen jälkeen. Tietoisuus siitä, että voi joutua korvamaan oppitunnin koulun jälkeen rajoittaa yleensä heidän toimintaansa...Erilaisilla sääntömuunnoksilla ja liikkumisrajoituksilla voidaan tasoittaa fyysisiä eroja. Rajoitukset kuitenkin *rajoittavat lahjakkaiden* ja muiden *oppilaiden liikunta-aktiivisuutta*. Pyörätuolioppilaat toimivat yhdessä henkilökohtaisten avustajien kanssa liikuntatunneilla ja suorittivat omaa fysioterapeuttien suunnittelemaa ohjelmaa tuntien aikana..Edellisessä koulussa oli häirikkö oppilas, joka kiusasi muita oppilaita ja eikä totellut opettajan antamia ohjeita...Ongelmia aiheuttava oppilas oli liikunnallisesti lahjakas. Hänen liikuntataitonsa olivat keskinkertaista huomattavasti paremmat. Häiriökäyttäytyminen väheni huomattavasti, kun tälle oppilaalle annettiin vastuullisia tehtäviä. Näitä olivat esim. joukkueen kapteeni, tuomarointi ja erilaiset valvontatehtävät (vastuu ryhmästä tai tehtävistä).”

JANNE: “Käytöshäiriöisten oppilaiden aiheuttamissa ongelmissa, *yks ratkaisukeino on luokasta poistaminen*. Tunnin jälkeen asiasta keskustellaan ja selvitetään liikuntatunnin rajat, joiden mukaan toimitaan. Tämän jälkeen oppilas voi itse päättää osallistuuko hän tunneille ja toimii sovittujen rajojen mukaisesti, vai istuuko hän syrjässä ja seuraa penkiltä tunnin kulkua. Joskus *käytöshäiriöisille oppilaille annetaan helpompia tehtäviä*, jotta he kokisivat onnistumisen elämyksiä eivätkä häiritsisi tunnin kulkua. Usein käytetään *heille mieluisia pelejä ja tehtäviä*, näin ollen *heidän motivaationsa pysyy korkealla*.

SEPPO: “Pintojen palamisia voidaan hillitä siten, että *oppilaat jaetaan ryhmiin tasapuolisesti ja käytöshäiriöiset pojat sopivasti vastakkaisille puolille*. Opettaja-oppilas suhdetta läheisemmäksi, jolloin heidän välilleen muodostuisi *luottamuksellinen opettaja-kaverisuhde*. Yksilöllisempää ohjausta. Erityisoppilaat ovat samassa massassa muiden oppilaiden kanssa, joten heitä ei voida huomioida riittävästi, vaikka se vaatisi huomioimista. Lisää etukäteissuunnittelua ja kannattaa pyytää erityisopettajalta informaatiota käytöshäiriöisten poikien päivän tilanteen... Erilaisten oppilaiden organisointi ja käsittely ja niiden taitojen harjoittaminen on ensiarvoisen tärkeää.”

SAMU: “Oppilaan ehdoilla kysymällä oppilaalta neuvoja aiemmista tekemisistä...Jättää huomioimatta aluksi...Jutteleamalla ja ei niinku heti ärsyynny ja näytä omaa kiukkuaan.”

Liikunnanopettajien ongelmatilanteiden ratkaisukeinot olivat konkreettisia ja käytännössä hyväksi havaittuja. Päämäärätietoiset harjoitteet ja oppilaalle sopivasti asetellut tavoitteet toimivat motivoivina menetelminä liikunnanopetuksessa. Avoimen ja luottamuksellisen suhteen oppilaisiin katsottiin ratkaisevan jo ennakolta ongelmatilanteita.

11.6.4. Luokanopettajien työ

Luokanopettajien kokemukset erityisoppilaiden opettamisesta ovat usein negatiivisia, syynä tähän on suuret luokka koot. Integroitava erityisoppilas ei saa suuressa ryhmässä parasta mahdollista huomiota. Mikäli integrointi toteutettaisiin pienemässä ryhmässä, opettajien suhtautuminen integraatioon muuttuisi myönteisemmäksi.

MIIKA: *“Vammaisten opettamisen on vaikeaa, koska asiat eivät mene perille pelkäämään puhumalla, vaan opetettava asia pitää toistaa ja kerrata lukuisia kertoja, ja silloin ”normaalit” oppilaat turhautuvat. Integroitu oppilas ei kykene vastaanottamaan normaalia viestintää, vaan opettaja joutuu miettimään eri rautalankamalleja, joiden avulla saisi oppilaan ymmärtämään opetettavan asian. Opettajalle se lisää suunnittelu- ja organisointityötä. Lisäksi eriyttämisen eri variaatioiden kehittäminen lisäävät opettajan työtä. Tällä hetkellä en koe integrointia erityisen positiivisena seikkana. Luokanopettajat joutuvat tekemään erityisopettajan töitä.”*

SAMPO: *“Vammaisten ja erityisoppilaiden opettaminen on vaikeaa, koska siihen on vähemmän kokemusta ja koulutusta. Tällainen erityisoppilas pistää opettajan miettimään etukäteen omaa opetustaan. Miten sitä tulisi muuttaa ja miten se olisi mielekäs- tä jokaiselle oppilaalle. Mitä eri näkökulmia voisi olla oman perinteisen opetuksen vaihtoehtoina. Muiden oppilaiden opetukseen ja oppimiseen, parhaassa tapauksessa, integroitava tai erityisoppilas ei vaikuta. Samalla se lisää heidän sosiaalista kanssakäymistään ja he oppivat huomaamaan ja huomioimaan ihmisten erilaisuuden. Huonos- sa tapauksessa oppilaat oppivat syrjimään erilaisia ihmisiä. Näissä tapauksissa luokan hengellä, opettajalla ja hänen esimerkillään on valtava merkitys. Käytännössä integrointi varmaan asettuu näiden kahden esimerkin välimaastoon riippuen käytössä olevista resursseista ja näistä tekijöistä. Mulla on käytännön kokemuksia molemmista tapauksista.”*

Molempien haastateltujen kokemukset erityisoppilaiden opettamisesta olivat negatiivisävytteiset. Erityisoppilaiden opettamisesta seuraa monia opetuksellisia ongelmia, mutta suurimman ongelman muodostaa luokanopettajakoulutus. Luokanopettajien koulutuk-

sessä ei perehdytä erityisoppilaiden opettamiseen, joten opettajien kyvyt ohjata ja opettaa erityisoppilaita ovat puutteelliset. Haastatteluissa ilmeni myös toinen huomion arvoinen asia. Onnistuneesti toteutettuna integrointi palvelee luokkaopetuksen kaikkia osapuolia, niin oppilaita kuin opettajaa.

Luokanopettajien opettamisongelmia

MIIKA: “Oppilailla on yleensä *lukemiseen ja kirjoittamiseen liittyviä oppimisvaikeuksia*. Negatiivisessa mielessä integroinnista *aiheutuu erilaisia järjestely ja organisointiongelmia...* Vammaisen ja *erityisoppilaan opettaminen vaatii jonkun verran enemmän huomiota, joten opetusryhmän keskinkertaisten oppilaiden huomioiminen jää vähemmälle*. Vaikeuksia muodostuu pelisääntöjen ja sovelluksien kehittämisestä opetusryhmälle sopiviksi. Erityisoppilaiden vaikeudet rajoittuvat *joukkue- ja palloilupeleihin*. Erityisoppilaat *eivät välttämättä ymmärrä pelin sääntöjä ja tarkoitusta*, joten he eivät aina tiedä, mitä pelissä tulisi tehdä. ESY-oppilaiden kohdalla ei ole ollut ongelmia, sillä heidän motoriikkansa on normaalien oppilaiden tasolla. *Sopeutumattomien oppilaiden ongelmat liittyvät yleisesti käyttäytymishäiriöihin*. EMU-oppilaiden vaikeuksia tuottavat lähes kaikki lajit, koska heidän motoriikkansa on puutteellista. Motoristen vaikeuksien myötä tulevat myös kognitiiviset vaikeudet... Lisäksi hienomotoriikka vaativat lajit eivät tahdo onnistua mukautetuilta erityisoppilailta. Ehkä se on niin, että *ongelmia aiheuttavat tilanteet kuuluvat erityisoppilaiden opetukseen.*”

SAMPO: “Vaikeuksia aiheuttavat rajoitukset eli mitä voi tehdä, mitä pitää tehdä ja mitä ei saa tehdä. Kontaktin luominen on ehkä vaikeampaa kuin normaalien oppilaiden parissa. Fyysisissä vamma tapauksissa liikunta tuottaa eniten vaikeuksia. Liikuntalajeista eniten ongelmia aiheuttavat lajit, joissa on vaaratilanteita esim. uinti, luistelu, laskettelu jne... *Erityisliikunnan osuus OKL:n perusopinnoissa on riittämätön*, käytännössä ei ollenkaan. Koulusta riippuen koulun muu henkilökunta ei juurikaan osallistu integrointiin. MBD-tapauksessa koulun muut opettajat eivät halunneet olla tekemisissä tämän erityisoppilaan kanssa... Käytöshäiriöisten oppilaiden kysymykset: onko tässä mitään järkeä tai miksi tätä pitää tehdä? Herättää ainakin mussa pohdintaa siihen *mitä oppilaan tulisi todella osata ja tietää*. Jos ajatellaan että oppilaan kärsivällisyys on rajal-

linen ja hän kokee opetettavan asian kiinnostamattomaksi, niin opettajan tulisi pohtia onko opetettavan aineksen hallinta välttämätöntä. Tarvitseeko oppilaan todella tietää, millaisia erilaisia soita Suomesta löytyy (aapa, neva, jne)... Yleensä vaaditut tehtävät ovat sellaisia, jotka oppilaat pystyvät suorittamaan helposti. Tässä piilee kuitenkin *vaara eli oppilailta ei vaadita eikä opettaja aseta sellaisia tavoitteita ja tehtäviä mitkä ovat oppilaiden kykyjen mukaisia.*”

Luokanopettajien kokemat ongelmat olivat yksilöön, joko opettajaan tai oppilaaseen liittyviä. Erityisoppilaan henkilökohtaiset ominaisuudet eli rajoitteet aiheuttivat opetussellisia ongelmia. Eriyttäminen ja erilaisten sovellutusten kehittäminen synnyttivät luokanopettajille päänvaivaa. Tämä voidaan selittää johtuvan opettajien puutteellisesta koulutuksesta ja kokemuksesta erityisoppilaiden opettamisessa. Erityisoppilaan vaikeuksi määriteltiin opettajan ohjeiden ymmärtämis- ja noudattamishaluttomuus. Toisaalta opetettavan aiheen sisältö ja tarpeellisuus vaikuttaa suoraan opetustilanteessa. Mikäli erityisoppilas kokee opetuksen tarpeettomana ja turhauttavana, niin motivaatio siirtyy opetusta häiritsevään oheistoimintaan eli käytöshäiriöihin.

Luokanopettajien ongelmien ratkaisukeinoja

MIIKA: “Avustaja vie tarvittaessa oppilaan pois opetustilanteesta, mikäli erityisoppilaiden kohdalta ilmenee haluttomuutta toteuttaa opettajan antamia ohjeita. *Opetukseni pohjautuu siihen, että erityisoppilaat eivät häiritse luokan muiden oppilaiden opetusta ja oppimista.* Mä annan kouluavustajalle paljon vastuuta, heidän tehtävänä on huolehtia erityisoppilaan tuntikäyttäytymisestä. Oppilaille kerrotaan tehtävät pääsääntöisesti vain kertaalleen. Avustajat huolehtivat siitä, että integroidut oppilaat oivaltavat opettajan antamat ohjeet ja säännöt... Kyllä sitä toivois, että *koulutuksessa painotettaisiin enemmän erikoisten tai erilaisten lasten opettamiseen*, sillä normaalien lasten opettaminen ei tuota ongelmia.”

SAMPO: “Opettajan epävarmuus aiheuttaa tietynlaista epävarmuutta myös oppilaiden käyttäytymisessä, joten *selkeät ja varmat ohjeet saavat luokan toimimaan*... Käytöshäiriöisten lasten käsittelyä helpottaa se, että *tehtävän asettelu on selkeää* ja hänelle

annetaan *vastuuta tehtävän suorittamisesta*. Toivottavasti luokkajakoja suunniteltaessa käytöshäiriöiset ja yleensä erityisoppilaat sijoitettaisiin pienempiin ryhmiin, jolloin opettajalla olisi enemmän aikaa huomioida tämä erityisoppilas...Tasapuolinen opettaja-oppilassuhde riippumatta siitä onko kyseessä integroitu erityisoppilas vai normaali oppilas...”

Haastateltujen luokanopettajien ongelmaratkaisumenetelmät liittyivät etukäteissuunnitelmaan, luokan ilmapiiriin sekä opettajien ja avustajien väliseen yhteistyöhön. Säännöt ja opettajan muu kurinpidollinen toiminta koettiin opetusta edesauttavaksi. Luokanopettajien haastatteluissa lähes jokaisessa vastauksessa sivuttiin koulutuksen riittämättömyyttä erityisoppilaiden opettamiseen. Erityisoppilaan käsittely vaatii opettajalta aikaa, jolloin luokan muut oppilaat voivat kokea tulevansa syrjityiksi. Opettajan pitää olla tavallaan varovainen, ettei hänen käyttäytymisensä aiheuta kateutta luokan muissa oppilaissa.

11.7. Opettajien onnistuneita oivalluksia

Haastateltavilta kysyttiin onnistuneita pedagogisia oivalluksia. Tarkoituksena oli hankkia, koota ja välittää edelleen konkreettisia opetuksellisia vinkkejä. Seuraavat vastaukset eivät liity pelkästään integroitujen oppilaiden opettamiseen, vaan niistä löytyy myös yleisiä käytännössä hyväksi havaittuja ohjeita. Näitä ohjeita soveltamalla saadaan erityisoppilaiden opetukseen ja käsittelyyn alustavaa pohjaa. Vinkin alapuolella on tiivistettyä ohjeen sisältöä.

ANNE: 1.) “Oppilaan isovelji tuli kertomaan mulle hänen pikkuveljen tilanteesta ja koulukäynnistä. Pikkuveli lintsasi koulusta. Vähän aikaa keskusteltua päätimme kutsua tämän oppilaan vanhemmat koululle. Yhdessä päätimme, että tää oppilas tulee erityisopetuksen pariin. Tämän jälkeen oppilaan *osallistumisaktiivisuus on 90 %*. Aikaisemmassa koulussa ei ollut yhteydenlenkkiä koulun ja kodin välille, mikä johti siihen, että poika ei käynyt kouluun.”

* Pienryhmäopetus voi nostaa oppilaan osallistumisaktiivisuutta.

2.) “*Käsirysytilanteisiin pitää puuttua tosi tarkkaan. Niitä mekin käsitelään melkein liikakin, mutta ei koskaan liikaa. Mä oon valmis käsittelemään tilannetta niin kauan kun mä huomaan, että nyt toi jätkä tajus mikä tässä on oikein ja mikä väärin.*”

* Erityisoppilaan opetuksessa pitää jaksaa puhua ja käsitellä ongelmatilanteita niin kauan, että viesti menee varmasti perille.

PERTTI: 1.) “Yksi tällainen esimerkki vois olla oppilas, jolla oli vakava syrjäytymisongelma. Tämän oppilaan kohdalla *pyrin huomioimaan aina positiivisesti, kun hän saapui tunnille*. Tapahtui se sitten tunnin loppuessa tai usean viikon poissaolon jälkeen. *Kehumalla oppilaita positiivisesti pystyy vaikuttamaan heidän toimintaansa*. Jokaisen oppilaan on hyvä tietää *tekojen enmustettavuus* eli tietä mitä tapahtuu jos toimii väärin. Selvät rajat ja pelisäännöt helpottavat toimintaa.”

* Positiivisen palautteen antaminen, myös epäonnistumisen yhteydessä, kannustaa oppilasta.

2.) “Kantapään kautta ja oman elämän kautta on tullut opittua, että omien ongelmien tuominen opetustilanteeseen ja niiden purkaminen oppilaisiin saattaa *provosoida konfliktitilanteiden muodostumista*. Näin voi saada *vaikeimmat oppilaat lähtemään kesken tunnin ja tunnin pito helpottuu*. Oman vanhemmuuden pohjalta on oppinut tuntemaan ja välittämään, että jos he olisivat omia lapsia, niin toivoisi, että juuri heistä välitettäisiin ja heidän opetukseensa kiinnitettäisiin huomiota.”

* Tiedostamalla omia vaikeuksiaan vaikuttaa omaan toimintaan ja edelleen sitä kautta oppilaan osallistumisaktiivisuuteen.

ANU: 1.) “Joo no nyt just uintijaksolla huomasin, että *pää edellä hyppy veteen tuottaa vaikeuksia*. Ja nyt mä rupesin opettamaan sitä sillei että aluks

mennään *kuperkeikalla veteen...* näillä erityisoppilailla se menee paremmin sillä tavalla, että lähetään ensin pyörähtämään tavallaan pää edellä sinne veteen, sitten nostetaan sitä lähtöasentoo.“

* Yksinkertaistamalla ja entuudestaan tuttuihin liikkeisiin sidotut harjoitteet luovat oppimistuloksia.

2.) ”Meillä on kanssa *yks tyttö jolla on aika vaikeeta*, ett sillä on niinku hirveen paha olla ja sitten se purkaa sitä kiukkuaan muihin. Nyt sitten kun sille annetaan vastuuta esim. *erilaisia apuopettajan tehtäviä, niin sillon se pärjää itestään ja auttaa muita*. Mut sitten kun sen pitäis olla suoraan opettajan alaisena, niin sen käyttäytyminen muuttuu ihan toisenlaiseks... sitten tosi paljon vaikuttaa se *sanavalinta se miten sää asian esität ja miten se sitten kolahtaa niihin oppilaisiin.*”

* Antamalla vastuullisia tehtäviä voidaan hankala oppilas saada toimimaan ohjeitten mukaisesti.

PIRJO: 1.) ”Hyvän pohjan luominen on edellytys hyvälle opetustyölle. Tiedon hankkiminen oppilaista muilta opettajilta helpottaa oppilaiden käsittelyä. Ota oppilaat mukaan suunnittelemaan liikuntaa ja pyri huomioimaan heidän mielipiteitään ja halujaan. Positiivinen ilmapiiri luo hyvän pohjan opetustyölle. Olen juuri vaihtanut koulua, joten etukäteistieto oppilaista olisi helpottanut työtä. Edelliseltä opettajalta saadut tiedot tulisi hyödyntää ja samalla välittää muille opettajille omia kokemuksia oppilaista.”

* Aktiivinen tiedonvälitys oppilaiden ja opettajien kesken ennaltaehkäisee ongelmien syntymistä opetustilanteessa.

JANNE: 1.) ”Tässä koulussa on ollut käytössä systeemi jolloin oppilas on velvollinen tuomaan *lapun kotoa, mikäli hän ei osallistu* esim. liikuntatunneille tai normaaliin *opetukseen*. Se on ainakin osittain vähentänyt poissaoloja.

Lapun joutuu tuomaan myös jälkikäteen.”

* Kontrollin avulla vähennetään luvattomia poissaoloja.

2.) “Päätin jakaa ryhmän kolmeen osaan ja antaa vapautuksen aina vuorollaan yhdelle ryhmälle. Liikuntatunnilla ovat kaksi muuta ryhmää olivat hieman pidempään kaksoistunnilla, jotta jaksossa olevat tuntimäärät täyttyvät. Tällainen menettely aiheutti sen, että ryhmän kemia muuttui ja mun oli helppo käsitellä ja opettaa tätä ryhmää. Tämän kaltaisen menettelyn ansioista mun oli helpompi hallita käytöshäiriöisiä oppilaita.”

* Ryhmän hallintaan liittyvissä ongelmissa voi ryhmäjako helpottaa tilannetta.

3.) “Opettajan tulisi löytää kultainen sekoitus auktoriteettia ja pehmeyttä. Aluksi kannattaa aloittaa hieman tiukemmin ja hellittää jonkun ajan kuluttua. Liian tiukka aloitus saattaa aiheuttaa negatiivisen reaktion oppilaissa, jolloin opettaminen ja “opettajan suosio” kärsii. Tyylin muuttaminen ei onnistu kivuttomasti, sillä ensimmäinen mielikuva, jonka oppilaille antaa vaikuttaa vielä hyvin pitkään. Liian tiukkaa opettajaa oppilaat eivät halua kuunnella. Opettajan löydettyä sopivan auktoriteetti cocktailin, pitää hänen jaksaa odottaa, että oppilaat oppivat tuntemaan ja hyväksymään opettajan persoonallisuuden.”

* Oppilaiden muodostama ensikuva opettajasta on merkityksellinen ja sillä on pitkäkestoinen vaikutus oppilaille.

SEPPÖ:

1.) “Lievästi kehitysvammaiselle ja samalla käytöshäiriöisen oppilaalle kannattaa antaa helppoja, yksinkertaisia tehtäviä Esim. välineiden kantaminen, silloin oppilas kokee ja tuntee itsensä tärkeäksi ja saa onnistumisen elämyksiä. Tärkeätä on kanssa, että miten sen asian esittää, kuten mä en millään saa menemään näitä kaikkia tavaroita kerrallaan, voisitko aut-

taa?”

* Sanojen käyttö, sanavalinta ja esitysmuoto vaikuttavat oppilaan toimintamotivaatioon.

2.) Eräs kokemus aikaisemmasta koulusta. Luokalla oli tarkkisoppilas, joka oli ollut koko ikänsä tarkkailuluokalla eikä ollut koskaan osallistunut liikuntatunneille. Hänet oli sijoitettu sijaisperheeseen ja hänellä oli valtavia vaikeuksia koulunkäynnissä ja muiden opettajien keskuudessa. Onnistuin ratkaisemaan omalta kohdaltaan tällaisen ongelmatilanteen antamalla oppilaalle vastuullisia tehtäviä. Esim. tuomaroinnit ja vastuu siitä, että luokka on sovituspaikassa sovittuna ajankohtana tai että toiminta käynnistyy ajallaan mikäli opettaja on myöhässä. Kyseinen oppilas osallistui hyvinkin aktiivisesti liikuntatunneille eikä mulla ollut mitään ongelmia tämän oppilaan kanssa.”

* Apuopettajan tehtävät motivoivat tiettyjä oppilaita.

SAMU: 1.) “Esimerkiksi. Mulla on sellainen iso liikunnan palloilukurssi yli 30 henkeä, niin siellä joskus meinaa asiat mennä vähän sählinniksi.. Sitten mä kerron niille, että ollaan kuitenkin lukiolaisia ja se edellyttää tietynlaista käyttäytymistä... Meidän pitää ottaa vastuuta näistä hommista. En tiä, mutta siitä puhuttelusta eteen päin hommat on toiminut moitteetta.”

* Kohtele oppilaita kuten aikuisia ja edellytä myös heiltä vastaavanlaista käyttäytymistä.

MIIKA: 1.) “Jokaisen opettajan tulisi muodostaa oma näkemyksensä erityisoppilaasta. *Kaksi ihmistä muodostaa aina uuden suhteen*, eikä siihen välttämättä vaikuta edellisessä suhteessa opitut asiat.”

* Etukäteisinformaatiota pitää soveltaa tapaus ja tilannekohtaisesti.

2.) “Ongelmatilanteissa mää vien oppilaan pihalle ja jätän sen sinne. Kun tilanne on ohi, pyrin keskustelemaan oppilaan kanssa tapahtuneesta tilanteesta. Oliko siinä järkeä?, Mitä tapahtui? Miksi näin kävi? Miten olisi pitänyt toimia? jne.”

* Keskustelemalla voidaan saada oppilas pukemaan teot sanoiksi.

11.8. Täydennyskoulutustarve

Millaista täydennyskoulutuksen pitäisi olla ja mitä sen pitäisi sisältää? Mukaan on otettu vain muutamien opettajien vastauksia. Ne on poimittu siten, että jokaisesta ammattiryhmästä löytyy ainakin yksi vastaus.

PERTTI: “Oppii tuntemaan itsensä ja löytää itsestään uusia voimavaroja joita voisi käyttää omassa opetuksessaan. En tarvitse enää mitään metodi - tai suuntaustietoa. Lähinnä oman itsensä kehittämistä ja omien kapasiteettien hyödyntämistä... Erityisopetukseen liittyvää materiaalia on hyvin vähän ja usein se on kursseilta kerättyä monistemateriaalia.”

PIRJO: “Haluaisin saada itse neuvoja lähinnä konkreettisista käytännön sovellutuksista, miten erityisoppilaita tulisi käsitellä...Syrjään vetäytyjä oppilaita on lähes jokaisella luokalla eikä heillä ole kavereita, joten heidän mukaan saaminen ja aktivoiminen on vaikeaa... Erityisapuvälineisiin... Tämä olisi sen kaltaista täydennyskoulutusta, johon haluaisin osallistua.”

SEPPO: “Mitä seikkoja pitää osata ja tehdä, jotta pystyisi selviämään työstään kunnialla ja eikä virheitä tarvitsisi opetella kantapään kautta... Kuinka käytännössä opettaja selviäisi käytöshäiriöisten oppilaiden kanssa ja miten niitä tulisi käsitellä?”

SAMU: "Tollanen erityisoppilaisiin suhtautuminen ja sitten niitten käsitteleminen. Just noin niiku käytöshäiriöiset oppilaat niide huomioiminen ja sellaisia käytännön eväitä työtä varten. Sit toisaalta mitä tälläselle käytöshäiriöiselle oppilaalle voi tehdä eli niinku opettajan valtuuksia mitä opettaja saa tehdä."

Luokan- ja liikunnanopettajat toivoivat erityisoppilaiden käsittelemiseen liittyvää koulutusta. Tämä saattaa selittyä sillä, että luokan- ja liikunnanopettajien koulutuksessa ei harjoitella riittävästi erityisoppilaiden opettamista. Erityisopettajat haluaisivat omien henkisten voimavarojen käyttöä kehittävä koulutusta. Erityisopetukseen liittyvää materiaalia on edelleen vähän ja usein opetuksessa käytettävä materiaali on kurssienmonisteita. Erityispedagogiikan kirjallisuudessa asiat on esitetty hyvin käsitteellisesti, mistä puuttuvat konkreettiset ohjeet.

12. TULOSTEN TARKASTELUA JA POHDINTA

Haastattelutuloksista on poimittu ydinasioita, jotka ovat antaneet alustavan käsityksen siitä, mitä integroinnista ja erityisoppilaiden opettamisesta aiheutuu. Vastausten luotettavuutta ja yleistettävyyttä kuvaa se, että eri ammattiryhmien vastaukset olivat hyvin yhteneviä muutamaa poikkeusta luukuunottamatta.

12.1. Opettajien suhtautuminen integrointiin

Opettajalla pitää olla myönteinen asenne Heikinaro-Johansson (1995), jotta hän pystyy työskentelemään erityisoppilaiden parissa. Erityisoppilaan rajoitetta opettajan ei pidä kokea rajoitteena, vaan haasteena. Opettajien pääasiallinen kanta integrointiin oli myönteinen.

Erityisopettajat olivat integraation lisäämisen kannalla. Opettajien mielestä oppilaat tarvitsevat "normaaleja" roolimalleja, jotta heidän käsityksensä nuorten käyttäytymisestä normalisoituisi. Pienryhmäopetuksessa luokan oppilaat ovat erilaisia erityisoppilaita ja tällaisessa kouluympäristössä he kohtaavat ainoastaan poikkeuksellisia käyttäytymismalleja. Integrointia kannatettiin siis pääosin oppilaan sosiaalisen kehityksen vuoksi.

Täydellistä integraatiota ei erityisopettajien mielestään voi olla, koska aina on oppilaita, jotka eivät sopeudu normaaliin luokkaopetukseen. Oppilaan kyvyt asetettiin ensimmäiseksi kriteeriksi integroinnille. Mikäli oppilaan kyvyt eivät riitä integrointiin, täytyy löytää jokin toinen parempi koulunkäyntivaihtoehto.

Erityisopettajat tekevät työtään pienopetusryhmän parissa. Ryhmässä on yleensä noin kymmenen oppilasta. Erityisopettajien yhtä oppilasta kohden käyttämä aika on huomattavasti suurempi verrattuna luokan- tai aineen opettajien ajankäyttöön. Miksei integroitavaa oppilasta sijoitettaisi normaalia pienempään ryhmää, jolloin integraation onnistumisen mahdollisuudet kasvaisivat?

Liikunnan- ja luokanopettajien peruslähtökohtana integrointiin olivat oppilaan kyvyt ja halu osallistua normaaliin opetukseen. Opettajien vastauksista ilmeni, että opettajat olivat huolissaan luokan muista oppilaista. Mikäli heidän opettamisensa tai oppimisensa häiriintyy merkittävästi, integrointia ei tulisi jatkaa tai kokeilla lainkaan. Myös opettajan henkilökohtaiset taidot vaikuttivat opettajan ennakkokäsitykseen, millainen erityisoppilas voisi tulla opetusryhmään.

Liikunnanopettajat suhtautuivat integrointiin positiivisesti, mutta samalla pohdintaa aiheutti erityisoppilaan taitojen kehittyminen koululiikunnassa. Koululiikunnassa opetusresurssit eivät välttämättä ole riittävät (tilat, suuret ryhmät, tietotaito, jne.), joten integroitavan oppilaan liikunnanopetus jää vähäisemmälle huomiolle kuin normaalioppilaiden. Liikunnanopettajat katsoivat integroinnin lisäävän erityisoppilaan ja luokan muiden oppilaiden sosiaalisia taitoja.

Molemmat luokanopettajat pitivät integroinnin toteuttamista ala-asteella mahdollisena, jos luokka olisi normaalia pienempi. Oppilaan kyvyt ja luokan turvallisuus olivat myös tekijöitä, joihin vastaajat kiinnittivät huomiota. Luokanopettajien auktoriteetti on voimakas ala-asteella ja se tehoaa nuoriin oppilaisiin, joten käytöshäiriöihin vaikuttaminen on vielä mahdollista. Mielenkiintoinen ja osaltaan negatiivissävytteinen asenne ilmeni, kun toinen opettajista totesi, että: *“Mun mielestä luokanopettajat joutuvat integroinnin yhteydessä, tekemään erityisopettajille kuuluvaa työtä ja tästä työstä ei makseta erityisopettajan palkkaa.”* Jos ajatellaan, että integrointia lisättäisiin mahdollisimman laajassa mittakaavassa, se tarkoittaa, että opetusryhmien koot ja erot kasvaisivat. Herääkin kysymys, miksi erityisopettajia koulutetaan, jos suuntautuminen on integraation puolelle. Pitäisikö luokanopettajien koulutusta muuttaa sellaisen kehityksen mukaiseksi, missä integraatiota on nykyistä enemmän?

Luokanopettajien opetusryhmät ovat suuret ja opettajan oppilaskohtainen aika on rajallinen. Erityisoppilaan tulo opetusryhmään aiheuttaa opettajille ylimääräistä työtä ja opetuksellisesti erityisoppilaan opettaminen vie paljon aikaa, joten muiden oppilaiden opetus aika vähenee. Erityisoppilaan tulo opetusryhmään korostaa ryhmän sisäisiä tasoeroja ja voi aiheuttaa myös oppimisongelmia muille oppilaille.

Yleisesti kaikki opettajat ovat integroinnin lisäämisen kannalla tietyin varauksin. Suuret luokkakoot ja ryhmän heterogeenisyys aiheuttivat varauksellisuutta. Erinomaisen ratkaisumallin suuren luokan hallitsemisesta, antoi liikunnanopettaja Janne. Hän oli saanut koulun rehtorilta luvan jakaa opetusryhmän kolmeen osaan. Luokasta 1/3 oli poissa liikuntatunneilta ja 2/3 oli paikalla. Liikuntatunnit pidettiin hieman normaalia pidempinä, jotta opetussuunnitelman tuntitavoitteet täyttyisivät. Näin ryhmän käsittely helpottui ja oppilaiden tuntimäärät pysyivät ennallaan.

Luokan muille oppilaille integrointi opettaa hyvin paljon. Oppilaat huomaavat konkreettisesti ihmisten erilaisuuden. Erilaisuus ei välttämättä merkitse "huonoutta". Vammaiselle integrointi antaa mahdollisuuden "normaaliin" elämään. Enää ei tarvitse olla piilossa laitoksissa tai erityiskouluissa.

12.2. Tietoa erityisoppilaista

Erityisoppilasta koskeva tieto voidaan tiivistää erityisliikunnanopettajan kommenttiin:
"No siis mahollisimman paljon (pitäisi saada tietoa erityisoppilaasta) mun mielestä. Diagnoosit, mitä vamma sisältää, taustatekijät, perhetaustat ja aikaisemmat opettajat tai ohjaajat."

Heikinaro-Johansson tutkimuksissaan (1990) totesi, että vammaiset sekä pitkäaikaissairaat liikkuvat vähemmän kuin vammattomat. Heikinaro-Johansson tutkimuksissaan (1995) osoitti että opettajat kokivat tietojensa ja taitojensa olevan riittämättömiä erityisoppilaiden opettamiseen. Tällä perusteella voidaan ajatella, että opettajien riittävät etukäteistiedot erityisoppilaista edesauttaisivat opetuksen onnistumista.

Erityisopettajien tiedot oppilaistaan olivat huomattavasti täydellisemmät kuin luokan- tai liikunnanopettajien. Erityisopettajien tiedon taustalla oli oppilashuoltotyöryhmä, johon kuuluu eri alojen asiantuntijoita. Lisäksi erityisopettajat olivat yhteydessä oppilaan vanhempiin. Etukäteisinformaatiota tärkeänä erityisopettajat pitivät luottamusta. Ilman molemmin puolista luottamusta, ei opetus voi edetä tuloksekkaasti.

Pääsääntöisesti liikunnan- ja luokanopettajien opetusryhmissä ei ollut varsinaisia erityisoppilaksi määriteltäviä oppilaita. Kun erityisoppilaan määritelmää laajennettiin, lähes jokaisesta ryhmästä löytyi erityisoppilaita. Silloin opettajien tiedontarve erityisoppilaista liittyi opetukseen. Opettajat halusivat selvittää, mitä erityisoppilas saa ja voi tehdä.

Erityisoppilaiden ja varsinkin kömpelöiden oppilaiden liikunnalliset taidot voivat olla rajalliset. Tällöin opettajalle pitäisi kertoa tietyn asian erilaisista sovelletuista harjoitteista ja harjoitustavoista, jotta oppilaan motivaatiotaso säilyisi korkeana. Kömpelöiden motoristen taitojen paraneminen heijastuu myös teoria-aineiden opetukseen. Parantunut hienomotoriikka auttaa esimerkiksi kirjoitusvaikeuksiin.

Tiedon eteneminen koulussa on vajavaista, kuten haastatteluista kävi ilmi. (Sampon haastattelussa kertoma MBD-tapaus.) Luokanopettajat kokivat etukäteisinformaation tärkeäksi, joten KELTO:n tietojen välittäminen kouluun ja edelleen opettajille olisi aiheellista. Yläasteella ja lukiossa työskentelevät opettajat kokivat tärkeäksi edellisten opettajien tiedot erityisoppilaista, joten luokanopettajien tiedon välittäminen yläasteen ja edelleen lukion opettajille olisi tärkeää. Opettajat kaipasivat käyttökelpoista tietoa ja konkreettisia ohjeita esimerkkeineen erityisoppilaiden ohjauksesta. Tiedon etenemisen esteenä on, että opettajat joutuisivat tekemään ylimääräistä työtä omalla ajallaan ja korvauksetta.

Luokanvalvojalla on tiedot oppilaistaan, mutta hän ei aina informoi muiden aineiden opettajia vaikka siihen olisi aihetta. Näin ollen tärkeää tietoa voi jäädä luokanvalvojan kansioon. Virheet ja ongelmat, joita muut opettajat ovat jo tehneet, voitaisiin välttää toimivan tiedonsiirron avulla. Toisaalta etukäteisinformaatio saattaa aiheuttaa ennakkokäsityksen oppilaasta ja vaikuttaa epäsuorasti opettajan toimintaan ja käyttäytymiseen ko. oppilasta kohtaan.

Opettajat tarvitsevat etukäteistietoa vammaisten opettamisesta ja opettamiseen liittyvistä ongelmista. Etukäteisinformaation raja on häilyvä. Opettajat ovat ammattitaitoisia ja heidän pitää osata harkita tarkkaan, millaista tietoa oppilaastaan muille välittävät ja myös poimia opetustaan hyödyntävä informaatio ilman ennakoasenteiden muodostumista.

Mielestäni oppilaan opettamiseen ja ohjaukseen liittyvät tiedot pitäisi olla kaikkien opettajien saatavilla. Käytännössä tämä tarkoittaisi, että tieto olisi vammaisen tai erityisoppilaan kykyihin liittyvää konkreettista informaatiota, eikä yksinomaan käsitteellistä diagnostiikkaa vamman tai sairauden piirteistä. Tärkeää on, että opettaja muodostaa realistisen kuvan oppilaastaan ja arvioi kriittisesti saamaansa etukäteisinformaatiota.

12.3. Erityisoppilaiden sijoittaminen opetusryhmään

Opettajista ainoastaan erityisopettajat pystyivät vaikuttamaan opetusryhmän muodostamiseen. Vain yhdeltä luokanopettajalta oli (muodollisesti) kysytty halukkuutta ottaa erityisoppilaita ryhmäänsä.

Yleensä ensimmäisenä oppilaiden vaikeuksista kertovat ylimääräiset poissaolot, jotka saattavat olla seurausta vakavammista ongelmista. Erityisopettajien mielestä aineen opettajien pitäisi pystyä huomaamaan ja puuttumaan oppilaiden vaikeuksiin, jotta pienryhmäopetusvaihtoehtoa ei tarvitsisi edes harkita. Yleensä aineen opettajat toimivat "hätköidysti" ja haluavat siirtää erityisoppilaan takaisin erityisopetukseen. Pienryhmään sijoittaminen alkaa, kun aineen opettajat huomaavat, että oppilaalla on ongelmia normaaliopetuksessa. Tämän jälkeen opettajat keskustelevat oppilaan siirtämisestä pienryhmäopetukseen. "Virallisesti" erityisoppilas tulee erityisopetukseen oppilashuoltoryhmän ja vanhempien päätöksellä. Täytyy kuitenkin muistaa, että oppilaan vanhemmat tai huoltajat tekevät lopullisen päätöksen lapsensa koulunkäynnistä.

Erityisliikunnanopettaja ei pystynyt vaikuttamaan oppilaan koulusijoitukseen. Koulun sisällä tapahtuviin muutoksiin hän pystyi vaikuttamaan. Koulussa opettajat keskustelevat yhdessä rehtorin kanssa oppilaiden opetuksen etenemisestä. Mikäli normaalia etenemistä ei tapahdu, niin asiat selvitetään. Usein oppilaan sijoittaminen toiseen luokkaan ratkaisee ongelmat. Mielestäni vastaava malli soveltuisi suoraan normaaliin kouluun. Kouluissa voitaisiin jopa ainekohtaisesti harkita oppilaiden vaihtelemista ryhmästä toiseen. Näin motivoituneet ja aktiiviset oppilaat saataisiin sijoitettua samaan ryhmään ja opetuksen eteneminen sekä ryhmän hallinta helpottuisi.

Liikunnan- ja luokanopettajat eivät pystyneet vaikuttamaan opetusryhmän muodostumiseen. Ainoastaan yhdeltä luokanopettajalta oli kysytty voisiko hän ottaa ryhmäänsä ESY- ja EMU-oppilaita. Toisaalta opettajien ryhmässä ei ollut vaikeita erityisoppilaita. Yhdessä vastauksessa ilmeni, että opettaja oli pohtinut syitä miksi kyseiset oppilaat oli sijoitettu normaaliin ryhmään. Voidaankin todeta, että opettajilla saattaa olla tarvetta vaikuttaa erityisoppilaiden sijoittamiseen opetusryhmään.

12.4. Opettajien kokemuksia erityisoppilaiden opettamisesta

Opettajien kokemukset erityisoppilaiden opettamisesta vaihtelivat paljon. Yleisesti ongelmia aiheuttivat käytöshäiriöiset erityisoppilaat, joiden opettaminen oli vaikeaa. Luokan muiden oppilaiden opiskeluun erityisoppilaat vaikuttivat mielestäni yllättävän vähän. Yleisin kommentti erityisoppilaan vaikutuksesta luokan opiskeluun oli: *”Se riippu vähän tapauksesta”*.

Liikunnan- ja luokanopettajat hakivat apua ongelmiinsa ensimmäisenä kollegoiltaan ja koulun erityisopettajilta. Erityisopettajien tiedot omista oppilaistaan olivat huomattavasti laajemmat kuin luokan- tai liikunnanopettajien, joten heidän erityisopetuskokemustaan hyödynnettiin. Tämän lisäksi oppilaan vanhemmat, aiemmat ohjaajat ja fysioterapeutit ovat hyviä informaation lähteitä. Erittäin tärkeää on yhteistyö erityislapsen vanhempien sekä lapsen kanssa työskentelevien ammattilaisten kesken. Vanhemmat tuntevat parhaiten omat lapsensa ja ammattilaisilla on puolestaan tieto ja taito halussa. Yhteistyöllä saavutetaan järkevä koulutuskokonaisuus, jonka tavoitteena on erityisoppilaiden elämänlaadun ja opetusvalmiuksien parantaminen.

Erityisopettajat kokivat opetuksensa normaaliksi. Heidät on koulutettu opettamaan erityisoppilaita, joten kokemukset erityisopetuksesta olivat lähes pelkästään myönteisiä. Opettajien kommentit erityisoppilaiden opettamisesta olivat lyhyesti *”raskasta mutta palkitsevaa työtä.”*

Liikunnan- ja luokanopettajien kokemukset erityisoppilaiden opetuksesta vaihtelivat tapauskohtaisesti. Opetuksen lähtökohtana oli kuitenkin se, että erityisoppilas ei saa

häiritä muiden oppilaiden oppimista. Opettajille ongelmia aiheuttivat käytöshäiriöiset oppilaat. Heidän aktivoimisensa ja ylimääräisen energian siirtäminen positiiviseksi liikkumiseksi tai oppimiseksi tuottaa useimmille opettajille vaikeuksia. Passiivisten, ujojen ja kömpelöiden oppilaiden aktivoiminen on myös ajankohtanen ongelma liikuntaa opettavilla.

Haastattelujen tuloksista ilmeni, että oppilaiden siirtyminen ala-asteelta yläasteelle aiheuttaa ongelmia opettajille sekä oppilaille. Näiden vaikeuksien lieventämiseksi aktiivinen ja tarvittaessa jatkuva yhteistyö ala- ja yläasteen välillä olisi hyödyllistä.

12.5. Erityisoppilaiden opettaminen

Vähän erityispedagogista koulutusta saaneet opettajat kokivat erityisoppilaiden opettamisen työteliääksi ja osittain ongelmalliseksi. Tämän osoittaa liikunnanopettaja Sepon toteamus, että laajemmalla erityisliikunnanopetuksen koulutuksella, opettajien kokemat opetusongelmat olisivat vältettävissä.

Liikunnan- ja luokanopettajien vastauksista oli havaittavissa, että vammaisten ja erityisoppilaiden opettaminen koettiin yleisesti hankalaksi. Vaikeudet liittyivät erityisoppilaiden ohjaukseen ja kanssakäymiseen. Luokanopettajista toisen toteamus, että: *”erityisoppilaiden opetukseen kuuluu tiettyjä vaikeuksia, mutta ne on vain hyväksyttävä.”* kuvastaa opettajan suhtautumista erityisoppilaiden opetukseen. Toisaalta sama opettaja toteaa haastattelun lopussa *integroinnin olevan idealistien toiveajattelua*. Näissä kahdessa lauseessa on selvä ristiriita. Ensimmäisen lauseen sisältö kertoo kuitenkin erityisoppilaiden opetuksen todellisuudesta.

Selviä ongelmaratkaisumenetelmiä olivat erilaisten sääntöjen sovellukset. Toinen merkittävä keino selvittää ongelmatilanteita oli, että oppilaalle annettiin vastuullisia tehtäviä. Vähäiselle huomiolle jäivät opettajien käyttämät sanallisen viestinnän keinot ongelmien ratkaisussa. Kaverillinen, määrätietoinen ja ”huijaava” ote toimi erityisoppilaiden opetuksessa. Mielestäni vastaavat menetelmät soveltuvat suoraan myös ”normaalien” oppilaiden opettamiseen.

12.6. Erityisoppilaiden opetuksen tulevaisuus

Luokan- ja aineen opettajien koulutus erityisoppilaiden opettamiseen ei ole riittävä, joten vammaisten ja muiden erityisoppilaiden opettamiskynnys on korkealla. Mikäli koulutuksessa olisi huomioitu erityisoppilaiden opettaminen, niin kynnys vammaisten sekä muiden erityisoppilaiden opettamiseen olisi matalampi. Kokemuksen ja opetustaitojen puutteen vuoksi normaalista poikkeavien oppilaiden opettaminen on vaikeaa.

ANNE: "Jos ajatellaan opettajaa, joka ei hyväksy integrointia, koska hänen taitonsa erityisoppilaan opettamiseen eivät ole riittävät, mä en halua hyväksyä sitä, että opettaja ei pysty kehittämään itseään ja tarjoamaan oppilaalle mahdollisuutta. Mun mielestä silloin koulutus on se, jolla sitä pitää vahvistaa ja tukea, eikä se ratkaisu saa olla se, että kun en kykene ja resurssit eivät riitä, niin silloin en myöskään opeta. Vaan sen ratkaisun pitää löytyä siitä, että mitä meidän täytyy tehdä, että sä pystyt toimimaan opettajana ja opettamaan."

Opettajain koulutus painottuu "normaalien" oppilaiden opettamiseen. Koulutuksen pitää sisältää enemmän käytännön harjoittelua ja oppilaiden vuorovaikutukseen liittyvää harjoittelua. Kehitys näyttää siltä, että tulevaisuudessa on entistä suuremmat ja heterogeenisemmat ryhmät. Näin ollen opettajainkoulutuksen painopistettä pitää siirtää jonkin verran erityisoppilaiden opettamisen suuntaan. Jo vuonna 1979 Kloehn oli tutkimuksissaan huomannut, että luokan oppilasmäärästä n. 20 % on erityisoppilaita. Haastattelujen yhteydessä vastaavaksi luvuksi saatiin noin 15 %. On edesvastuutonta, jos koulutuksessa ja opetuksessa ei huomioida erityisoppilaiden opetusta nykyistä enempää.

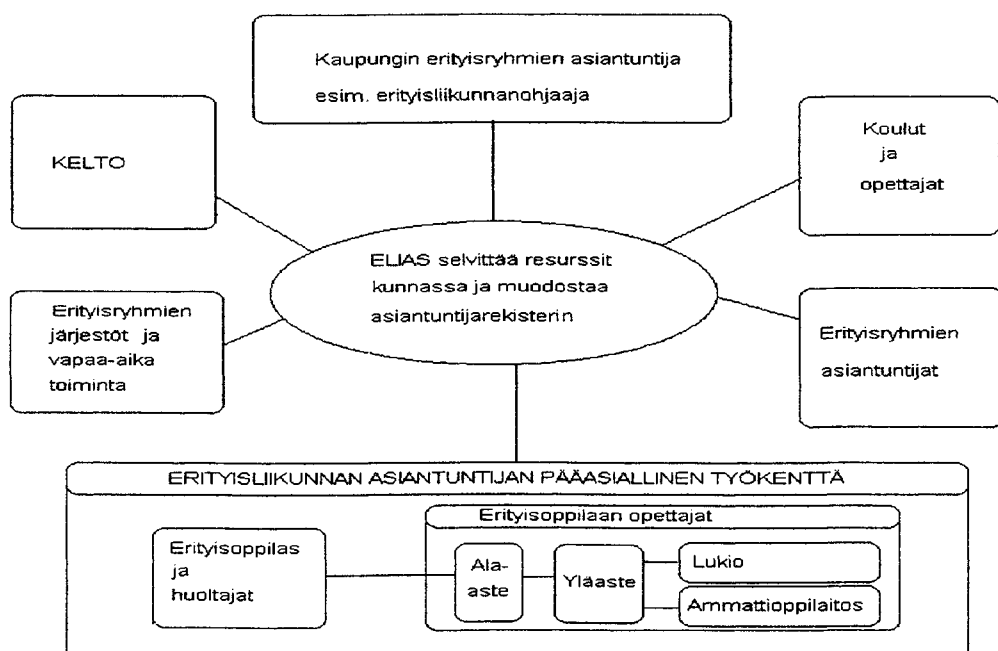
12.7. ELIAS -erityisoppilaan parhaaksi

ELIAS eli ErityisLiikunnanASiantuntija voisi olla normaaliopetukseen integroitavien erityisoppilaiden opettamisen apuna. Hänen kokemuksella ja tietotaidolla pystytään auttamaan varsinkin liikuntaa opettavia. Tässäkin tutkimuksessa opettajat kaipasivat lähinnä etukäteistietoa erityisoppilaiden opettamisesta. Konkreettisinta tietoa erityisoppilaan opettamisesta pystyvät antamaan erityisoppilaan edelliset opettajat. Tiedon välittä-

minen seuraavalle opettajalle ei kuitenkaan yleisesti toteudu. Oppilasinformaation siirtäminen jää opettajien päivätehtävien päälle, joten korvaukseton ja aikaa vievä toiminta ei innosta opettajia. Näin ollen tarvitaan henkilö, joka voisi toimia oman toimen ohella tai vakinaisesti, vastaamaan erityisoppilaiden tiedon välittämisestä. Tässä tapauksessa se voisi olla ELIAS.

Jyväskylän kaupungin erityisliikunnanopettaja toimii kunnan organisaatiossa asiantuntijana ja informaation lähteenä. Varhaiskasvatuksessa käytetään kiertävää erityislastentarhaopettajaa ja erityisopetuksessakin on omat konsulttinsa. Miksi vammattomien ja ”normaalien” opetuksessa ei käytetä asiantuntijan apua, vaikka tutkimukset (Heikinaro-Johansson 1995) ovat osoittaneet, että tarvetta asiantuntijan neuvoille löytyisi.

ELIAS:n työn toteutuksen pohjana on Heikinaro-Johanssonin kehittänyt soveltavan liikunnanopetuksen toimintamalli, joka perustuu eri asiantuntijoiden yhteistyöhön. Ennen kuin ELIAS voi siirtyä ”kentälle” tilannetta kartoittamaan, on hänen koottava erityisryhmien asiantuntijarekisteri. Erityisryhmien asiantuntijarekisteri toimii ELIAS:n apuna ja samalla se palvelee muita opettajia. Erityisryhmien asiantuntijarekisterin ja erityisliikunnan asiantuntijan toimintamallin kehittäminen on lähtenyt liikkeelle juuri ilmenneiden tarpeiden pohjalta (kuvio 3.).

KUVIO 3. Erityisliikunnan asiantuntijan toimintamalli

Jokaisella oppilaalla on oma persoonansa ja jokaiseen ongelmatilanteeseen pitää perehtyä tapauskohtaisesti. ELIAS:n pitää tietää, miten käsitellä ja opettaa erityisoppilasta. Tällaisissa ongelmissa on erityisryhmien asiantuntijarekisteristä hyötyä. Rekisteristä erityisliikunnan asiantuntija voi etsiä informaatiota ja kertoa opettajille etukäteen taustatietoa oppilaasta ja antaa tarvittaessa aiempien opettajien yhteystietoja. Rekisteriä voidaan laajentaa myöhemmässä vaiheessa myös siten, että sieltä löytyisi koulu- ja opettajatietojen lisäksi tietoja oppilaan taidoista ja muista ominaisuuksista. Rekisterissä voisi olla vinkkejä myös oppilaan ohjaukseen liittyen.

Erityisliikunnan asiantuntijan käytännön toimenkuva muodostuu oppilaiden arvioinnista ja testauksesta, liikuntaohjelmien suunnittelusta ja toteutuksesta, täydennyskoulutuksen järjestämisestä sekä erilaisten kurssien ohjaamisesta. Jatkuva ja aktiivinen yhteistyö asiantuntijoiden kesken on osa erityisliikunnan asiantuntijan toimenkuvaa. Näin tietoa päivitetään ja välitetään asiantuntijalta toiselle.

ELIAS:n pitää pyrkiä aikaansaamaan toimiva yhteistyö ala- ja yläasteen opettajien välille. Hänen tehtäviinsä kuuluu mm. varmistaa, etteivät informaatiokatkokset heikennä integraation onnistumista ja oppilaiden opiskelumahdollisuutta. Erityisliikunnan asiantuntijan tulee perehdyttää koulun opettajat erityisoppilaan tilanteeseen ja siihen, että kaikilla opettajilla on tarvittava määrä tietoa oppilaasta. Yhteisenä tavoitteena on, että opettajien suhtautuminen erityisoppilaaseen voi muuttua myönteisemmäksi ja toisena että opetus ei tuntuisi niin vaikealta.

Erityisliikunnan asiantuntija tuskin pystyy vaikuttamaan siihen mihin luokkaan erityisoppilas sijoitetaan. Tärkeää olisi kuitenkin, että integroitaessa luokan oppilasmäärä olisi normaalia pienempi. Erityisliikunnan asiantuntijan on siis perehdyttävä myös sijoitusluokan opetukseen ja opetuksen onnistumiseen.

Erityisliikunnan asiantuntijan täytyy huomioida omassa työssään, että oppilaiden siirtyminen pienopetusryhmään tai päinvastoin on merkittävä asia nuoren elämässä. Tapausten taustalla on yleisesti jonkin asteisia sosiaalisia tai psykologisia ongelmia, joihin on syytä perehtyä. Tämän lisäksi ELIAS:n tulee olla perillä nuoren oppilaan akuutista elämäntilan-

teesta sekä selvittää erityisoppilasta opettavilta, miksi kyseisen oppilaan käyttäytyminen tai oppiminen ei vastaa opettajien odotuksia. ELIAS:n tulee varautua psykologisiin, asenteellisiin, kasvatuksellisiin ja sosiaalisiin ongelmiin.

Erityisliikunnan asiantuntijan pitää olla valmis kohtamaan hyvin erilaisia oppilaita ja heidän opetusongelmiaan. Hänellä täytyy olla ennakolta erilaisia ratkaisumalleja kouluopetuksessa koettuihin vaikeuksiin. Näin hän voisi tarjota avun opettajille, jotka sitä tarvitsevat. Myöhemmin opettajat voivat itse kehittää malleista ongelmatilanteisiin sopivia toimintatapoja

Tämän tutkimuksen jälkeen olisi mielenkiintoista kokeilla ELIAS:n toimintaa käytännössä edellisten ohjeiden ja mallin mukaan. Kokeilussa tulisi kartoittaa: 1) Onko erityisliikunnan asiantuntijasta hyötyä opettajille ja miten yhteistyö käytännössä toteutuisi? 2) Koetaanko ELIAS: toiminta häiritsevänä puuttumisena opettajan työhön ja vastaavako saadut tulokset sijoitettuja varoja? Mielestäni varhaiskasvatuksen, erityisopetuksen ja kunnan erityisryhmien asiantuntijoiden toimintamallit osoittavat sen, että hyvin toteutetuna asiantuntijan toiminta auttaa "kentällä" työskenteleviä. Toivottavasti ELIAS:n käyttöä kokeillaan käytännössä ja siitä saadut tulokset ovat myönteisiä. Muita hyödyllisiä tutkimus kohteita, joita ilmeni haastattelujen tuloksista. Eräässä haastattelussa opettaja totesi, että "*ois kiva tietää vanhempien mielipide koulukuriin*". Näin ollen olisi mielenkiintoista selvittää vanhempien sekä huoltajien mielipiteet että suhtautuminen koulukuriin ja siihen miten opettaja voi ojentaa oppilaitaan koulurauhan säilyttämiseksi.

LÄHTEET:

- Ahjokannas, R. (1989). Liikunta- ja aistivammaisten liikuntakasvatus. Jyväskylän yliopisto. Liikuntapedagogiikan pro-gradu työ.
- Ahonen, T. & Lyytinen, H. (1993). Erityisryhmät ja liikunta. Motorinen kehitys ja erilaiset häiriöt. Teoksessa E. Mälkiä (toim.) Erityisliikunta I. Liikuntatieteellisen seuran julkaisu n:o 127. Jyväskylä: Gummerus, 91-97.
- Ahvenainen, O., Ikonen, O., Koro, J. (1994). Erityispedagogiikka 2. Erityiskasvatuksen käytäntö. Juva: WSOY.
- Ahvenainen, O. & Moberg, S. (1982). Erityisopetuksen toteuttamismallit. Teoksessa S. Moberg (toim.). Erilaiset oppilaat. Johdatus erityisopetukseen. Jyväskylä: Gummerus, 57-88.
- Alaranta, H., Karppi, S., Mälkiä, E. (1993). Erityisryhmät ja liikunta. Teoksessa E. Mälkiä, (toim.) Erityisliikunta I. Liikuntatieteellisen seuran julkaisu n:o 127. Jyväskylä: Gummerus, 22-36
- Allport, G. T. (1967). Attitudes. Teoksessa M. Fishbein (toim.) Readings in attitude theory and measurement. New York: John Wiley and Sons.
- Blake, B. & Moir, D. (1995). Pupils with a special educational need in physical education in mainstream schools working towards an individual education plan. *Journal of the Bulletin of Physical Education* 31, 27-37.
- Block, M.E. (1994). A teacher's guide to including students with disabilities in regular physical education. Baltimore, MD: Brookes.
- Carlberg, C. & Kavale, K (1980). The efficacy of special versus regular class placement for exceptional children: A meta-analysis. *Journal of Special Education*, 14 , 295-305
- Dunn, L.M. (1968). Special education for the mildly retarded - is much of it justifyble? *Exeptional Children*, 35, 3-22
- Dunn, J.M. (1997). Special physical education. Adapted, individualized developmental. (7 th ed.) Dubuque, Iowa: Wm. C. Brown.
- Erityisryhmien liikunta 2000-toimikunnan mietintö. Komiteamietintö 1996:15. Helsinki: Opetusministeriö.

- Floyd, N. (1985). "Pick on somebody your own size". *Controlling victimization*. Pointer, 29 (2), 9-17.
- French, R.W. & Hendersson, H. (1984). Teacher attitudes toward mainstreaming. *Journal of Physical Education, Recreation and Dance* 10, 69-71.
- Haapasaari, J. (1993) Erityisryhmät ja liikunta. Teoksessa Mälkiä, E. toim. Erityisliikunta I. Liikuntatieteellisen seuran julkaisu n:o 127, 37-46.
- Harvey, D.P. (1985). Mainstreaming: The teacher's attitudes when they have no choice about the matter. *The Exceptional Child* 32, 3, 163-173.
- Hautamäki, J., Lahtinen, U., Moberg, S. ja Tuunainen, K. (1993). *Erityispedagogiikka 1. Erityispedagogiikka tieteenä*. Juva: WSOY.
- Heikinaro-Johansson, P. (1990). Vammaisten ja pitkäaikaissairaiden oppilaiden liikunnanopetus peruskouluissa ja lukioissa. Jyväskylän yliopisto. Liikuntapedagogiikan lisensiaattitutkielma.
- Heikinaro-Johansson, P. & Sherrill, C. (1994). Integrating children with special needs in physical education: A school district assessment model from Finland. *Adapted Physical Activity Quarterly* 11, 44-56.
- Heikinaro-Johansson, P. (1995). Koulu tarjosi Samille soveltavaa liikunnanopetusta. *Erityisliikunta*. Liikunta ja tiede 2, 26-31.
- Heikinaro-Johansson, P. (1995). Including students with special needs in physical education. University of Jyväskylä. *Studies in Sport, Physical Education and Health*, 39.
- Heikinaro-Johansson, P. & Vogler W.E. (1996). Physical education including individuals with disabilities in school settings. *Sport Science Review* 5(1), 12-25.
- Heikinaro-Johansson, P. & Kolkka, T. (1998). *Koululiikuntaa kaikille. Soveltavan liikunnanopetuksen opas*. Helsinki: Opetushallitus.
- Jansma, P. & French, R. (1994). *Special physical education, physical activity, sports and recreation*. Engelwood Cliffs, New Jersey: Prentice Hall.
- Johnson, D.W. & Johnson, R.T. (1984). Classroom learning structure and attitudes toward handicapped students in mainstream settings: A theoretical model and research evidence. Teoksessa R.L. Jones (toim.) *Attitudes and attitude change in special education: Theory and Practice*. Virginia: The council for exceptional children, 118-132

- Jones, R.L. & Guskin, S. (1984). Attitudes and attitude change in special education. Teoksessa R.L. Jones (toim.) Attitudes and attitude change in special education: Theory and Practice. Virginia: The council for exceptional children, 1-20
- Kasvatustieteiden tiedekunnan opinto-opas (1997-1999). Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Karjalainen, M. (1993). Opiskelijoiden asenteet vammaisia oppilaita ja heidän liikunnan opettamista kohtaan. Jyväskylän yliopisto. Liikuntapedagogiikan pro gradu -tutkielma.
- Kilpinen, J. & Siikanen, A. (1996). Koulukiusaaminen peruskoulun 5-, 7- ja 9-luokkalailla. WHO-Koululaistutkimus. Liikuntapedagogiikan pro gradu -tutkielma. Jyväskylän yliopisto.
- Kiusattujen Tuki ry. (1995). Tosiasioita kiusaamisesta. Helsinki: Kiusattujen Tuki ry. (julkaisematon)
- Kiusattujen Tuki ry. (1995). Muutokset paljastavat kiusaamisen. Kiusattu puhuu olemuksellaan. Helsinki: Kiusattujen Tuki ry. (julkaisematon)
- Kloehn, E. (1979). Käyttäytymishäiriöt -uusi lastentauti? (Saksankielisestä alkuteoksesta suomentanut Riitta Hakulinen.) Keuruu: Otava.
- Koljonen, M. & Ruuskanen, J. (1995). Soveltavan liikunnanopetuksen ja -ohjauksen perusteet. Teoksessa E. Mälkiä, (toim.) Erityisliikunta II. Liikuntatieteellisen seuran julkaisu n:o 129. Jyväskylä: Gummerus.
- Kukkonen-Harjula, K. (1993). Erityisryhmät ja liikunta. Ainevaihduintasairaudet. Teoksessa E. Mälkiä, (toim.) Erityisliikunta I. Liikuntatieteellisen seuran julkaisu n:o 127. Jyväskylä: Gummerus, 169-191.
- Leppänen, V. & Hyvärinen, L. (1993). Erityisryhmät ja liikunta. Aistivammaisuus. Teoksessa E. Mälkiä, (toim.) Erityisliikunta I. Liikuntatieteellisen seuran julkaisu n:o 127. Jyväskylä: Gummerus, 98-115.
- Liikuntatieteellisen tiedekunnan opinto-opas (1996-1997). Jyväskylä: Jyväskylän yliopisto.
- Linjala, J. & Putkonen, J. (1996). Erityisliikunnanopettajan avulla liikunnan iloa jokaiselle. Praktikum - työ. Jyväskylän yliopisto. Opettajainkoulutuslaitos. (julkaisematon)

- Loijas, S (1994). Rakas rämä elämä: Vammaisten nuorten elämänhallinta ja elämäntilanne. Helsinki: STAKES.
- Moberg, S. (1984). Poikkeavia lapsiako normaaliluokille? Peruskoulun ja lukion opettajien suhtautuminen poikkeavien oppilaiden sijoittamiseen yleisiin opetusryhmiin. Jyväskylän yliopisto: Opettajainkoulutuslaitos. Tutkimuksia 17.
- Mälkiä, E (toim.) (1993). Erityisliikunta I. Jyväskylä: Gummerus
- Nissinen, S. (1993). Erityisryhmät ja liikunta. Kuulovammaisuus. Teoksessa E. Mälkiä, toim. Erityisliikunta I. Liikuntatieteellisen seuran julkaisu n:o 127. Jyväskylä: Gummerus, 116-126.
- Näkövammarekisterin vuosikirja (1992). Helsinki: Sosiaali- ja terveystieteiden tutkimus- ja kehittämiskeskus.
- Patrick, G.D. (1987). Improving attitudes toward disabled persons. *Adapted Physical Activity Quarterly* 4, 316-325.
- Pearce, J. (1991). What can we done about the bully. Teoksessa M. Elliot, (toim.), *Bullying: A practical guide to coping schools*. Harlow: Longman, 70-89.
- Puolanne, M. & Mälkiä, E.(1993). Erityisryhmät ja liikunta. Teoksessa E. Mälkiä, (toim.) Erityisliikunta I. Liikuntatieteellisen seuran julkaisu n:o 127. Jyväskylä: Gummerus, 157-168.
- Puolanne, M. (1995). Kehitysvammaisuus. Teoksessa E. Mälkiä, (toim.) Erityisliikunta I. Liikuntatieteellisen seuran julkaisu n:o 129. Jyväskylä: Gummerus, 54-61.
- Rintala, P. (1997). Lasten erityisliikunnan perusteet. Työkirja. Jyväskylä: Liikunnan ja kansanterveyden julkaisuja 107.
- Rizzo, T.L., Davis, W.E. & Toussaint, R. (1994). Inclusion in regular classes: Breaing from traditional curricula. *Journal of Physical Education, Recreation and Dance* 1, 24-26.
- Shaw, M. E. & Wright, J. N. (1967). Scales for the measurement of attitudes. New York: Mc Graw-Hill.
- Sherrill, C (1993). *Adapted physical activity, recreation and sport: Crossdisciplinary and lifespan*. (4 th ed.) Dubuque, IA: Brown & Benchmark.
- Sherrill, C (1998). *Adapted physical activity, recreation and sport: Crossdisciplinary and lifespan*. (5th ed.) Boston Massachutes: WCB McGraw-Hill.

- Sillanpää, M. (1993). Erityisryhmät ja liikunta. Muita keskushermoston sairauksia Teoksessa E. Mälkiä, (toim.) Erityisliikunta I. Liikuntatieteellisen seuran julkaisu n:o 127. Jyväskylä: Gummerus, 81-90.
- Suomen Uimaopetus- ja Hengenpelastusliitto. Erityisryhmien vesiliikunta. Vammaisuinnin ohjaajakurssin opintomateriaali
- Tikkanen, T. (1997). Kiusaaminen ja normi-ilmapisto: Intervention vaikutus Helsingin peruskouluissa. Jyväskylä yliopisto. Psykologian lisensiaatin tutkielma.
- Tomlinson, S. (1982). A sociology of special education. London: Routledge & Kegan.
- Triandis, H.C., Adamopoulos, J. & Brinberg, (1984). Perspectives and issues in the study of attitudes. In R.L. Jones (ed.) Attitudes and attitude change in special education: Theory and Practice. Virginia: The council for exceptional children, 21-40
- Turunen, S. & Mölsä, P. (1984). Kehitysvammaisten kuntoutuksesta. KELA:n julkaisuja 42, 1984
- Uusikylä, K. (1994). Lahjakkaiden kasvatus. Opetus 2000. Juva: WSOY.
- Varstala, V. (1996). Opettajan toiminta ja oppilaiden liikunta-aktiivisuus koulun liikunta tunnilta. Jyväskylän yliopisto. Studies in Sport, Physical Education and Health, 45.

Sami Varstala HAASTATTELURUNKO

LIITE 1.

1. TAUSTAA:
1. Kuka?
  2. Ikä?
  3. Koulutus?
  4. Liikunnan osuus koulutuksessa?
  5. Erityisliikunnan osuus?
  6. Työpaikka?
  7. Työkokemus?
  8. Opetusluokat?
  9. Oppilaiden määrä?
  10. Kuinka mielellään opetat liikuntaa?
  11. Kuinka paljon liikuntatunteja/vko?
  12. Liikunnassa kuinka paljon yksöis- ja kaksoistunteja
  13. Erityisliikunnan koulutus? Mitä ja Minkälaisista?
  14. Erityisliikunnan ohjauskokemus? Mitä millaisia ja milloin?

2. ASENNE INTEGRAATIOON JA MITÄ INTEGRAATIO AIHEUTTAA:

1. Onko tänä vuonna opetusryhmissäsi erityisoppilaita (tai onko ollut?)

2. Kysyttiinkö halukkuuttasi ottaa luokallesi integroitu-/erityisoppilas?

3. Pitäisikö integroida tai miksi ei? Tulisiko integrointia lisätä?

4. Pitäisikö vammaisia opettaa vain erityiskouluissa, miksi?

5. Mitä opettajan pitäisi tietää integroitavasta oppilaasta?

6. Millaista tietoa pitäisi saada, jotta integraatio onnistuisi?

7. Tiedätkö mistä saat tai saisit apua?

8. Ovatko integroitavan oppilaan vanhemmat, koulun muu henkilökunta, opettajat terveydehoitajat tai mahd fysioterap. jne mukana integroinnissa?

9. Olisitko tai oletko valmis ottamaan luokalle erityi- tai integroidun oppilaan riippumatta vamman laadusta? (esim. käytöshäiriö<-> liikuntavamm. ; kehitysvammainen <-> käytöshäiriö jne.)

10. Miten integroitu tai erityisoppilas vaikuttaa opetukseesi, muihin oppilaisiin?

11. Onko vammaisten tai integroitavan oppilaan opetus vaikeaa mistä se johtuu?

12. Mitkä lajit tai mitkä tilanteet tuottavat vaikeuksia?

13. Miten näistä ongelmista päästäisiin?

14. Onnistuneita käytännön esimerkkejä ongelmatilanteisiin?

15. Mitä neuvoja antaisit opettajalle, joka on harkitsemassa ottaisiko integraatio oppilaan luokalleen?

16. Miten luulet muiden oppilaiden suhtautuvan vammaiseen onko sillä kavereita osallistuuko ns. normaaliin opetukseen?

17. Häiritseekö vammainen tai erityisoppilas muiden oppimista, millä tavoin?

18. Onko käytössäsi avustajia (ammattitaito?) tai erityisliikunnan apuvälineitä?

19. Pitäisikö integraatio opettajalla olla käytössä avustajia? Millaisissa tapauksissa avustaja olisi välttämätön?

20. Jos sinulla olisi valta muuttaa koulutustasi, niin mitä lisäisit mitä vähentäisit tai millaista koulutusta itse haluaisit saada?

Onnistuneita oivalluksia, mitkä helpottavat tulevien opettajien työtä?